

รายงานการวิจัย

เรื่อง

อาชญาวิทยาในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม

โดย ไกรปกรณ์

808.83872
ด962อ
2558

วิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้คณะสังคมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2558

๘๐๘๘๘๘๘

๑๘๘๘

๘๘๘๘

บริจาค

รายงานการวิจัย

เรื่อง

อาชญากรรมในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม

โดย ไกรปกรณ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้คณะสังคมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2558

๖ ก.พ. 2562

A4319๖๕

โดม ไกรปรกรณ์. อาชญานิยายในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชญานิยายหรือนวนิยายแนวสืบสวน
สอบสวนกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงจากอาชญานิยายหรือวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนที่ผลิตขึ้นใน
สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบกับ
ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ในช่วงเวลานี้ พบว่า อาชญานิยายหรือนวนิยาย
แนวสืบสวนสอบสวนเป็นวรรณกรรมแนวใหม่ที่ปรากฏขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้เขียนและผู้อ่านวรรณกรรมแนวนี้นั้นส่วนใหญ่เป็น
พวกชนชั้นสูงที่อ่านเพื่อความสนุกสนาน ขณะเดียวกันวรรณกรรมแนวนี้นี้ยังเป็นสื่อนำความรู้แบบ
ตะวันตก ได้แก่ ความรู้ด้านการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์หรือการคิดตามหลักตรรกวิทยา
(Logic) และมีส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้า (Civilization)
ของชนชั้นสูง

Abstract

This research aims to study the relationship between crime fiction, or investigative novels,
and political, economic, and social contexts during the reign of King Chulalongkorn and King
Vajiravudh.

From the study of the facts about crime fiction, or investigative novels, produced in the
period of the reign of King Chulalongkorn and King Vajiravudh, and the facts about political,
economic, and social contexts at that time, we found that crime fiction was a new genre of
literature appeared during the reign of King Rama V and King Rama VI. Most authors and
readers were elites who read the literature for pleasure. In the meanwhile, this genre of
literature was also a medium for Western knowledge, including scientific reasoning or logical
thinking, and contributed to the creation of cultural identities which indicated the civilization of
the elites.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

บทที่ 1	บทนำ	1
บทที่ 2	อาชญากรรมในสังคมสยาม: จากสังคมกระฎุมพีถึงยุคแรกเริ่มสมัยใหม่	9
บทที่ 3	วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวน/อาชญาวิทยานิยายในฐานะสื่อนำความรู้แบบตะวันตก และสื่อสร้างอัตลักษณ์ทางชนชั้นในสังคมสยาม ช่วงทศวรรษ 2440-ต้นทศวรรษ 2460	42
บทที่ 4	บทสรุป	61
บรรณานุกรม		64

กิตติกรรมประกาศ

หน้ากิตติกรรมประกาศเพื่อขอบคุณพลังหนุนในการทำวิจัยนี้เป็นหน้าสุดท้ายที่ผู้วิจัยพิมพ์หลังจากพิมพ์ส่วนเนื้อเรื่องเสร็จ งานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้ของคณะสังคมศาสตร์ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจในการทำวิจัยเรื่องนี้จากงานเขียนของ เรื่องเดช จันทรศิริ, ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, พนิดา หล่อเลิศรัตน์ ที่จุดประกายให้ผู้เขียนสนใจเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีฆาตกรรมในมิติที่นอกเหนือจากความสุขสนานของเรื่องเล่าในอาชญาวิทยาที่ผู้วิจัยได้อ่าน (รวมทั้งที่เสพจากซีรีส์ C.S.I. (Crime Scene Investigation) ทางโทรทัศน์) จึงขอถือโอกาสนี้ขอบคุณท่านเหล่านี้เช่นเดียวกัน

ไม่เฉพาะที่กล่าวมา ยังมีบุคคลผู้วิจัยควรกล่าวมากกว่าคำขอบคุณคือ แม่ ผู้สนับสนุนผู้วิจัยในทุกทาง รวมทั้งขอขอบคุณมิตรสหายและศิษย์ที่ช่วยให้ผู้วิจัยตระหนักถึงหน้าที่ของตนอยู่เสมอ ท้ายที่สุดขอขอบคุณทีมฟุตบอลสโมสรลิเวอร์พูล และ กีฬาของผู้วิจัย ที่ทำให้ผู้วิจัยสนุกสนานได้เรื่อย ๆ

บทที่ 1

บทนำ

1.1) ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

อาชญนิยาย (mystery) หรือวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวน เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการฆาตกรรมและการสืบหาฆาตกร การสืบคดีต่างๆที่ต้องอาศัยการพิสูจน์และหาหลักฐานมาประกอบการใช้ความช่างสังเกตและไหวพริบในการสร้างความตื่นเต้นให้แก่ผู้อ่านด้วยการต่อสู้ การเผชิญอันตราย การเสี่ยงชีวิตและความลึกลับต่างๆ¹ ในแง่ความเป็นมาแล้วถือกันว่าอาชญนิยายหรือวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนมีจุดเริ่มมาจากเรื่องสั้นของเอ็ดการ์ แอลเลน โป นักเขียนชาวอเมริกัน เรื่อง “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร Graham's Lady's and Gentleman's Magazine ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. 2384 โดยในช่วงแรกนั้น โป ให้ชื่อวรรณกรรมแนวใหม่ที่เขาเขียนขึ้นว่า “เรื่องเล่าแห่งการคาดคะเนตามหลักเหตุผล”² หลังจากเรื่องสั้น “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” โปได้เขียนเรื่องสั้นแนวนี้อีกขึ้นอีก 2 เรื่องคือ “ปริศนาความตายของมารี โรเชต์” และ “จดหมายที่หายไป” โดยเรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องที่กล่าวมาได้รับความนิยมในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษจนกลายเป็นต้นแบบของอาชญนิยายที่นักเขียนรุ่นหลังดำเนินรอยตามโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เซอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์ ผู้เขียนนิยายชุด “เชอร์ล็อก โฮล์มส์” ซึ่งเป็นอาชญนิยายที่ได้รับความนิยมอย่างมากและทำให้อาชญนิยายเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก³

กล่าวได้ว่าอาชญนิยายที่ได้รับความนิยมในสหรัฐอเมริกาและยุโรปถูกนำเข้ามาในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏว่า ในหนังสือวิจิตรนิพนธ์และหนังสือวิจิตรนิพนธ์ที่ผลิตขึ้นในช่วง พ.ศ. 2435-2440 ได้ตีพิมพ์เรื่องชุด “สืบสรรพการ” ซึ่งเป็นการแปลบางตอนของนิยายชุด “เชอร์ล็อก โฮล์มส์” เป็นภาษาไทย⁴ ขณะที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมของไทยได้ชี้ว่า พระ

¹ ปาริฉัตร ภูพันธ์, “อาชญนิยายไทย พ.ศ. 2541-2550,” ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554, หน้า 1.

² เรื่องเตช จันทรศิริ, “นิยายสืบสวนเรื่องแรกของโลก,” รหัสคดี 7 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก 160 ปีนิยายสืบสวน (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2544), หน้า 7.

³ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2545), หน้า 353-354.

⁴ พนิดา หล่อเลิศรัตน์, “พัฒนาการการแปลอาชญนิยายชุดเชอร์ล็อก โฮมส์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548, หน้า 64-65.

เจ้าวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ทรงนิพนธ์วรรณกรรมร้อยแก้วแนวอาชญาวิทยาดัดแปลงจากวรรณกรรมแนวนี้ของตะวันตก ดังเห็นได้จากพระนิพนธ์เรื่อง “ลายตามหน้า” และ “สู้กันด้วยกลืนยาพิษ” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือชีวญาณรายเดือนเมื่อเดือนมกราคมและกรกฎาคม พ.ศ. 2439⁵

ที่สำคัญคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมแนวอาชญาวิทยาร้อยเรื่อง “นิทานทองอิน” ตั้งแต่ครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทั้งยังทรงบัญญัติคำไทยว่า “คดีรหัส” ขึ้นมาใช้แทนคำภาษาอังกฤษ “Mystery” ตลอดจนทรงมีพระราชนิพนธ์แปลอาชญาวิทยาชองตะวันตกและที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเองรวม 55 เรื่อง⁶ จนกล่าวได้ว่ารัชกาลที่ 6 ทรงเป็น “บิดาของคดีรหัสไทย” เนื่องจากทรงมีพระราชนิพนธ์แนวนี้ที่ชัดเจนและเป็นระบบมากกว่านักเขียนคนอื่นๆ ในช่วงปลาย(พุทธ)ทศวรรษ 2440-ต้น(พุทธ)ทศวรรษ 2460 ซึ่งเป็นยุคบุกเบิกของวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนหรือ “คดีรหัส” ของไทย โดยพระราชนิพนธ์เรื่องสำคัญของรัชกาลที่ 6 คือ “นิทานทองอิน” ได้รับอิทธิพลจากนวนิยายชุดเชอร์ล็อก โฮล์มส์ของเซอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์ และอีกส่วนหนึ่งรับอิทธิพลจากเรื่องสั้น “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” ของเอ็ดการ์ แอลแลน โป (จะได้กล่าวเรื่องนี้โดยละเอียดขึ้นใน บทที่ 3)

จากข้อเท็จจริงที่ว่าอาชญาวิทยาชองสยามได้รับอิทธิพลจากอาชญาวิทยาของตะวันตก ผู้วิจัยเห็นว่าการทำความเข้าใจอาชญาวิทยาของไทยผ่านการตีความด้วยแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมของตะวันตก เช่น แนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแนวปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่มองว่าวรรณกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคลผู้สร้างงานเขียนขึ้นโดยจำลองภาพมนุษย์ ชีวิต และโลกที่ตนประสบพบเห็นไว้ในงานเขียน การศึกษาทำความเข้าใจวรรณกรรมและบริบททางสังคมที่แวดล้อมตัวผู้เขียนวรรณกรรมชิ้นหนึ่งๆ จะทำให้เข้าใจสังคมมนุษย์และ/หรือตัวมนุษย์ได้อย่างลุ่มลึกและมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ตามหลักปรัชญาปฏิฐานนิยมที่ถือว่าความรู้ที่มีคุณค่าต้องเป็นข้อเท็จจริงที่รับรู้ พิสูจน์ และอธิบายความเป็นมาได้⁷ หรือแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแนวรื้อสร้าง (Deconstructuralism) ที่มองว่าวรรณกรรมเป็น “วาทกรรม” (คำพูด ข้อเขียน

⁵ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “นิทาน น.ม.ส. นามาสู่คำว่า “นักสืบ”,” ใน เรื่องเชช จันทรศิริ (บรรณาธิการ), รหัสคดี 6 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ภูทาบและกะโหลก (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์, 2544), หน้า 180.

⁶ คู รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “ความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน “คดีรหัส”,” ใน คดีรหัสพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2555), หน้า 12-65.

⁷ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2545), หน้า 390-392.

ที่เป็นสนามเปิดให้คติความเชื่อ อุดมการณ์ ความรู้ เข้ามาแข่งขัน ปะทะ ชัดแย้ง เกือหนุนกันและกัน) ที่สร้างความหมายและคุณค่าให้แก่ผู้คนและสิ่งของที่วรรณกรรมชิ้นนั้นๆ กล่าวถึง การทำความเข้าใจความหมายของคำและภาษาในวรรณกรรมที่ถูกใช้ในการให้ความหมายและคุณค่าของผู้คนและสิ่งต่างๆ โดยเน้นวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความหมายของภาษาและถ้อยคำที่ปรากฏในวรรณกรรมชิ้นหนึ่งๆ จะทำให้เราเข้าใจและวิเคราะห์สังคมมนุษย์และ/หรือตัวมนุษย์ได้อย่างลุ่มลึก⁸ โดยนักวิชาการบางท่านได้ศึกษาและอธิบายอาชุนิยายในสังคมยุโรปผ่านแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแบบปฏิฐานนิยมและชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาชุนิยายกับบริบทของสังคมยุโรป ดังที่ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช ได้ชี้ว่าอาชุนิยายในโลกตะวันตกเกิดขึ้นมาพร้อมกับการจัดตั้งระบบตำรวจและการปฏิรูปกฎหมายในฝรั่งเศสและอังกฤษในช่วงประมาณพ.ศ. 2383 ซึ่งทั้ง 2 ประเทศได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการสอบสวนและทรมานผู้ต้องหาในที่ลับตา เพื่อให้ผู้ต้องหาสารภาพว่าตนกระทำความผิด มาเป็นกระบวนการสืบสวนคดีโดยตำรวจอย่างเปิดเผยและการใช้หลักวิทยาศาสตร์เพื่อค้นหาตัวผู้กระทำความผิด เช่น การพิสูจน์หลักฐาน การสอบสวนพยาน ฯลฯ ความเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมานี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้อาชุนิยายได้รับความนิยม เนื่องจากนิยายนำเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกับการปฏิรูประบบตำรวจและกฎหมายในยุคนั้น โดยนิยายจะเน้นเรื่องกระบวนการค้นหาฆาตกร การซักถามพยาน การตรวจร่องรอยของฆาตกร⁹

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่าม้งานศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางการเมืองและสังคมสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในแง่ที่ว่าวรรณกรรมในสมัยนี้เป็นสื่อในการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองของพระมหากษัตริย์หรือรัฐสุราษฎร์¹⁰ หรือวรรณกรรมสมัยนี้เป็นผลจากการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตกของชนชั้นนำสยามเพื่อแสดงถึงความคิดวิไลซ์ของสยามและตัววรรณกรรม เช่น หนังสือวชิรญาณ ถูกใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ที่ชนชั้นนำ

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-43.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 354-355.

¹⁰ ดู อัญชลี ภูษะภา, "พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553; สิริรัตน์ พุ่มเกิด, " 'อศิวาทุ' กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ค้นพบให้แก่ผู้อ่าน¹¹ ในขณะที่งานศึกษาเกี่ยวกับอาชญาวิทยาของไทยที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการการเปลืออาชญาวิทยาของตะวันตกเป็นภาษาไทยหรืออิทธิพลของอาชญาวิทยาของตะวันตกต่ออาชญาวิทยายุคแรกของไทย

1.2) วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชญาวิทยากับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.3) วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษา 2 ส่วนด้วยกัน ในส่วนของการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะใช้วิธีการอ่านหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาระสำคัญที่ปรากฏอยู่ในอาชญาวิทยาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สยามตั้งแต่ยุคก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อยมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากหลักฐานลายลักษณ์อักษรต่างๆ เช่น กฎหมาย ประกาศทางการ วรรณกรรม ฯลฯ

ในส่วนของการวิเคราะห์ตีความความสัมพันธ์ระหว่างอาชญาวิทยากับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว งานวิจัยนี้ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอาชญาวิทยากับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นบนพื้นฐานแนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมคือ การวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์หรือตัวตน (Identity) ของผู้คนในสังคมที่เกิดจากการสร้างวาทกรรม (คำพูด ข้อเขียน ที่เป็นสนามเปิดให้ตีความเชื่อ อุดมการณ์ ความรู้ เข้ามาแข่งขัน ปะทะ ชัดแย้ง เกื้อหนุนกันและกัน ผ่านการเรียงร้อยคำพูดหรือข้อเขียนเข้าด้วยกันเป็นเรื่องราว (story) ตามลำดับจากต้นจนจบ โดยเชื่อว่าผู้คนในเรื่องราวเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร ใครมีอำนาจมากกว่าใคร) อันเป็นวิธีคิดที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสการหันไปหาวัฒนธรรม (Cultural Turn) การหันไปหาภาษา (Linguistic Turn) หลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post Modernism)

¹¹ ธนพงศ์ จิตต์สง่า, “‘วชิรญาณ’ กับ การแสวงหาความรู้ของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2427-2448. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ซึ่งปรากฏขึ้นในสังคมตะวันตกช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 และคริสต์ทศวรรษ 2000¹² โดยแนวคิดแบบนี้มีลักษณะสอดคล้องกับการวิเคราะห์ตีความวรรณกรรมด้วยกรอบแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแนวรื้อสร้าง (Deconstructuralism) และการศึกษาวิเคราะห์ทางสาขารัฐศาสตร์ที่เรียกว่า การศึกษาวิเคราะห์ “การเมืองวัฒนธรรม” (Cultural Politics) ที่ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยวาทกรรมชุดหนึ่งๆ ที่ทำหน้าที่สร้างระเบียบทางสังคม¹³ และผู้วิจัยจะได้หาคำตอบของคำถามที่ตั้งไว้ โดยพิสูจน์ความเป็นไปได้ของคำอธิบายเชิงการเมืองวัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดดังกล่าวนี้จากข้อเท็จจริงที่ได้จากการอ่านวิเคราะห์หลักฐานลายลักษณ์อักษรซึ่งศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ตามที่ได้กล่าวไว้ในวิธีการศึกษาในส่วนแรก

สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าจะนำเสนอในรูปแบบของการพรรณาเชิงวิเคราะห์

1.4) ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาอาชญากรรมในสังคมสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เริ่มมีการนำเข้าและแปลอาชญากรรมของตะวันตกเป็นภาษาไทย และกำหนดจุดสิ้นสุดที่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการแปลอาชญากรรมตะวันตกเป็นภาษาไทย ตลอดจนมีการเขียนอาชญากรรมไทยขึ้นมาอย่างเป็นระบบ

1.5) สมมติฐาน

อาชญากรรมในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสื่อบันเทิงและสื่อความรู้แบบตะวันตกมาเผยแพร่ในสังคม โดยอาชญากรรมในช่วงเวลานี้มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของชนชั้นนำสยามให้มีความโดดเด่นกว่าราษฎร

¹² เรียบเรียงจาก Peter Burke, *Varieties of Cultural History* (New York: Cornell University Press, 1997), p. VII; ทรงชัย วินิจจะกุล, “การศึกษาประวัติศาสตร์แบบสหวิทยาการ วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของฟูโกต์,” ใน อนุสรณ์ อุณโณ, จันทน์ เจริญศรี, สลิลยา ยุทธะนันท์ (บรรณาธิการ), *อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์* (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2558), หน้า 127-132; วิศรุต พึ่งสุนทร, *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ความเป็นมาและแนวคิด* (กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), หน้า 74-81, 93-94.

¹³ ดู ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *สัตยวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษาประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2545), หน้า 3-36.

1.6) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานศึกษาเกี่ยวกับอาชญาวิทยาหรือวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนในแวดวงวิชาการไทยพบว่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นงานศึกษาด้านการแปลและด้านวรรณคดี โดยการศึกษาที่เกี่ยวกับอาชญาวิทยายุคแรกของสยาม จะเป็นการศึกษาพัฒนาการการแปลอาชญาวิทยาของตะวันตกเป็นภาษาไทยหรือไม่ก็ศึกษาอิทธิพลของอาชญาวิทยาตะวันตกที่มีต่ออาชญาวิทยาไทย ดังเห็นได้จากตัวอย่างของงานศึกษาต่อไปนี้

1. พนิตา หล่อเลิศรัตน์, “พัฒนาการการแปลอาชญาวิทยาชุดเซอร์ล็อก โฮลม์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

งานศึกษาชิ้นนี้ทำการวิเคราะห์ต้นฉบับและบทแปลอาชญาวิทยาชุดเซอร์ล็อก โฮลม์ ในประเทศไทย สำนวนต่างๆที่มีการแปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน โดยชี้ว่า การแปลอาชญาวิทยาชุดนี้เป็นภาษาไทยแบ่งได้เป็น 3 แนวทางคือ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นการแปลโดยมีการดัดแปลงเนื้อหาบางส่วนให้เหมาะสมกับชาวสยามซึ่งเพิ่งรับวัฒนธรรมและรูปแบบวรรณกรรมตะวันตก ขณะที่การแปลในสมัยรัชกาลที่ 6-7 เป็นการแปลเรียบเรียงเนื้อหาในลักษณะที่ใกล้เคียงกับต้นฉบับ ไม่มีการปรับเนื้อเรื่องมากนัก เนื่องจากผู้คนในสังคมเริ่มซึมซับวัฒนธรรมและวรรณกรรมตะวันตกมากขึ้นแล้ว แต่ด้วยข้อจำกัดที่ว่าเรื่องแปลในยุคนี้มักนิยมเผยแพร่ในวารสารโดยตีพิมพ์เป็นตอนๆ ทำให้ผู้แปลต้องตัดเนื้อเรื่องบางตอนของอาชญาวิทยาชุด เซอร์ล็อก โฮลม์ ออกไป

สำหรับการแปลอาชญาวิทยาชุดนี้นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 8 จนถึงปัจจุบัน เป็นการแปลแนวรักษาดั้งเดิม โดยรักษาเนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และกลวิธีการเล่าเรื่องที่พบในต้นฉบับไว้ทั้งหมด

2. อังคณา สุขวิเศษ, “นวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน: อิทธิพลของชุดเซอร์ล็อก โฮลม์ ที่มีต่อชุดป๊าวโรต์ และนิทานทองอิน,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

งานศึกษาชิ้นนี้ศึกษาลักษณะของนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนแบบคลาสสิกโดยวิเคราะห์นวนิยายชุดเซอร์ล็อก โฮลม์ ของเชอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์, นวนิยายชุด ป๊าวโรต์ ของอากาธา คริสตี้, นวนิยายชุด

นายทองอิน ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งศึกษาอิทธิพลของนวนิยายชุด เซอร์ลોક โฮล์มส์ ที่มีต่อนวนิยายชุด ปัวโรต์ และนวนิยายชุด นายทองอิน

งานศึกษาของอังคณา ชีให้เห็นว่า นวนิยายชุด เซอร์ลોક โฮล์มส์ ของเซอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์ เป็นแบบอย่างให้แก่นวนิยายชุด ปัวโรต์ ของอากาธา คริสตี้ และนวนิยายชุด นายทองอิน ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอากาธา คริสตี้ นำลักษณะโครงเรื่อง ตัวละครและกลวิธีในการเล่าเรื่องจากนวนิยายชุดเซอร์ลોક โฮล์มส์ มาเป็นแนวทางในการประพันธ์นวนิยายชุด ปัวโรต์ ส่วนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับอิทธิพลทั้งด้านโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และกลวิธีการเล่าเรื่องจากนวนิยายชุด เซอร์ลોક โฮล์มส์ มาใช้ในการพระราชนิพนธ์นวนิยายชุด นายทองอิน นอกจากนี้ อังคณายังชี้ให้เห็นว่าถึงแม้นวนิยายชุดปัวโรต์ของอากาธา คริสตี้ และและชุดนางทองอินทร์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะได้รับอิทธิพลจากนวนิยายชุด เซอร์ลોક โฮล์มส์ แต่นวนิยายชุด ปัวโรต์ ของอากาธา คริสตี้ และนวนิยายชุด นายทองอิน ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่างมีลักษณะเฉพาะตัวสูง เพราะอากาธา คริสตี้ และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นำอิทธิพลที่ได้รับมาผสมผสานกับประสบการณ์ของผู้เขียน รวมทั้งความรู้ต่าง ๆ และภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคของตนได้อย่างเหมาะสม

อาจกล่าวได้ว่า โดยภาพรวมแล้วแวดวงวิชาการไทยยังขาดงานศึกษาเกี่ยวกับอาชญาวิทยาหรือวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนในมิติของศาสตร์แขนงอื่นๆ ดังนั้นงานวิจัยเรื่อง “อาชญาวิทยาในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม” ที่ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าเป็นการเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชญาวิทยาในสังคมไทย ตลอดจนการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ไทยที่ยังต้องเพิ่มเติมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม นอกเหนือจากการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่เป็นแนวทางการศึกษาที่มีอยู่ค่อนข้างมาก¹⁴

¹⁴ ดู เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส, เจ้าสัว ขุนศึก ตักดินา ปัญญาชนและคนสามัญ, รัชนิพร จันทรอารี และคณะ (แปล) (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550), 55-88; วิศรุต พึ่งสุนทร, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ความเป็นมาและแนวคิด (กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557),

1.7) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอาชญาวิทยากับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทที่ 2

อาชญากรรมในสังคมสยาม: จากสังคมกรรมพีถึงยุคแรกเริ่มสมัยใหม่

เมื่อสังคมหนึ่งๆก้าวเข้าสู่ยุคสมัยที่เรียกว่า “สมัยใหม่” ดูเหมือนว่าการกระทำที่ประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่นๆซึ่งอาจเรียกรวมๆว่า “อาชญากรรม” (Crime) จะเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ดังข้อเท็จจริงที่ว่า ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้นในสังคมตะวันตกมีการนิยามความหมายของคำว่า “อาชญากรรม” ว่าหมายถึง การกระทำที่รุกรานต่อทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น การขโมย ตลอดจนการกระทำที่รุกรานต่อชีวิตและร่างกายของผู้อื่น เช่น การปล้น การข่มขืน โดยการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมให้ปลอดจากอาชญากรรมเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากอาชญากรรมเป็นอันตรายต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและระเบียบของระบบเศรษฐกิจ¹ หรือเห็นได้จากกรณีของสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ในการกล่าวถึงพระองค์ครั้งต่อไปจะกล่าวว่า “รัชกาลที่ 4” ซึ่งเป็นคำที่ชาวไทยในปัจจุบันใช้กันอย่างคุ้นเคย) ที่ทรงมีประกาศให้ราษฎรตรวจตรารักษากันเรือนระวาง โจรผู้ร้ายมาตีฟันฉกชิงวิ่งราวตัดข้อมย่องเบาลอบทิ้งไฟ² และมีการลงโทษอย่างรุนแรงต่อผู้กระทำความผิดในหลายกรณี เช่น ลงโทษตัดมือผู้กระทำความผิดฐานทำเงินปลอม หลังตัดมือแล้วให้จำคุกจนตาย ส่วนผู้ที่เป็นลูกมือทำเงินปลอมให้ตัดนิ้ว³ หรือในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ในการกล่าวถึงพระองค์ครั้งต่อไปจะกล่าวว่า “รัชกาลที่ 5” ซึ่งเป็นคำที่ชาวไทยในปัจจุบันใช้กันอย่างคุ้นเคย) ได้มีการตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่ใช้ในการจัดการเรื่องอาชญากรรมและการลงโทษผู้กระทำความผิด⁴ ตลอดจนมีการลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดฐานฆ่าคนตาย การจำคุกโจรผู้ร้ายและการลงโทษปรับเงินผู้กระทำความผิดฐานทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายผู้อื่น⁵

¹ John Lea, *Crime & Modernity Continuity in Left Realist Criminology* (London: Sage Publications, 2003), pp. 32-36.

² พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2528), หน้า 184-185.

³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2527), หน้า 117.

⁴ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ใน กนิษฐา ชิตช่วง, “มูลเหตุของการร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127,” ใน สุนทรี อาสะโวทย์, ม.ล.วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, กาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ), ไทยคดีศึกษา: รวมบทความทางวิชาการเพื่อแสดงมุขิตาจิต อาจารย์ พันเอกหญิง คุณนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

งานวิจัยบทนี้จะนำเสนอข้อมูลและบทวิเคราะห์เกี่ยวกับอาชญากรรมที่ปรากฏในสังคมสยามจากข้อเท็จจริงจำนวนหนึ่ง โดยการอธิบายเรื่องอาชญากรรมในสังคมไทยในบทนี้จะอธิบายด้วยมิติทางประวัติศาสตร์นั่นคือ อธิบายให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมช่วงเวลาหนึ่งๆตามลำดับ ทั้งนี้จะเริ่มที่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2394) ซึ่งมีลักษณะของสังคมแบบ “กระฎุมพี” (จะได้อธิบายเรื่องนี้ต่อไปข้างหน้า) และสิ้นสุดที่สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468) ซึ่งเป็นยุคที่สยามกำลังเข้าสู่ยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ (จะได้อธิบายเรื่องนี้ต่อไปข้างหน้า เช่นเดียวกัน)

2.1) อาชญากรรมและอาชญากรในสังคมกระฎุมพี (พ.ศ. 2325-2394)

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเพชขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่ของอาณาจักรสยาม เมื่อพ.ศ. 2325 ได้ทำให้ราชอาณาจักรสยามที่ยิ่งใหญ่และเป็น 1 ใน 3 ของศูนย์อำนาจใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนภาคพื้นทวีปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 (อีก 2 แห่งคืออาณาจักรอังวะ (พม่า) และอาณาจักรเว (เวียดนาม)) เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา โดยจุดสำคัญของการเกิดขึ้นของศูนย์อำนาจแห่งใหม่ของอาณาจักรสยามคือ กลุ่มขุนนางเชื้อสายผู้ดีกรุงเก่า ซึ่งมีเจ้าพระยาจักรี(ทองด้วง) เป็นผู้นำ ได้รื้อฟื้นรูปแบบของอาณาจักรอยุธยาขึ้นมาแทนการเมืองแบบชุมชนในช่วงรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี⁶ อย่างไรก็ตามก็ขัดแย้งแตกต่างระหว่างสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์หรือสมัยกรุงเพชยุคต้นกับสมัยอยุธยา (และสมัยธนบุรี)อยู่ที่ลักษณะทางเศรษฐกิจสมัยกรุงเพชเป็นเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก มีการขยายตัวของเกษตรกรรมเพื่อการตลาดในเมืองใหญ่ในบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออก มีการก่อตัวของกลุ่มกระฎุมพี (ขุนนางและชาวจีน) ที่เป็นกำลังสำคัญของเศรษฐกิจเพื่อส่งออก และลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มกระฎุมพีที่นิยมบริโภคของฟุ่มเฟือยหรือของที่ผลิตจากต่างประเทศ มีการรับวัฒนธรรมตะวันตก

(กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานแสดงมรดกโลกครบรอบ 60 ปี อาจารย์ พันเอกหญิง คุณนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2533), หน้า 37-70.

⁵ ดู ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์, ผู้ร้ายบางกอก (กรุงเทพฯ: ดันอ้อ 1999 จำกัด, 2542); เอนก นาวิกมูล, ดาวร้ายในอดีต (กรุงเทพฯ: แสงแดด, 2541).

⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2542), บทที่ 3-4.

รวมทั้งเป็นวัฒนธรรมที่นิยมการอ่านออกเขียนได้ การมองและอธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยทัศนะแบบเหตุผลนิยม และมนุษยนิยม ให้ความสำคัญกับการแสวงหาโภคทรัพย์ ตลอดจนมีความนิยมเสพย์สุราและอบายมุข⁷

กล่าวได้ว่านับจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (ในการกล่าวถึงพระองค์ครั้งต่อไปจะกล่าวว่า “รัชกาลที่ 1” ซึ่งเป็นคำที่ชาวไทยในปัจจุบันใช้กันอย่างคุ้นเคย) ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพ.ศ. 2325 จนกระทั่งถึงสิ้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ในการกล่าวถึงพระองค์ครั้งต่อไปจะกล่าวว่า “รัชกาลที่ 3” ซึ่งเป็นคำที่ชาวไทยในปัจจุบันใช้กันอย่างคุ้นเคย) เมื่อพ.ศ. 2394 ตลอดระยะเวลา 69 ปีนี้ได้เกิดคดีอาชญากรรมขึ้นมากมายโดยเฉพาะปัญหาโจรผู้ร้ายลักขโมยของ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจและสังคม-วัฒนธรรม คือท่ามกลางสภาวะที่เศรษฐกิจของบ้านเมืองในบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขยายตัวสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของการผลิตข้าว ได้ปรากฏว่าในพื้นที่ภาคกลางซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญและมีการขยายพื้นที่ทำนาเพื่อปลูกข้าวเพื่อขาย ได้เกิดกระบวนการลักขโมยและปล้นควายในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น (โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 3) โดยที่การลักขโมยหรือการปล้นควายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านชนบทส่วนใหญ่เป็นการกระทำของคนในชุมชนเดียวกันเพื่อเป็นการกระจายทรัพย์สินจากผู้ร่ำรวยไปสู่ผู้ที่ยากจน ไม่ให้สมาชิกในหมู่บ้านมีฐานะต่างกันมากและเจ้าของควายจะได้ควายคืนโดยอาศัยความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายสังคมนักเลงในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการไถ่ถอนควายคืนจากคนที่ลักขโมยหรือปล้นไป⁸

หรือกรณีการฆ่าชิงทรัพย์ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์พบว่ามีคดีฆ่าชิงทรัพย์เกิดขึ้นเสมอ ดังเห็นได้จากการที่ทางการต้องคอยออกกฎหมายห้ามไม่ให้เด็กเล็กใส่ของมีค่าถ้าไม่มีพ่อแม่หรือแม่นมพี่เลี้ยงคอยดูแล เนื่องจากมีเด็กเล็กที่พ่อแม่นิยมประดับร่างกายด้วยของมีค่าเพื่อแสดงความมั่งมีถูกฆ่าชิงทรัพย์จนทางการต้องออกกฎหมายห้าม พร้อมทั้งมีบทลงโทษสถานหนักต่อพ่อแม่ที่ให้เด็กเล็กใส่ของมีค่าโดยไม่มีผู้ดูแล⁹

ที่น่าสนใจก็คือ กฎหมายที่ใช้ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้แยกประเภทของผู้กระทำการปล้นฆ่าชิงทรัพย์ (หรือที่เรียกด้วยศัพท์ที่ใช้กันในปัจจุบันว่า “อาชญากร”) ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ “โจร” และ

⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และไบเรื่อ ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์-วรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์, 2538).

⁸ วารุณี ไอสถารมย์, “ท้องถิ่นเมืองสุพรรณกับพฤติกรรมขโมยและปล้นควายในยุคเศรษฐกิจยังชีพ ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 –ต้นพุทธศตวรรษที่ 25,” รัฐศาสตร์สาร 24: 1 (2546): 132-152.

⁹ “พระราชกำหนดใหม่,” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 5, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครุสภา, 2537), หน้า 268-269.

“ผู้ร้าย” ดังปรากฏว่าพระไอยการลักษณะโจรในกฎหมายตราสามดวงซึ่งชำระในปีพ.ศ. 2347 มีการใช้คำว่า “โจร” ถึง 76 มาตรา และใช้คำว่า “ผู้ร้าย” 29 มาตรา โดยที่ทั้ง 2 คำนี้มีนัยความหมายที่แตกต่างกันคือ คำว่า “โจร” จะใช้กับลักษณะการปล้นเท่านั้น ส่วน “ผู้ร้าย” มีความหมายครอบคลุมการกระทำความผิดครอบคลุมไปถึงการกระทำความผิดอื่น ๆ ไม่ใช่เฉพาะการปล้น อาจกล่าวได้ว่า “โจร” ทุกคนคือ “ผู้ร้าย” แต่ “ผู้ร้าย” ทุกคนอาจจะไม่ใช่ผู้ที่ถูกจัดอยู่ในความหมายของ “โจร” ก็ได้ อย่างไรก็ตาม การจำแนกความแตกต่างระหว่าง “โจร” และ “ผู้ร้าย” ในพระไอยการลักษณะโจร ยังมีลักษณะที่ปนเปกันอยู่ ไม่ได้แยกขาดจากกันอย่างชัดเจน เห็นได้จากการที่พระไอยการดังกล่าวมีการใช้คำว่า “โจร” และ “ผู้ร้าย” ปะปนกันในมาตราเดียวกันจำนวน 20 มาตรา¹⁰ (การใช้คำว่า “โจร” และ “ผู้ร้าย” ปะปนซ้อนทับกันมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว โดยในพระราชกำหนดเก่า ซึ่งเป็นกฎหมายเดิมที่ใช้ในสมัยนั้น (และคณะชำระกฎหมายที่รัชกาลที่ 1 ทรงให้ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2437 เพื่อให้ชำระกฎหมายให้ถูกต้อง ก็ไม่ได้ชำระพระราชกำหนดนี้เพียงแต่ประมวลเรียบเรียง) ก็มีการใช้คำว่า “โจร” และ “ผู้ร้าย” ปะปนซ้อนทับกัน¹¹)

การจำแนกประเภทของ “อาชญากร” ออกเป็นพวกโจรและพวกผู้ร้าย (แม้ว่าจะแยกแยะออกจากกันไม่ได้อย่างแท้จริงเพราะในกฎหมายยังมีการใช้คำว่า “โจร” และ “ผู้ร้าย” ปะปนกัน) กล่าวได้ว่าเป็นความพยายามของชนชั้นนำสมัยรัตนโกสินทร์ที่มุ่งจัดระเบียบสังคมในส่วนของการกำหนดโทษและบทลงทัณฑ์โจรผู้ร้าย ผู้กระทำการให้บ้านเมืองไร้ระเบียบ โดยมีแนวโน้มว่าชนชั้นนำให้ความสำคัญแก่พวกผู้ร้ายน้อยกว่าพวกโจร และผู้ร้ายจะถูกลงโทษสถานเบาว่าโจร (จะกล่าวเรื่องนี้ต่อไปข้างหน้า)

ขอย้อนกลับมาพูดถึงเรื่องปัญหาอาชญากรรมในสังคมระบุมืดที่ต่อเนื่องกันที่ต้องอธิบายต่อคือ ปัญหาอาชญากรรมในสังคมระบุมืดที่เกิดขึ้นได้อย่างไร หากเรามองเรื่องนี้ด้วยกรอบคิดทางอาชญาวิทยาหรือความรู้สมัยใหม่ว่าด้วยอาชญากรรมและอาชญากรจะพบว่า มีคำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้บุคคลหนึ่ง ๆ กลายเป็นอาชญากรว่า มีที่มาจากทั้งที่บุคคลนั้น ๆ ได้รับความกดดันจากโครงสร้างสังคมที่จำกัดสถานภาพในสังคมและโอกาสในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ นำมาสู่การที่บุคคลหนึ่ง ๆ ก่ออาชญากรรมขึ้น¹²

¹⁰ พิศศักดิ์ ชัยได้สุข. “โจรในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางยุคการปฏิรูปการปกครองรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545, หน้า 6-8.

¹¹ “พระราชกำหนดเก่า,” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครุสภา, 2537).

¹² พรชัย ชันดี, ธัชชัย ปิตะนิละบุตร, อัครวิณ วัฒนวิบูลย์, ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญาวิทยา (กรุงเทพฯ: มุกเน็ท, 2543), หน้า 93-94.

คำอธิบายทางอาชญาวิทยาที่สามารถนำมาปรับใช้ในการอธิบายถึงสาเหตุการเป็นโจรผู้ร้ายของคนในสังคมกระฎุมพีได้ระดับหนึ่ง ดังปรากฏข้อเท็จจริงว่า โจรในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนหนึ่งคือพวกไพร่ที่หนีจากระบบเกณฑ์แรงงานไพร่ของรัฐไปเป็น “โจร” เนื่องจากระบบไพร่ในสมัยรัตนโกสินทร์ไม่มีประสิทธิภาพในการควบคุมมูลนาย มูลนายสามารถกดขี่ข่มเหงเรียกเก็บทรัพย์สินจากไพร่เป็นของตน ใช้แรงงานไพร่อย่างหนัก เก็บผลผลิตทางการเกษตรหรือข้าวของจากไพร่ตามอำเภอใจ จนไพร่ได้รับความเดือดร้อนจากระบบเกณฑ์แรงงาน มีการรวมกลุ่มกันต่อต้านการดำเนินงานตามระบบไพร่ในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การเลิ้งงานหนัก การหลบหนีจากมูลนาย จนถึงการก่อกบฏซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของต่อต้านระบบไพร่ของรัฐ แม้ว่าจะมีความพยายามของรัฐในการแก้ปัญหาของระบบด้วยการออกกฎหมายลดระยะเวลาการเกณฑ์แรงงานไพร่และการห้ามมูลนายใช้งานไพร่หลวงนอกเหนือจากงานราชการแล้วก็ตาม¹³

อีกทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อส่งออกและการก่อตัวของกลุ่มกระฎุมพีในเมืองเศรษฐกิจต่างๆ ก็มีข้อจำกัดที่ทำให้มีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นกระฎุมพีที่มีเงินทองและบริโภคของฟุ่มเฟือย กระฎุมพีในสมัยรัตนโกสินทร์ จำกัดตัวอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำในระบบศักดินาและชาวจีนที่มีฐานะดีและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมูลนายแล้ว โดยการประกอบการหรือการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งอาศัยอำนาจการควบคุมกำลังคนในระบบไพร่และความพยายามในการรักษาระบบไพร่ให้คงอยู่ ในขณะที่ตัวเงินที่หมุนเวียนในเศรษฐกิจเพื่อการตลาดที่กำลังขยายตัวนั้นส่วนใหญ่แล้วตัวเงินจะกระจายตัวอยู่ในแวดวงกระฎุมพีและชนชั้นนำไม่ได้ไปถึงมือของไพร่ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม¹⁴

อย่างไรก็ตามการอธิบายถึงสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมด้วยกรอบคิดทางอาชญาวิทยาที่มองว่าการก่ออาชญากรรมของบุคคลหนึ่งๆมีสาเหตุมาจากแรงกดดันที่บุคคลผู้นั้นได้รับจากโครงสร้างสังคมคงใช้อธิบายถึงที่มาของอาชญากรรมในสังคมกระฎุมพีสยามสมัยรัตนโกสินทร์ได้แค่ส่วนหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากความรู้ด้านอาชญาวิทยาของสังคมตะวันตกมองว่ามีบุคคลที่เป็น “อาชญากรอาชีพ” คือคนที่ยึดถือการปล้นขโมยและฆ่าเป็นอาชีพเลี้ยงตัว ไม่หาเลี้ยงชีพด้วยวิธีอื่น โดยคนกลุ่มนี้จะศึกษาวิธีการความรู้ในการประกอบ

¹³ อัญชลี สุสายัณห์, “ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524, หน้า 121-131, 171-182.

¹⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์-วรรณกรรมรัตนโกสินทร์, หน้า 174-205.

อาชญากรรมเฉพาะอย่างจนมีความชำนาญในการนั้น¹⁵ แต่โจรผู้ร้ายในสังคมสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ได้เลี้ยงชีพด้วยการปล้นขโมยและฆ่าเพียงอย่างเดียว หากแต่มีการประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปด้วยดังที่วรรณกรรมเรื่อง ขุนช้าง-ขุนแผน ได้สะท้อนภาพชุมชนช่องโจรของหมื่นหาญ ซึ่งตัวหมื่นหาญ หัวหน้าช่องโจรเป็นนายทหารกองด่านเมืองกาญจนบุรีที่ควบคุมกองทหารชาวละว้าและมอญ มีไพร่ในสังกัดทำไร่ทำสวนผักผลไม้อยู่ในป่า แต่ชุมชนของหมื่นหาญก็เป็นแหล่งหลบซ่อนตัวของพวกไพร่หนีนายและพวกลักขโมยช้าง¹⁶

แต่ที่น่าสังเกตคือวรรณกรรมเรื่อง ขุนช้าง-ขุนแผน สะท้อนภาพให้เห็นว่าแม้จะเลี้ยงชีพด้วยการปล้นขโมยร่วมกับการประกอบอาชีพอื่นไปด้วย หากแต่โจรผู้ร้ายก็มีการศึกษาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปล้นขโมย ดังเห็นได้จากการที่วรรณกรรม ขุนช้าง-ขุนแผน กล่าวถึงหมื่นหาญว่าได้เรียนวิชาเกี่ยวกับไสยศาสตร์และเครื่องรางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นความรู้สำหรับการออกปล้น¹⁷ หรือในตอนต้นเรื่องมีการกล่าวถึงตัวละครชื่อ จันทร ซึ่งเป็นโจรปล้นบ้านของขุนศรีวิชัย พ่อของขุนช้าง โดยกล่าวว่าจันทรมีความรู้ทางไสยศาสตร์และเครื่องรางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อนออกปล้นก็ได้ทำการบริกรรมคาถาให้ตนเองและลูกน้อง¹⁸ ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่าแม้จะไม่สามารถกล่าวได้เต็มปากว่า โจรผู้ร้ายในสังคมสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็น “อาชญากรอาชีพ” ตามความหมายของความรู้ด้านอาชญวิทยาตะวันตก เนื่องจากโจรผู้ร้ายในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ไม่ได้เลี้ยงชีพด้วยการปล้นขโมยเพียงอย่างเดียวดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่โจรผู้ร้ายในสังคมสยามยุคนี้ก็มีการศึกษาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปล้นขโมยซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะประการหนึ่งของการเป็น “อาชญากรอาชีพ” ตามนิยามความรู้ด้านอาชญวิทยาของโลกตะวันตกสมัยใหม่

จำเป็นต้องกล่าวถึงการกระทำความผิดฐานข่มขืนบังคับร่วมเพศซึ่งตามความรู้ด้านอาชญวิทยาจัดว่าการข่มขืนบังคับร่วมเพศเป็น “อาชญากรรม” ประเภทหนึ่ง โดยเป็นที่น่าสนใจว่า การข่มขืนบังคับร่วมเพศเป็นเรื่องหนึ่งที่ถือเป็นข้อห้ามและมีบทลงโทษตามกฎหมายมาโดยตลอด เห็นได้จากบทบัญญัติใน พระไอยการลักษณะฝ่าฝืน ซึ่งตามบานแผนกระบุว่าตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา (และจากการตรวจสอบอายุกฎหมายตราสามดวงจากบานแผนกโดย มานพ ถาวรวัฒน์สกุล ยืนยันว่าพระไอยการนี้ตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา) โดยการกระทำอาชญากรรมประเภทนี้

¹⁵ ชาย เสวิกุล, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา (ม.ป.ท.: 2517), หน้า 19.

¹⁶ เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, 2510), หน้า 332-335.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 345-349.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36-37.

ที่ถือเป็นความผิดจะนับเฉพาะการกระทำที่ผู้ชายกระทำกับผู้หญิง (ไม่ได้หมายรวมถึงกรณีที่ผู้หญิงเป็นผู้กระทำต่อผู้ชายหรือกรณีที่ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเป็นคนเพศ (Sex) เดียวกัน)¹⁹

ผู้วิจัยเห็นว่าอาชญากรรมประเภทข่มขืนบังคับร่วมเพศที่เกิดขึ้นในสังคมสยามสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีลักษณะเป็น “สังคมกรรมพี” ก็สามารถนำเอากรอบคิดทางอาชญาวิทยาแบบตะวันตกมาวิเคราะห์ตีความได้ในแง่ที่ว่า การที่ผู้ชายก่อคดีข่มขืนผู้หญิงบังคับให้ร่วมเพศกับตนก็เป็นผลมาจากความกดดันทางสังคมที่ขัดแย้งกับสัญชาตญาณที่มนุษย์มีมาแต่กำเนิด กล่าวคือในขณะที่ความปรารถนาทางเพศและเพศสัมพันธ์เป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องมีการแสวงหาเพื่อความพึงพอใจทางร่างกาย หากแต่มีการควบคุมบังคับของสังคมที่พยายามตัดทอนความต้องการที่มีมาแต่เกิดของมนุษย์ลงตั้งแต่บุคคลหนึ่งๆ อยู่ในวัยเด็ก²⁰ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในฐานะคนต่างเพศในสังคมสยามก่อนสมัยใหม่ (สมัยรัตนโกสินทร์ก็รวมอยู่ในสยามยุคก่อนสมัยใหม่นี้ด้วย-ผู้อ้าง) เป็นสิ่งที่ถูกกำกับด้วยความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติ ภายในชุมชนหนึ่งๆ นั้นผู้ชายยามอยู่ในบ้านจะถูกกำกับด้วยหน้าที่ที่ตนมีต่อครอบครัวคือ เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นพ่อตา ฯลฯ เมื่อออกนอกบ้านก็จะสัมพันธ์กับหญิงนอกครอบครัวในเชิงเครือญาติโดยมีการนับญาติกันเป็น พี่ น้อง น้า อา ป้า ฯลฯ ตามแต่จะเรียกนับ ทำให้เกิดภาวะความเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่ผู้ชายไม่สามารถมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่เป็น พี่ น้อง น้องเมีย ฯลฯ ในครอบครัว และไม่อาจมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่ตนนับเป็นเครือญาติได้(อย่างสนิทใจ)²¹

จึงอยู่ที่ว่ากฎหมายที่ใช้ในอาณาจักรสยามและดินแดนที่เป็นประเทศราชอย่างอาณาจักรล้านนาในสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่ว่าจะเป็นพระไอยการลักษณะผิดเมียในกฎหมายตราสามดวงของกรุงรัตนโกสินทร์ หรือกฎหมายมังรายศาสตร์ของล้านนา มีลักษณะที่แสดงถึงสภาพสังคมที่มีการกดขี่ทางเพศที่ผู้ชายมี

¹⁹ ข้อมูลในย่อหน้านี้ประมวลจาก ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างเสริมความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม (วปส.) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551), หน้า 76; สายชล สัตยานุรักษ์, ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครัว ชุมชน ชีวิตสามัญชน ความทรงจำและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558), หน้า 52; ข้อมูลเกี่ยวกับบานแผนกของกฎหมายและการตรวจสอบอายุของบานแผนกกฎหมาย อ้างอิงจาก มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, “ขุนนางกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองในสมัยอยุธยา,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), ภาคผนวก.

²⁰ ยศ สันตสมบัติ, พรอยด์และพัฒนาการจิตวิเคราะห์: จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 35-38.

²¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, “การมารยาทของผู้ชายไทย,” หน้า 2. (เอกสารอัดสำเนา)

สิทธิต่าง ๆ มากกว่าผู้หญิง²² ประกอบกับการที่กฎหมายรองรับการมีเมียหลายคนตั้งแต่เมียที่พ่อแม่ฝ่ายชายจัดการสู่ขอแต่ให้จนถึงเมียที่ชายหาได้เองและเมียทาส²³ จึงดูเหมือนว่าผู้ร้ายข่มขืนไม่น่าจะเป็นด้วยความกดดันทางสังคมแต่เป็นเรื่องมักมากในกาม หากอีกด้านหนึ่งกฎหมายก็มีการจำกัดสิทธิของผู้ชายและให้หญิงที่เป็นเมียไม่ว่าจะประเภทใดมีสิทธิที่ผัวละเมิดไม่ได้ ตั้งแต่การจัดหาเรือนให้เมียแต่ละคนอยู่เป็นสัดส่วนของตนเองและมีสิทธิเหนือเรือนนั้น ๆ โดยผัวไม่อาจพาหญิงใหม่ขึ้นไปหลับนอนบนเรือนของเมียได้ หากลูกแก่โทสะหรือกระทำการล่วงล้ำทำลายบ้านเรือนให้เมียหย่าผัวได้ หรือกรณีหญิงที่เป็นทาสเมื่อยอมเป็นเมียของนายทาสและตั้งท้องไม่ว่าจะคลอดหรือแท้งลูกก็จะได้เป็นไททันที เช่นเดียวกับที่ทาสหญิงซึ่งถูกนายเงินหรือญาติของนาย ข่มขืนโดยขัดขืนไม่สมยอมและมีพยานรู้เห็น หญิงนั้นจะได้สิทธิในการไถ่ตัวเป็นไทด้วยจำนวนเงินครึ่งหนึ่งของค่าตัว²⁴

สิทธิของผู้หญิงที่กฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะข้อที่กำหนดให้ชายต้องจัดหาบ้านเรือนให้เมียแต่ละคนๆที่มีคงเป็นปัจจัยทางสังคมที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างความปรารถนาทางเพศที่มีมาแต่เกิดของผู้ชายกับการที่ต้องกระทำตามข้อกำหนดทางสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งหญิงเพื่อตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติที่ไม่ขัดกับระบบระเบียบสังคม

2.2) ระเบียบสังคมกับการจัดการโจรผู้ร้ายในสังคมกระฎุมพี

อรรถกถาสูตร พระสูตรหนึ่งในพระสูตรคัมภีร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกอีกทอดหนึ่ง ได้กล่าวถึงกำเนิดของรัฐและสถาบันทางสังคมไว้ว่า นับตั้งแต่โลกเกิดขึ้นในจักรวาลและสัตว์ที่ล่องลอยในอวกาศบริโภควันดินกลายเป็นมนุษย์ มีการรวมตัวกันเป็นชุมชน มีสถาบันครอบครัวและการสะสมอาหารสภาวะของสังคมค่อยๆเปลี่ยนจากสังคมที่สงบสุขและมีความอุดมสมบูรณ์ มาสู่สังคมที่มีการแก่งแย่งชิงขโมยของที่ไม่ใช่ของตน มีความขัดแย้งเกิดขึ้นซ้ำๆ อันนำไปสู่การเกิดขึ้นของกษัตริย์ที่เป็นผู้นำและทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคน(และทรัพย์สิน) ตัดสินข้อขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำผิดในสังคมนั้นๆด้วยความ

²² วีระดา สมสวัสดิ์, "กฎหมายสามสมัย: ความสอดคล้องในเรื่องเพศนิยม," วารสารสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) 2:1 (มกราคม 2531): 76-92.

²³ "พระไอยการลักษณะผัวเมีย," กฎหมายตราสามดวงเล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537), หน้า 206.

²⁴ ธาวิต สุขพานิช, "หัวใจไม่มีส่วนเกิน: ประวัติศาสตร์ผัวเมีย (2)," บ้านไม่รู้อยู่ 4:5 (2531): 87-92.

เห็นชอบร่วมกันของสมาชิกของสังคม²⁵ และสภาวะสังคมที่ไร้ระเบียบเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ไม่อยากให้เกิดขึ้น ดังที่คำให้การชาวกรุงเก่าตอนหนึ่งได้กล่าวถึงคำพยากรณ์อนาคตกรุงศรีอยุธยาของพระเจ้าสุริยเมทราชาธิ (พระเจ้าเสือ?) ที่ว่าสังคมในอนาคตจะอยู่ในภาวะไร้ระเบียบอีกครั้ง “จะเกิดข้าวยากหมากแพง ฝูงมนุษย์จะอดอยาก ศึกและเปรี๊ยะจะปนอยู่กับคน...จะเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงกันชุกชุม”²⁶ โดยนัยยะของคำพยากรณ์นี้หากมองเทียบกับเรื่องกำเนิดรัฐในอัครคัมภีร์จะตีความได้ว่าไม่ได้มีเฉพาะความหมายที่ว่าสังคมกำลังจะถึงจุดเสื่อมอย่างตรงตัว) แต่มีนัยยะว่า สภาวะสังคมที่ไร้ระเบียบไม่เป็นที่ต้องการของคนในสังคม และนัยยะระหว่างบรรทัดนี้จะมีน้ำหนักมากขึ้นเมื่อพิจารณาประกอบกับความใน เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเอกสารที่จดจากความทรงจำอย่างกระต่อนกระแท่นของคนสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยมีเนื้อความใกล้เคียงกับคำให้การชาวกรุงเก่า ประเด็นสำคัญคือ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวไว้ว่ากรุงศรีอยุธยาที่ “เขชมสุข แสนสนกนี้ยิ่งล้ำเมืองสวรรค์ จะเป็นเมืองแพศยาอาทัน”²⁷

ภารกิจของกษัตริย์และชนชั้นนำสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่ก่อตั้งและปกครองอาณาจักรสยามด้วยการรื้อฟื้นรูปแบบของอาณาจักรอยุธยาจึงเป็นเรื่องของการจัดระเบียบสังคมที่ไร้ระเบียบหลังการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบพระสงฆ์และหลักการของพระพุทธศาสนา²⁸ หรือการจัดระบบไพร่และกฎหมาย โดยประเด็นที่อยากจะเน้นคือ ระเบียบหรือวินัยต่าง ๆ นั้นมีเป้าหมายอยู่ที่การควบคุมให้ (กลุ่ม)คนที่มีความสามารถในการทำให้สังคมอยู่ในภาวะอันตราย เปลี่ยนเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะด้านการผลิตและยอมรับโครงสร้างอำนาจของสังคมโดยดี²⁹ ซึ่งการสร้างสังคมวินัยจะทำในลักษณะของการทำให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกผู้ทุกคน เหมือนกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้เงื่อนไข

²⁵ สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2523), หน้า 25-39.

²⁶ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พระนคร: คลังวิทยา, 2515), หน้า 131-132.

²⁷ วินัย พงศ์ศรีเพียร, “มิลลัณนีปี 2000,” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ประวัติศาสตร์ปริทรรศน์ (กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2542), หน้า 14-15.

²⁸ วินัย พงศ์ศรีเพียร, “การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ปริทรรศน์ประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, 2544), หน้า 75-120.

²⁹ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “Michel Foucault กับรัฐเสรีนิยมใหม่: วินัย/วิชา และสภาวะปกติ/สภาวะที่ผิดปกติ,” ตำราวิชาการวารสารรวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี 3: 5 (มกราคม-มิถุนายน 2547): 271-272.

กฎเกณฑ์ที่เป็นคำมาตรฐานหรือเรื่องปกติของสังคมและจำแนกให้สิ่งที่เบี่ยงเบนแตกต่างจากคำมาตรฐานไม่ว่าบุคคลหรือพฤติกรรมเป็นสิ่งผิดปกติที่มีการกำหนดโทษและข้อลงโทษความไม่ปกตินั้น³⁰

ในการจัดระเบียบสังคมของกษัตริย์และชนชั้นนำของสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้มีการจำแนกให้โจรผู้ร้ายเป็นสิ่งผิดปกติและพฤติกรรมการปล้นขโมย ฆ่า เป็นการกระทำผิด เนื่องจากเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม³¹ โดยการจำแนกเช่นนี้เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้เนื่องจากราชสำนักสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้สถาปนาอุดมการณ์ของรัฐจากความคิดทางพุทธศาสนาแบบมหายานที่อธิบายว่ากษัตริย์ทรงเป็นธรรมิกราชาธิราชที่มีภารกิจในการจรรโลงธรรมให้ไพร่ฟ้าราษฎรเข้าใจและดำรงชีวิตในวิถีที่สอดคล้องธรรม เพื่อสู่อุดมคติสูงสุดของชีวิตคือการบรรลุนิพพาน³² ประกอบกับในแง่มุมมองทางจิตวิทยาสังคมนั้นสภาวะที่คนในสังคมมีศีลธรรมถือเป็นขั้นสุดยอดของความเป็นมนุษย์และความมีเหตุผล มีการให้เหตุผลในการเข้าใจชีวิตเข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม³³ กล่าวคือมีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเหตุผลนิยมของกลุ่มกระฎุมพี

2.3) โทษและการลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายในสังคมสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์

บทลงโทษและการลงทัณฑ์ถือได้ว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่บ่งชี้ถึงความผิดปกติของโจรผู้ร้ายและการปล้นขโมย โดยบทลงโทษในกฎหมายตราสามดวงได้แสดงให้เห็นว่าในทัศนะของรัฐมีการจัดประเภท(กลุ่ม)คนและพฤติกรรมที่ผิดปกติหรือเบี่ยงเบนจากคำมาตรฐานของรัฐเป็นหลายประเภทและมีระดับการลงโทษที่ต่างกัน ดังที่พระไอยการลักษณะโจรได้จัดประเภทการกระทำที่อยู่ในข่ายการเป็นโจรออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1. การลงมือลักขโมยเอง 2. การให้ผู้อื่นลักขโมยให้ 3. การสอนผู้อื่นให้เป็นโจร 4. การให้ที่พักอาศัยแก่โจร 5. การคบโจรเป็นเพื่อน 6. การสมรู้ร่วมคิดกับโจร 7. การปกป้องโจรให้พ้นภัย 8. การกินอยู่กับโจร และมีการจัดประเภทอีกชั้นหนึ่งโดยแบ่งโจรเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ “องคโจร3” คือผู้ที่อยู่ในข่ายการ

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 272-279.

³¹ พิศศักดิ์ ชัยไธสุข, “โจรในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางยุคการปฏิรูปการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์”, หน้า 9-10.

³² สายชล วรรณรัตน์, “พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352)”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524; ศรีสุพร ช่างสกุล, “ความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์: ศึกษากรณีธรรมยุติกนิกาย (พ.ศ. 2368-2464)”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

³³ นพมาศ ธีรเวคิน, จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 52-53.

กระทำ 3 ประเภทแรก และ “สมโจร 5” คือผู้ที่อยู่ในข่ายการกระทำ 5 ประเภทหลัง โดยการกระทำที่เป็น “องคโจร” ให้รับโทษตามที่กฎหมายระบุไว้ ส่วนการกระทำที่เป็น “สมโจร” ให้ได้รับโทษครึ่งหนึ่งของที่ระบุไว้ในกฎหมายและในกรณีของการสมรู้ร่วมคิดกับโจรให้ลดโทษที่ได้รับอีกครึ่งหนึ่ง³⁴

ทั้งยังมีความพยายามที่จะแบ่งแยก “ผู้ร้าย” กับ “โจร” ดังที่กล่าวแล้วว่าในพระไอยการลักษณะโจรมีการใช้คำว่า “โจร” และ “ผู้ร้าย” แยกจากกัน โดยมีนัยความหมายที่แตกต่างกัน ประเด็นที่อยากจะเน้นคือ “ผู้ร้าย” ซึ่งครอบคลุมผู้กระทำหรือการกระทำผิดกฎหมายในลักษณะทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะการปล้นที่เป็นการกระทำของโจร (แม้ว่าจะแยกแยะ “โจร” และ “ผู้ร้าย” ออกจากกันไม่ได้อย่างเด็ดขาด เพราะในกฎหมายยังมีการใช้คำว่า “โจร” และ “ผู้ร้าย” ปะปนกัน) เป็นพวกที่รัฐ(ชนชั้นนา)ให้ความสำคัญน้อยกว่า “โจร” โดยประจักษ์หลักฐานที่ชัดเจนเห็นได้จากปริมาณของมาตรากฎหมายในกฎหมายตราสามดวงที่มีการใช้คำว่า “โจร” เพียงคำเดียวถึง 76 มาตรา ส่วนมาตราที่ใช้คำว่า “ผู้ร้าย” คำเดียวมี 29 มาตรา ปริมาณที่ต่างกันถึง 47 มาตราย่อมแสดงให้เห็นถึงระดับความตระหนักของรัฐต่อการมีอยู่ของ “โจร” และ “ผู้ร้าย” นอกจากนี้ยังพบว่าความผิดของ “ผู้ร้าย” โหม่ไปในทางที่น้อยกว่าการเป็น “โจร” เมื่อเปรียบเทียบในกรณีที่ใกล้เคียงกัน ดังที่มาตรา 12 ของพระไอยการลักษณะโจร ซึ่งใช้คำว่า “ผู้ร้าย” คำเดียวได้ระบุถึงการที่ผู้ได้รับมอบหมายให้จับผู้ร้ายละเลยหน้าที่ไม่จับผู้ร้ายเนื่องจากรับสินจ้างจากผู้ร้ายนั้นให้มีโทษแขวนคอ ขึ้นขาหยั่งประจานแล้วเขียนหลัง (ทวน) ด้วยเชือกหนัง 30 ที หรือถ้ามีพระกรุณาไม่ให้ประจานก็ให้ลงโทษเขียนหลังผู้ละเลยหน้าที่นั้น 60 ที ในขณะที่มาตรา 13 ซึ่งใช้คำว่า “โจร” คำเดียวมีการระบุว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมืองรับสินจ้างไม่จับโจรปล่อยให้หนีรอดไปได้ ให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นมีโทษหนักกว่าโทษของโจร 2 ส่วน³⁵ (โดยนัยนี้โทษของผู้รับสินจ้างปล่อยให้โจรหนีจึงไม่ตายตัว อาจหนักกว่าผู้รับสินจ้างให้ผู้ร้ายหนีที่มีบทลงโทษแน่นอนตายตัว)

ลักษณะการลงทัณฑ์โจรผู้ร้าย(และผู้ที่เป็นเบงเบนจากมาตรฐานของสังคม)ในสมัยรัตนโกสินทร์โดยภาพรวมแล้วการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดมีอยู่ 3 ลักษณะคือ โทษทางกาย โทษในทางทรัพย์สิน และการ

³⁴ “พระไอยการลักษณะโจร,” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2537), หน้า 208-210; ในตัวกฎหมายส่วนที่กล่าวถึงการกระทำ 8 ประเภทมีการใช้คำภาษาบาลีและส่วนภาษาไทยก็มีลักษณะของภาษาล้านนาโบราณ ผู้เขียนบทความได้อาศัยคำอธิบายในวิทยานิพนธ์ของพิรศักดิ์ ชัยได้สุข ในการทำความเข้าใจคำและสำนวนภาษา.

³⁵ พิศศักดิ์ ชัยได้สุข, “โจรในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางยุคการปฏิรูปการปกครองรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” หน้า 222.

ลดฐานะทางสังคม³⁶ ซึ่งจะมีการแยกประเภทการลงโทษของโทษแต่ละลักษณะอีกทีหนึ่ง ประเด็นที่พึงเพ่งเล็งคือ ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์มีกฎหมายที่ระบุถึงการกระทำผิดที่มีโทษทางอาญาอยู่ 7 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ 1. พระไอยการลักษณะอาญาหลวง 2. พระไอยการลักษณะลักพา 3. พระไอยการลักษณะอาญาราษฎร 4. พระไอยการลักษณะโจร 5. พระไอยการลักษณะขบถศึก 6. พระไอยการลักษณะวิวาท 7. พระไอยการกรมศกดิ์ (บทปรับ)³⁷ ในบรรดากฎหมายเหล่านี้พบว่าพระไอยการลักษณะโจรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องโจรผู้ร้ายโดยตรงส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการลงโทษทางร่างกายและการลงโทษทางทรัพย์สิน

การลงโทษทางร่างกายในสมัยต้นรัตนโกสินทร์แบ่งได้เป็น 4 ลักษณะคือ การประหารชีวิต, การจำคุก, การลงโทษต่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น ตัดมือ ตัดเท้า ฯลฯ, การลงตราประทับหรือการสักบนร่างกาย³⁸ โดยการลงโทษประหารชีวิตมักจะกระทำต่อผู้ที่กระทำผิดพระไอยการลักษณะอาญาหลวงและพระไอยการลักษณะขบถศึก ซึ่งเป็นหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อพระมหากษัตริย์และพระศาสนา³⁹ ส่วนการปล้นขโมยของโจรผู้ร้ายนั้นกรณีที่จะลงโทษประหารชีวิตที่ระบุไว้อย่างชัดเจนในพระไอยการลักษณะโจร คือการฆ่าเจ้าทรัพย์ตายขณะปล้นขโมย หรือการฆ่าฟันทำร้ายให้ผู้อื่นถึงตาย ตลอดจนการลักขังม้าของหลวงหรือการทำร้ายช้างม้าหลวงถึงตาย⁴⁰

การลงโทษทางร่างกายต่อโจรผู้ร้ายที่ปล้นขโมยทรัพย์สินของราษฎรที่พบโดยมากจะเป็นการจำคุกทั้งที่ไม่มีกำหนด (ซึ่งจนกว่าจะตาย) และการขังที่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน หรือการลงโทษต่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งด้วยการตัดมือ นิ้วมือ เท้า นิ้วเท้า รวมไปถึงการเขียนด้วยเชือกหนังและการลงตราประทับ (สัก) ข้อความหรือรูปของสิ่งที่โจรผู้ร้ายนั้นกระทำผิดไว้ที่หน้า แก้ม หน้าผาก ออก หรือมือ ด้วยตัวหนังสือหรือภาพที่ไม่ลบเลือนเพื่อให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองและผู้อื่นเห็นชัดไม่ว่าจะไปบ้านใดเมืองใดหรือเพื่อให้ศาลรับฟ้องคดีที่โจรผู้ร้ายนั้นเป็นฝ่ายเสียหาย⁴¹ ซึ่งบ่อยครั้งที่การลงโทษทางร่างกายจะเกิดขึ้นพร้อมกับการลงโทษทาง

³⁶ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525), หน้า 70.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

³⁸ ดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 70-240.

³⁹ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, หน้า 71-77; รายละเอียดของพระไอยการทั้ง 2 ฉบับมีอยู่ใน กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4, หน้า 1-105, 115-163.

⁴⁰ "พระไอยการลักษณะโจร," กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, หน้า 247-257.

⁴¹ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, หน้า 202-240.

ทรัพย์สินคือ การริบทรัพย์สินหรือการปรับสินไหม รวมไปถึงการลงโทษที่หนักไปทางที่ผู้ร้ายจะได้รับโทษทางทรัพย์สิน โดยเฉพาะกรณีของผู้ร้ายที่ทำผิดฐานวิวาท ฐานเป็นชู้ และฐานข่มขืน⁴²

ในที่นี้ขอเน้นที่การลงโทษทางร่างกายเป็นพิเศษ ซึ่งวิชาทฤษฎีวิทยาหรือความรู้เกี่ยวกับการลงโทษของสังคมตะวันตกในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้อธิบายว่าจุดมุ่งหมายสำคัญที่สุดของการลงโทษอยู่ที่การทำให้ประชาชนเกิดความหวั่นกลัวไม่กล้าประกอบอาชญากรรมเพราะกลัวจะถูกจับได้และถูกลงโทษหรือเพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม⁴³ การลงโทษทางร่างกายต่อโจรผู้ร้ายในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ถือได้ว่ามีจุดประสงค์หรือความหมายเดียวกัน ดังพบว่าการประหารชีวิตโจรผู้ร้ายจะทำในวัดซึ่งในช่วงเวลานั้นถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนหนึ่งๆโดยในบริเวณกรุงเทพฯ(แม้ว่าจะอยู่นอกกำแพงพระนคร)จะทำการประหารที่วัดปทุมคงคา,วัดโคก(วัดพลับพลาชัย),วัดมักกะสัน ริมคลองแสนแสบ และวัดโคกอีแร้ง ตำบลสำเหร่⁴⁴ ในแง่การประหารชีวิตโจรผู้ร้ายจึงเป็นสิ่งที่ประชาชนรับรู้และรับทราบได้ไม่ยาก ขณะที่การลงโทษตัดอวัยวะบางส่วนและการลงตราประทับ(สัก)บนร่างกายของผู้กระทำผิดก็มีประจักษ์หลักฐานที่แสดงให้เห็นทั่วไปเห็นถึงผลของการกระทำผิด ซึ่ง(อาจ)จะนำไปสู่ความหวั่นกลัวได้

อย่างไรก็ตามการลงโทษร่างกายไม่ได้มีนัยเดียวโดยจากประวัติศาสตร์ของการลงโทษด้วยการจำคุกในสังคมตะวันตกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ได้มีการปรับปรุงคุกให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร มีลักษณะเป็นโรงงาน มีการแยกผู้กระทำผิดสถานเบาออกจากนักโทษสถานหนัก รวมทั้งให้มีการสอนและปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในคุกได้ เพื่อให้ นักโทษมีสุขภาพที่ดี ได้เรียนรู้เรื่องศีลธรรมและได้ฝึกหัดอาชีพซึ่งจะใช้ในการดำเนินชีวิตเมื่อพ้นโทษ⁴⁵ ซึ่งมิเชล ฟูกูต์ นักประวัติศาสตร์ของระบบความคิดได้วิพากษ์ไว้ว่าการลงโทษจำคุกเป็นการกักขังควบคุมพฤติกรรมและร่างกายของผู้กระทำผิดเพื่อสร้างระเบียบวินัยที่เป็นกลไกสำคัญในการที่รัฐสามารถควบคุมบุคคลนั้นๆเพื่อใช้ประโยชน์ได้⁴⁶ สำหรับการลงโทษด้วยการจำคุกในสมัยต้นรัตนโกสินทร์กล่าวได้ว่าไม่ได้มีนัยของการลงโทษที่น่ากลัวตามตัวอักษรใน

⁴² “พระไอยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน,” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, หน้า 184-207; “พระไอยการลักษณะฝ่าฝืน,” กฎหมายตราสามดวงเล่ม 2, หน้า 206-208, 243-260.

⁴³ ชาย เสวิกุล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 178-180.

⁴⁴ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, หน้า 78-91.

⁴⁵ ชาย เสวิกุล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 200-202.

⁴⁶ นพพร ประชากุล, “ฟูกูต์กับการสืบสาวความเป็นมาของสมัยใหม่,” ใน มิเชล ฟูกูต์, ร่างกายได้บ่งการ ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่, ทองกร โภคธรรม (แปล) (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2547), หน้า (13)-(15).

กฎหมายเพียงด้านเดียว แต่มีลักษณะของการควบคุมนักโทษในชายที่ให้นักโทษทำมาหากินด้วยทักษะที่มี
ดังที่วรรณกรรม ขุนช้าง-ขุนแผน ได้กล่าวถึงขุนแผนเมื่อยามถูกจองจำในคุกว่า

อยู่เปล่าเปล่าเล่าก็จนพันกำลัง

อุตส่าห์นั่งทำการสานกระต่าย

ให้นางแก้วกิริยาช่วยทาร์ก

ขุนแผนถักขอบรัดกระหวัดหวาย

ใบละบาทคาดได้ด้วยงายตาย

แขวนไว้ขายทั้งเรือนนอกเกลื่อนไป⁴⁷

กล่าวอีกนัยหนึ่งโดยอิงกับการอธิบายของฟูโกต์คือ กางลงโทษจำคุกเป็นการลงโทษที่ใช้เฝ้าดูและ
จัดการนักโทษให้อยู่ในระเบียบวินัยที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมในระดับวิถีชีวิตที่กระทำเพื่อเลี้ยงชีพแบบคน
ปกติ⁴⁸

ประเด็นสุดท้ายเกี่ยวกับการจัดการและการลงโทษโจรผู้ร้ายในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ควรกล่าวถึง
คือ การควบคุมป้องกันและจับโจรผู้ร้ายนับตั้งแต่ช่วงปลายของสังคมจารีต (ช่วง 36 ปีก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา
ครั้งที่ 2) จนถึงช่วงสังคมกฎหมายที่นั้นรัฐไม่ได้จัดการแบบรวมศูนย์อำนาจที่ราชการ หากเป็นการให้
เจ้าหน้าที่และชาวบ้านร่วมกันป้องกัน จับกุม โจรผู้ร้าย ตลอดจนชดใช้สินไหม(ค่าเสียหาย)ให้แก่ผู้เสียหาย
และเสียชีวิตหากจับตัวผู้ร้ายไม่ได้⁴⁹ หรือกล่าวอีกอย่างคือเป็นการจัดการในแนวทางป้องกันและควบคุม
ปัญหาโจรผู้ร้ายที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วม(รับผิดชอบ)ร่วมกับรัฐในระดับหนึ่ง

2.4) อาชญากรรมและอาชญากรในสังคมยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ (พ.ศ. 2394-2468)

รัชสมัยของรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394-2411) และรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411-2453) ถือเป็น
ช่วงเวลาที่ยุคสมัยสยามค่อยๆก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่ (modernity) อย่างตะวันตกหรือการเป็นสังคมที่วางอยู่
บนหลักการความเป็นเหตุเป็นผลเชิงวิทยาศาสตร์ มีการจัดระบบการเมืองการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ
และเน้นความสำคัญที่องค์พระมหากษัตริย์ มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ฯลฯ โดยมีพื้นฐานทางสังคม-

⁴⁷ เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 530.

⁴⁸ นพพร ประชากุล, "ฟูโกต์กับการสืบสาวความเป็นมาของสมัยใหม่," หน้า (13)-(16).

⁴⁹ "พระราชกำหนดเก่า," กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4, หน้า 303-304; "พระราชกำหนดใหม่," กฎหมายตราสามดวง เล่ม 5, หน้า 243-245.

วัฒนธรรมแบบกระฎุมพีที่ก่อรูปในสมัยรัตนโกสินทร์รองรับอยู่⁵⁰ แนนอนที่อาชญากรรมและอาชญากรในช่วงเวลานี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะของสังคม

ในหนังสือจดหมายเหตุ THE BANGKOK RECORDER ของหมอบรัดเลย์ เล่มที่ 1 เดือน 6 ขึ้น 7 ค่ำ จ.ศ. 1227 (พ.ศ. 2408) มีการพิมพ์บัญชีจับคนกระทำผิดที่นายกองตระเวนจับได้ในระยะ 25 วันว่ามีจำนวน 45 คน และในหนังสือเล่มเดียวกันได้ลงข่าวผู้ร้ายขโมยของในเรือกัปตันโรเบิร์ตและผู้ร้ายขโมยนาฬิกาสำหรับเก็นเรือ กล้องส่อง(ทางไกล?-ผู้อ้าง) และผ้าหลายพับจาก(เรือ)กำปั่นลำหนึ่ง⁵¹ ซึ่งเรื่องคนทำผิดและถูกกองตระเวนจับกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ดังพบว่ามี การพิมพ์บัญชีจับคนกระทำผิดที่นายกองตระเวนจับได้ในหนังสือจดหมายเหตุ THE BANGKOK RECORDER ฉบับต่อๆมาของ จ.ศ. 1127 อย่างค่อนข้างสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับกรณีการปล้นขโมยที่คงเกิดขึ้นบ่อยๆจนกระทั่งหมอบรัดเลย์แสดงทัศนะไว้ในหนังสือว่า ความปล้นเกิดทวีชุกชุมขึ้น, จริตพิสัยสมบัติของเราท่านทั้งหลายจะไว้วางใจ, จะปราศจากอันตราย แต่เวลาคืนเดียวก็ไม่ได้⁵²

หมายประกาศที่เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ตั้งแต่ทรงขึ้นครองราชย์จนกระทั่งสิ้นรัชกาลได้มีการกล่าวถึงเรื่องโจรผู้ร้ายอยู่บ่อยครั้ง ดังประกาศเมื่อพ.ศ. 2397 ที่กล่าวถึงผู้ร้ายขูดหาทรัพย์สินของวัด⁵³ ประกาศเมื่อพ.ศ. 2403 ที่กล่าวถึงโจรผู้ร้ายที่ปล้นชิงทรัพย์สินหรือลอบวางเพลิงแล้วปลอมตัวเป็นเจ้าของบ้านขึ้นไปเก็บทรัพย์สิน⁵⁴ หรือประกาศเมื่อพ.ศ. 2409 ที่พูดถึงโจรผู้ร้ายที่ฆ่าเด็กเพื่อเอาของมีค่าที่เด็กใส่⁵⁵

⁵⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์-วรรณกรรมรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์, 2538); อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538)

⁵¹ หนังสือจดหมายเหตุ THE BANGKOK RECORDER ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพนายสมหมาย อุนตระกูล ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 25 ธันวาคม พุทธศักราช 2536, หน้า 23.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

⁵³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2527), หน้า 71-72.

⁵⁴ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2528), หน้า 184-186.

⁵⁵ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2408-2411 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2504), หน้า 37-42.

จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่าระบบไพร่ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ไพร่หนีนายและผันตัวไปเป็นโจร ได้รับการแก้ไขปรับปรุงในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้เอง หลังจากที่ปัญหาเรื้อรังมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์โดยมีการฟื้นฟูความสำคัญของกรมพระสุรัสวดีซึ่งเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์และทำหน้าที่ด้านการควบคุมกำลังคน มีการผ่อนคลายกฎเกณฑ์ของระบบไพร่ซึ่งทำให้ไพร่มีภาระเบาลงและเก็บเงินค่าราชการแทนการเกณฑ์แรงงานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการตั้งกองทหารแบบตะวันตกซึ่งจะเข้ามาแทนที่ระบบไพร่ที่ไม่มีประสิทธิภาพ⁶⁰ โดยนัยนี้ระบบไพร่ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการปล้นขโมยตามเงื่อนไขทางอาชญาวิทยาที่ว่าอาชญากรรมในสังคมมีที่มาจากความกดดันที่บุคคลได้รับจากโครงสร้างสังคมที่จำกัดสถานภาพและโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ จึงมีการเปลี่ยนแปลงและโน้มไปในทางที่โจรผู้ร้ายควรจะลดลงอย่างน้อยก็ในส่วนที่เป็นโจรผู้ร้ายด้วยเหตุที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากระบบไพร่

กระนั้นก็ตามการปล้นขโมยของโจรผู้ร้ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ใช่เพียงแค่ปฏิกริยาต่อความกดดันทางสังคมที่(กลุ่ม)บุคคลได้รับ หากยังมีด้านที่ทำหน้าที่ดังที่เคยเป็นมาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์คือ ยังคงเป็นกลไกในการกระจายทรัพย์สินจากผู้ร่ำรวยไปสู่ผู้ที่ยากจน สร้างสมดุลไม่ให้สมาชิกในหมู่บ้านมีฐานะต่างกันเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการปล้นขโมยควายในบริเวณภาคกลาง⁶¹ อย่างไรก็ดีพึงกล่าวด้วยความเปลี่ยนแปลงของภาคเศรษฐกิจข้าวที่ขยายตัวขึ้นเรื่อยๆในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้เองได้ทำให้การปล้นขโมยควายค่อยๆเปลี่ยนจากการกระจายรายได้ในชุมชนเป็นการฉกฉวยควายซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตของผู้ทำนาไปจำหน่ายในธุรกิจรับซื้อควายจนเกินขอบเขตที่คนในชุมชนยอมรับได้และความรุนแรงในการปล้นขโมยก็มากขึ้น มีการทำร้ายเจ้าทรัพย์บาดเจ็บและเสียชีวิตถึงขั้น⁶² อีกทั้งโจรผู้ร้ายที่ออกปล้นขโมยก็มีกลุ่มคนต่างถิ่นที่ไม่มีความสัมพันธ์กับชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนนั้นเองที่ขาดความสัมพันธ์กับหมู่บ้านของตนและติด

⁶⁰ อัญชลี สุสายัณห์, “ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” หน้า 222-292.

⁶¹ พิศศักดิ์ ชัยได้สุข, “โจรในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางยุคการปฏิรูปการปกครองรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” หน้า 97-100; เดวิด บรูซ จอห์นสัน, สังคมชนบทและภาคเศรษฐกิจข้าวของไทย พ.ศ. 2423-2473, พริทิมณเฑียรธรรม และคณะ (แปล) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2530), หน้า 80-85.

⁶² นนทพร อยู่มั่งมี, “การปล้นและลักกระบือในทุ่งรังสิต: ภาพสะท้อนการเสื่อมคลายของระบบอุปถัมภ์แบบนักเลง,” วารสารอักษรศาสตร์ ฉบับโจร อันธพาล ขอทานและอาชญากรรม 33:2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2547): 50-56.

อบายมุข(ฝิ่นและการพนัน)โดยทำการปล้นขโมยด้วยหวังทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของตัวเองและสร้างความเกลียดชังให้แก่พวกชาวต่างชาติจากพวกโจรผู้ร้ายที่ออกปล้นขโมยและกระจายรายได้ในชุมชนนั้นๆ⁶³

ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างโจรผู้ร้ายกับสังคมเศรษฐกิจในช่วงแรกเริ่มสมัยใหม่ที่ต้องขยายความคือ ในสภาวะที่เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศขยายตัวขึ้นตามลำดับภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษเมื่อพ.ศ. 2394 ซึ่งมีผลให้เศรษฐกิจแบบเงินตราขยายตัวและมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมตั้งแต่ระดับชาวบ้านจนถึงชนชั้นสูง⁶⁴ (แน่นอนที่ว่ากฎุมพีที่ก่อตัวในช่วงต้นรัตนโกสินทร์จะขยายตัวขึ้นด้วยแม้จะยังไม่ใช้กฎุมพีที่เป็นอิสระจากระบบศักดินาก็ตาม)ถือเป็นสาเหตุของผู้ร้ายกระทำความผิดฐานทำเงินปลอม⁶⁵ หรืออาชญากรคอปกขาวกรณีเจ้านาย (กรมหมื่นพงษาดิศร) และไพร่ (นายเฟ่ง (ศรีเสาวรักษ์)) ร่วมกับชาวญี่ปุ่นทำธนบัตรปลอม ซึ่งเป็นคดีร้ายแรงและสะท้อนให้เห็นถึงความแพร่หลายของการใช้เงินตราในกรุงเทพฯ⁶⁶ ตลอดจนบ่งชี้ให้เห็นถึงกระแสของวัฒนธรรมกฎุมพีที่นิยมโภคทรัพย์

สำหรับการกระทำความผิดของผู้ร้ายไทยฐานข่มขืนบังคับร่วมเพศ ผู้วิจัยเห็นว่ายังคงต้องมองด้วยการอบคิดที่ว่าผู้ชายที่ก่อคดีข่มขืนผู้หญิงบังคับให้ร่วมเพศกับตนเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างสัญชาตญาณความต้องการทางเพศและการมีเพศสัมพันธ์ที่มนุษย์มีมาแต่กำเนิดกับความกดดันทางสังคมที่มาจากความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างเพศชาย-หญิงในสังคมที่กำลังสมัยใหม่โดยทำให้ผู้ชายและผู้หญิงเกี่ยวข้องพบปะกันในฐานะปัจเจกชนแทนความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่เคยเป็นมาซึ่งถูกกำกับด้วยความคิดแบบเครือญาติ ในขณะที่ไม่มีการสร้างกรอบคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเพศชุดใหม่ขึ้นมาอธิบายว่าชายหญิงในชุมชนหนึ่งๆจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร หากไม่นับถือฉันทาเป็นพี่ น้อง น้า อา ฯลฯ จึงทำให้ผู้ชายมีกรอบคำอธิบายความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยเรื่องเพศสัมพันธ์เป็นหลัก⁶⁷ ข้อที่ควรกล่าวอย่างยิ่งคือ ยุคแรกเริ่มสมัยใหม่นี้สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงได้รับการยกระดับขึ้นตามเงื่อนไขของการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตก โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าได้มีการตราและประกาศใช้กฎหมาย

⁶³ เดวิด บรูซ จอห์นสัน, สังคมชนบทและภาคเศรษฐกิจข้าวของไทย พ.ศ. 2423-2473, หน้า 78-82.

⁶⁴ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ, เศรษฐกิจศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2524), หน้า 123-182; สมภพ มานะรังสรรค์, แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 1-61.

⁶⁵ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, หน้า 117-118; พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2534), หน้า 201-209.

⁶⁶ จีรวัดน์ แสงทอง, "ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2426-2475," หน้า 155-164.

⁶⁷ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, "กามารมย์ของผู้ชายไทย," หน้า 2-4. (เอกสารอัดสำเนา)

เกี่ยวกับการข่มขืนขึ้นใหม่เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของกฎหมายที่มีอยู่เดิมใน 2 วาระคือ พระราชกำหนด ลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) และกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ซึ่ง สาระส่วนหนึ่งว่าด้วยเรื่องการกระทำอนาจารและการข่มขืนกระทำชำเราโดยมีการกำหนดโทษของการ กระทำผิดที่หนักกว่าสมัยต้นรัตนโกสินทร์⁶⁸ (ประเด็นหลังนี้จะได้ขยายความต่อไป)

เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับอาชญากรรมและอาชญากรในสังคมสยามยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน และเป็นระบบยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกล่าวถึงอาชญากรรมและอาชญากรที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ในการกล่าวถึงพระองค์ครั้งต่อไปจะกล่าวว่า “รัชกาลที่ 6” ซึ่งเป็นคำที่ชาวไทยในปัจจุบัน ใช้กันอย่างคุ้นเคย) ด้วยเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคสมัยของการสานต่อการปฏิรูปประเทศที่รัชกาลที่ 5 ทรงวางรากฐานไว้⁶⁹ โดยในส่วนของข้อบกพร่องของอาชญากรรมนั้นพบว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดคดี อาชญากรรมร้ายแรงขึ้นหลายคดีโดยเฉพาะคดีฆาตกรรมและคดีปล้นฆ่าในเขตกรุงเทพฯ เช่น คดีอิทอง เลื่อนฆ่าหักคอกน้องผัว คดีเสืออันและเสือเปลี่ยนปล้นฆ่าคนในเขตพระนครและธนบุรี⁷⁰ สำหรับมูลเหตุของ คดีอาชญากรรมร้ายแรงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 จากหลักฐานร่วมสมัยที่มีการเผยแพร่ในวงกว้าง เช่น หนังสือวัดเกาะ ป่งชี้ว่าคดีอาชญากรรมร้ายแรงที่เกิดขึ้นในสมัยนี้มีที่มาจากความละโมภต้องการทรัพย์สิน ของผู้ตายหรือความต้องการครอบครองทรัพย์สินสมบัติ (จะได้กล่าวถึงเรื่องคดีอาชญากรรมร้ายแรงที่เกิดขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 6 และมีการเผยแพร่ในหนังสือวัดเกาะ ในบทที่ 3 ต่อไป) อันเป็นไปในลักษณะเดียวกับคดี ปล้นขโมยทรัพย์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5

2.5) ระเบียบสังคมกับการจัดการโจรผู้ร้ายในสังคมยุคแรกเริ่มสมัยใหม่

ภาพโดยรวมของยุคแรกเริ่มสมัยใหม่กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาของการจัดระเบียบสังคมครั้งใหม่โดย มุ่งเน้นเรื่องความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้กำหนดวิถีความเป็นไปและการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง

⁶⁸ ประสิทธิ์ พัฒนอมร, “ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป., หน้า 18-21.

⁶⁹ เดวิด เค. วัยอาจ, ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ (แปล) (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556), หน้า 392-415; ปิยนาด บุนนาค, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาริงถึง “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม” พ.ศ. 2516) (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 100-112.

⁷⁰ ดู เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่ (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2546), หน้า 37-60.

ของสังคมสยามบนฐานความสืบเนื่องของพระมหากษัตริย์ที่สืบสายโลหิตในราชวงศ์เดียวกัน (ราชวงศ์จักรี) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีพระราชอำนาจที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เนื่องจากสรรพสิ่งในรัฐล้วนเป็นราชสมบัติ จึงทรงเป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างในรัฐ⁷¹ และจุดสำคัญที่ทำให้การจัดระเบียบสังคมในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ต่างจากช่วงต้นรัตนโกสินทร์อยู่ตรงที่รัชกาลที่ 4 ทรงจัดระเบียบสังคมในลักษณะที่อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ นักประวัติศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ความคิดของชนชั้นนำสยามยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ เรียกว่าการจัดระเบียบสังคมโดยแปรรูป “รัฐ” ให้เป็น “รัฐบาล” กล่าวคือรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมและบริการราษฎรเพื่อให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีในโลกสมัยปัจจุบันที่พวกเขามีชีวิตอยู่ ไม่ใช่ในโลกหน้าหรือเพื่อการนิพพาน ดังเช่นการจัดระเบียบสังคมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งในการนี้รัชกาลที่ 4 ทรงทำโดยการควบคุมจัดการเรื่องราวในชีวิตประจำวันของคนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแยกความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชั้นสูงและวัฒนธรรมชั้นต่ำ เช่น การควบคุมให้ “ความสกปรก” หรือ “ความหยาบคาย” หายไป และ “ความสะอาด” หรือ “ความสุภาพ” เข้ามาแทนที่ ประกอบกับการควบคุม “เวลา” ของแผ่นดินให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันผ่านการจัดการ “ปฏิทินชีวิต” ทั้งของรัฐผ่านการสร้างพระราชพิธีสิบสองเดือนและของราษฎรผ่านการกำหนดจังหวะที่เหมาะสมสำหรับการซื้อขายข้าว⁷² ซึ่งการแปรรูป “รัฐ” เป็น “รัฐบาล” ที่รัชกาลที่ 4 ทรงริเริ่มจะปรากฏชัดเจนและมีการสร้างกลไกอำนาจรัฐให้ทำหน้าที่ “รัฐบาล” ตามพันธกิจได้อย่างเป็นระบบในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังเห็นได้จากการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินและพระราชกรณียกิจอื่นๆ เช่น การตั้งกองทหารประจำการ การตั้งโรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนพระราชนิพนธ์เรื่อง พระราชพิธีสิบสองเดือน และพระราชพิธีแต่ละเดือนที่ยังมีการปฏิบัติในสมัยรัชกาลที่ 5

ข้อสำคัญที่ต้องเน้นคือการสร้างสังคมวินัยเป็นการทำให้ทุกคนทุกสิ่งเหมือนกันภายใต้ค่ามาตรฐานที่ถือเป็น “ปกติ” ของสังคม และทำให้สิ่งที่เบี่ยงเบนจากค่ามาตรฐานนั้นๆ เป็น “สิ่งผิดปกติ” โดยมีการกำหนดโทษและข้อลงโทษคนหรือพฤติกรรมที่ไม่ปกติตามมาตรฐานเพื่อให้ระเบียบวินัยที่เป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมนั้นๆ เป็นที่ยอมรับและมีพลัง ซึ่งโจรผู้ร้ายและพฤติกรรมปล้นขโมยยังคงอยู่ในฐานะสิ่งผิดปกติดังที่เป็นมาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์และปรากฏว่าในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่นี้ยังมีการใช้คำว่า “โจร” และ

⁷¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538).

⁷² อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, “ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสยาม,” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกัณฐิกา ศรีอุดม (บรรณาธิการ), พระเจ้ากรุงสยามกับเซอร์จอห์น เบาว์ริง (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), หน้า 367-372.

“ผู้ร้าย” ประปนซ้อนทับกัน ดังในหมายเหตุประกาศรัชกาลที่ 4 เมื่อพ.ศ. 2403 ที่ประกาศให้ราษฎรตรวจตรา รักษาบ้านเรือนระวัง โจรผู้ร้ายมาตีฟันฉกชิงวิ่งราวตัดช่องย่องเบาลอบทึ้งไฟ⁷³ และยังคงใช้เรื่องศีลธรรมเป็น เกณฑ์มาตรฐานที่ชี้ว่าโจรผู้ร้ายคือคนผิดปกติ ไม่มีศีลธรรม ดังมีร่องรอยให้เห็นในหมายเหตุประกาศรัชกาลที่ 4 เมื่อพ.ศ. 2395 ซึ่งกล่าวถึงการกระทำผิดในข่ายผู้ร้ายของเถรจันที่แทงคนแล้วหลบหนี โดยรัชกาลที่ 4 ทรงมี พระบรมราชโองการสั่งว่า คนพาลอายุเกินอุปสมบทหลักหลบเข้าบวชเป็นเถรเป็นเถรอาศัยวัดทำการทุจริต หยาบซ้ำ⁷⁴

แน่นอนที่ว่าการใช้ศีลธรรมเป็นเกณฑ์ชี้ว่าโจรผู้ร้ายคือคนผิดปกติ เป็นที่เข้าใจได้ด้วยเงื่อนไขที่ว่า พุทธศาสนาได้เป็นหนึ่งในวิถีสู่พระราชอำนาจของรัชกาลที่ 4 และเป็นสื่อในการก่อตัวของรัฐแบบใหม่ในสมัย รัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะธรรมเนียมอุติกนิทายที่ก่อตั้งโดยรัชกาลที่ 4 และมีบทบาททางสังคม-การเมืองเพิ่มขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 5⁷⁵ นอกจากนี้ยังพบว่าการบ่งชี้ความผิด(ปกติ)ของโจรผู้ร้ายในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ได้มีความ พยายามหยิบยกประเด็นการละเมิดทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายมาเป็นเกณฑ์ ดังหมายเหตุประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401 ได้กล่าวถึงผู้ร้ายทึ้งไฟ(วางเพลิง)ซึ่งมีโทษมากกว่าผู้ร้ายอื่นๆในฐานะทำให้ราษฎรเจ้าของบ้าน เสียทรัพย์สินของและทรัพย์สินของชาวบ้านใกล้เคียงที่ไฟไม่ได้ไหม้บ้านแต่ทรัพย์สินก็ได้รับความเสียหาย จากการแตกตื่นชนของออกจากบ้านด้วยกลัวไฟไหม้⁷⁶ แม้ประเด็นนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องศีลธรรมที่ เป็นคำมาตรฐานปกติของสังคม หากแต่จำเป็นต้องพิจารณาประเด็นนี้ในฐานะเกณฑ์มาตรฐานอีกตัวหนึ่ง ด้วยแง่มุมเกี่ยวกับอาชญากรรมและความเป็นสมัยใหม่ที่ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 นั้นอาชญากรรมได้ถูกให้ความหมายถึงผู้ที่รุกรานต่อทรัพย์สิน(ของผู้อื่น) เช่น ขโมย โจร ขอทาน

⁷³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, หน้า 184-185.

⁷⁴ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, หน้า 27.

⁷⁵ นฤมล ชีรวัดณ์, “พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา บัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525; ศรีสุพร ช่วงสกุล, “ความเปลี่ยนแปลงของ คณะสงฆ์: ศึกษากรณีธรรมเนียมอุติกนิทาย (พ.ศ. 2368-2464),” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529; ภัทรพร ช้างแก้ว, “พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ในสมัย รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2530.

ตลอดจนมาตรการและผู้ร้ายข่มขืน โดยการรักษาความเรียบร้อยในสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวถูกเชื่อมโยงเข้ากับระเบียบข้อบังคับด้านเศรษฐกิจ⁷⁷

2.6) การสืบสวนอาชญากรรมแบบตะวันตก

การเปลี่ยนแปลงสู่สมัยใหม่ของสยามในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ได้ส่งผลให้เกิดสิ่งใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโจรผู้ร้ายได้แก่ วิธีการในการสืบหาตัวโจรผู้ร้ายหรืออาชญากรด้วยความรู้แบบตะวันตก

ในการอธิบายถึงการสืบสวนอาชญากรรมแบบตะวันตกที่เกิดขึ้นในสังคมสยามยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ ผู้วิจัยจะเริ่มด้วยการกล่าวถึงการสืบสวนคดีอาชญากรรมในสังคมตะวันตกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก่อนแล้วจึงจะอธิบายถึงการสืบสวนอาชญากรรมแบบตะวันตกในสังคมสยาม

การสืบสวนคดีอาชญากรรมในสังคมตะวันตกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

ก่อนอื่นคงต้องกล่าวก่อนว่าในสังคมตะวันตกตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีผู้นิยามความหมายของ “อาชญากรรม” ไว้หลายความหมาย เช่น เจเรมี เบนธัม นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษได้กล่าวว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดทางอาญา โดยมีกฎหมายห้ามไม่ให้คนกระทำเนื่องจากมีผลร้ายมากกว่าผลดี หรือเอ็ดวิน ชัทเทอร์แลนด์ ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาชาวอเมริกันได้กล่าวว่า พฤติกรรมใดเป็นอาชญากรรมหรือไม่ควรเอาความเสียหายทางสังคมเป็นเกณฑ์ในการตัดสินแทนที่จะใช้เกณฑ์กฎหมาย⁷⁸ ในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ของชาวตะวันตกพบว่าเดิมไม่มีการกำหนดความหมายของ “อาชญากรรม” เนื่องจากถือว่าการที่มนุษย์กระทำผิดต่อกันเป็นเรื่องส่วนตัว ผู้ที่ถูกทำร้ายหรือล่วงละเมิดจะต้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำหรือครอบครัวของผู้กระทำ ต่อมาภายหลังเมื่อสังคมมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมของคนในสังคมจึงเปลี่ยนแปลงไป มีการนิยามความหมายของ “อาชญากรรม” ขึ้นโดยในช่วงแรกนั้นได้นิยามว่าอาชญากรรม

⁷⁶ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, หน้า 79-80.

⁷⁷ John Lea, Crime & Modernity Continuitie in Left Realist Criminology, pp. 32-36.

⁷⁸ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2555), หน้า 25.

หมายถึงการกระทำที่ต่อต้านพระมหากษัตริย์⁷⁹ อย่างไรก็ดีเป็นที่น่าสังเกตว่า นครรัฐบางแห่งในยุโรปสมัยโบราณไม่ได้ปกครองด้วยระบบกษัตริย์ เช่น นครรัฐเอเธนส์ในกรีซ ซึ่งในสมัยต้นๆใช้การปกครองระบบกษัตริย์ ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการปกครองโดยอภิสิทธิ์ชน แล้ววิวัฒนาการต่อมาเป็นรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิทางการเมืองแก่ชายชาวเอเธนส์ ดังนั้น “อาชญากรรม” ที่เกิดขึ้นในนครรัฐเอเธนส์จึงไม่ได้หมายถึงการกระทำที่ต่อต้านกษัตริย์ แต่อาจหมายถึงการกระทำความผิดต่อเทพเจ้าและการชักนำให้เยาวชนเปลี่ยนความเชื่อความศรัทธาจากพระเจ้า ดังเห็นได้จากกรณีของ โซเครตีส⁸⁰

สำหรับการใช้คำว่า “อาชญากรรม” ในความหมายถึงการกระทำที่ต่อต้านกษัตริย์คงจะปรากฏในสังคมโรมัน ที่มีการปกครองระบบกษัตริย์มาตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม มาเว้นช่วงเมื่อมีการยกเลิกระบบกษัตริย์หันมาใช้การปกครองแบบสาธารณรัฐอยู่ช่วงหนึ่งจนกระทั่ง ออกุสตุส ซีซาร์ ได้ตั้งตัวเป็นจักรพรรดิ โรมจึงกลับมาปกครองด้วยระบบกษัตริย์และมีการจัดทำประมวลกฎหมายอยู่เป็นระยะๆ โดยหลักการสำคัญของกฎหมายโรมันคือให้ความสำคัญเรื่องสิทธิของบุคคล ทุกคนจะได้รับความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ไม่มีการทรมานผู้ต้องหาให้รับสารภาพ ตลอดจนถึงว่าผู้ต้องหาคือผู้บริสุทธิ์ที่จับได้ที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเขาหรือเธอเป็นผู้กระทำความผิด⁸¹ หลังจากอาณาจักรโรมันล่มสลาย ยุโรปเข้าสู่ยุคกลางซึ่งคริสต์ศาสนามีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้คนโดยยุคสมัยนี้ดำรงอยู่ราว 1,000 ปีเศษคือตั้งแต่ ค.ศ. 476-1492⁸² อิทธิพลของคริสต์ศาสนาต่อการสืบสวนคดีปรากฏชัดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 มีการจัดตั้งศาลศาสนาเพื่อลงโทษพวกนอกรีตด้วยการเผาทั้งเป็น⁸³

⁷⁹ จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, สังคมวิทยาอาชญากรรม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 77 .

⁸⁰ พัน ดอกบัว, ปวงปรัชญากรีก, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2555), หน้า 117-125; พิศาล มุกดาภิรมย์, บทสำรวจปรัชญาการเมืองคลาสสิก (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2551), หน้า 42-45.

⁸¹ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรมสมัยโบราณ-สมัยกลาง, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 167-171.

⁸² ดู อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, เรื่องนารูในยุโรปสมัยกลาง (กรุงเทพฯ: ศักติโสภาคการพิมพ์, 2550)

⁸³ คริส ฮาร์มัน, ประวัติศาสตร์โลกฉบับประชาชน: จากยุคหินถึงสหัสวรรษใหม่, อรวรรณ กุฑเจริญ นาวายุทธ (แปล) (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2557), หน้า 239.

กระบวนการสืบสวนคดีโดยศาลศาสนาที่ปราศจากการสืบพยานหรือการพิสูจน์หลักฐานอย่างยุติธรรม เห็นได้จากกรณีการพิจารณาคดี “โจนออฟอาร์ก”⁸⁴ โดยการสืบสวนคดีด้วยกระบวนการของศาลศาสนายังคงมีการใช้ในยุโรปและสหรัฐอเมริกาต่อมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 แม้ว่าโลกตะวันตกจะผ่านยุคกลางเข้าสู่ยุคปฏิรูปและยุคสมัยใหม่แล้วก็ตาม ดังพบว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 ยุโรปและสหรัฐอเมริกามีการล่าแม่มดและการเผาผู้ที่ถูกใส่ความด้วยหลักฐานเท็จและพยานที่ไม่มีจริงว่าเป็น “แม่มด” ตามกระบวนการของศาลศาสนา⁸⁵ จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาจึงมีกลุ่มนักวิชาการและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายออกมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปรับปรุงปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในสังคม อันนำไปสู่การจัดตั้งวิชาความรู้ว่าด้วยการแก้ไขปัญหอาชญากรรมโดยศึกษาสาเหตุของอาชญากรรม รวมทั้งการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดและการลงโทษอาชญากรรมตามกระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้องและเป็นธรรม⁸⁶

ในระยะแรกนั้นสำนักคิดด้านอาชญาวิทยาที่มีอิทธิพลได้แก่ สำนักคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิม โดยนักคิดคนสำคัญได้แก่ เบ็คคาเรีย ซึ่งยึดโยงกับทฤษฎีสัญญาประชาคมของ มัง มีาค รุสโซ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาจากเดิมที่มองว่าอาชญากรรมเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างฝ่ายผู้เสียหายกับฝ่ายผู้กระทำความผิด รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ฝ่ายผู้เสียหายต้องจัดการกับผู้กระทำความผิดหรือครอบครัวของผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง มาเป็นหลักคิดที่ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม รัฐจึงเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายและต้องป้องกันหรือยับยั้งการเกิดอาชญากรรม โดยวิธีการที่สำคัญคือใช้การสืบสวนคดีที่มีความแน่นอนและการลงโทษที่รวดเร็ว มีระบบความยุติธรรมทางอาญาที่กระจ่างแจ้งและมีอารยธรรม รวมทั้งมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในช่วงก่อนที่กระบวนการยุติธรรมจะตัดสินว่าบุคคลผู้นั้นทำความผิดจริงหรือไม่⁸⁷ ต่อมาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เกิดสำนักคิดอาชญาวิทยาทั้งดั้งเดิมที่นำหลักคิดของสำนักคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิมมาต่อยอดโดยเสนอให้มีการนำเอาสาเหตุปัจจัยอันเป็นที่มาของการประกอบอาชญากรรมและเหตุอันควรปรานีต่ออาชญากรรมมาประกอบการพิจารณาด้วย หลังจากนั้นในช่วงปลาย

⁸⁴ ดู เอลิซาเบธ เคอร์รี่ มาโฮน, นางฉาวในประวัติศาสตร์, โตมร ศุขปรีชา (แปล) (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), หน้า 41-43.

⁸⁵ ดู อนุสรณ์ ดิปลานนท์, ล่าแม่มด (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558).

⁸⁶ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 65-68.

⁸⁷ อุทัย อาทิวา, ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (กรุงเทพฯ: วิ.เจ. พรินต์ติ้ง, 2557), หน้า.

คริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงที่วิทยาศาสตร์มีความเฟื่องฟู นักวิชาการด้านอาชญาวิทยาได้มีรวมกลุ่มกันของนักคิดรุ่นใหม่จัดตั้งสำนักคิดอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมหรือสำนักอาชญาวิทยาวิทยาศาสตร์ที่นำเอาหลัก “เหตุนามาซึ่งผล” มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าทางด้านอาชญาวิทยา มีการนำเอาหลักการวิจัยแบบวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาหาสาเหตุของพฤติกรรมของอาชญากร เช่น การศึกษาของ ซีซาร์ ลองโบรโซ แพทย์และนักวิทยาศาสตร์ชาวอิตาลีที่ใช้การสังเกตเก็บข้อมูลทางกายภาพหรือลักษณะร่างกายของอาชญากรมาเปรียบเทียบกับบุคคลทั่วไป นำไปสู่ข้อเสนอก็คือว่าอาชญากรมีความแตกต่างทางกายภาพจากประชาชนทั่วไป ทำให้รู้สึกด้อยกว่าคนอื่นจึงก่ออาชญากรรม⁸⁸

ข้อเสนอสำคัญของสำนักคิดอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมคือ มนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมซึ่งมีมูลเหตุชักจูงใจให้กระทำความผิด ดังนั้นเมื่อบุคคลกระทำความผิด สังคมควรรับผิดชอบต่ออาชญากรด้วย อาชญากรเปรียบเสมือนผู้ป่วยที่ต้องการการบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ไม่ใช่มุ่งที่จะลงโทษอาชญากร การกำหนดโทษของอาชญากรต้องให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล⁸⁹ นอกจากนี้ในทางปฏิบัติแล้วแนวคิดที่ให้รัฐทำหน้าที่ควบคุม ป้องกันคดีอาชญากรรมด้วยกระบวนการยุติธรรมที่แน่นอน รวดเร็ว เทียบธรรม ได้ปรากฏชัดเจนในยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังเห็นได้จากการเกิดขึ้นของ “ตำรวจมืออาชีพ” ในอังกฤษเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติตำรวจนครหลวงในค.ศ. 1829 ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ดูแลความสงบของเมืองตลอด 24 ชั่วโมงภายใต้ชุดเครื่องแบบพร้อมอาวุธปืน อยู่ประจำที่สถานีตำรวจพร้อมปฏิบัติหน้าที่และยึดหลักการที่ว่าตำรวจทำงานให้ประชาชนและอยู่ภายใต้กฎหมาย ไม่ได้เป็นบริวารของรัฐบาลกลางหรือบริวารของผู้บริหารท้องถิ่นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตลอดจนมีการตั้งกองสืบสวนสอบสวนเพื่อทำหน้าที่สืบสวนคดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยปรากฏการณ์ในลักษณะเดียวกันนี้ยังพบในฝรั่งเศส รวมทั้งสหรัฐอเมริกาที่อยู่นอกยุโรป⁹⁰ เมื่อชาติมหาอำนาจตะวันตกเข้ามายึดครองดินแดนนอกยุโรปเป็น

⁸⁸ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 69-73.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁹⁰ Philip John Stead, “Pioneers in Policing An Overview,” in Pioneers in policing (Maidenhead, England: McGraw-Hill Book, 1977), pp.3-6.

อาณานิคมได้มีการนำเอาระบบการจัดการอาชญากรรมเข้ามาในอาณานิคมของตนอย่างน้อยก็บางส่วนของระบบ ดังเห็นได้จากการที่อังกฤษนำเอาระบบกองตำรวจแบบอังกฤษเข้ามาใช้ในอินเดียและพม่า⁹¹

การสืบสวนคดีอาชญากรรมแบบตะวันตกในสยามสมัยรัชกาลที่ 5-6

กล่าวได้ว่าการกระทำความผิดในลักษณะที่เรียกว่า “อาชญากรรม” ปรากฏชัดในสังคมสยามอย่างน้อยที่สุดตั้งแต่สมัยที่อาณาจักรอยุธยาเรืองอำนาจ ดังเห็นได้จากพระไอยการอาญาหลวงในกฎหมายตราสามดวงซึ่งกล่าวถึงการกระทำความผิดต่อกษัตริย์และบทลงโทษผู้กระทำความผิด พระไอยการอาญาหลวงซึ่งกล่าวถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในหมู่ราษฎรและบทลงโทษผู้กระทำความผิด⁹² ตลอดจนพระไอยการลักษณะโจรในกฎหมายตราสามดวงที่กล่าวถึงการกระทำความผิดของ “โจร” ซึ่งกระทำความผิดปล้นทรัพย์สินของผู้อื่นและการกระทำความผิดของ “ผู้ร้าย” ที่กระทำความผิดลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์และกระทำความผิดอื่นๆ⁹³ สำหรับในสมัยรัตนโกสินทร์มีข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 มีคดีสมาคมลับ “อั้งยี่” ของกลุ่มชาวจีนในสยามลักลอบค้าฝิ่น เมื่อทางราชการส่งกำลังไปจับกุม บางครั้งพวกอั้งยี่ถึงกับยิงเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียชีวิต นอกจากนี้ยังมีกรณีพวกจีนอั้งยี่ที่จะชิงเทราก่อเหตุฆ่าเจ้าเมืองแล้วยึดป้อมเมืองเป็นที่มั่นจนทางการต้องส่งสมเด็จพระยาบรมมหาราชวังประหารวงศ์ยกพลไปปราบและมีการสังหารพวกอั้งยี่ไปกว่า 3,000 คน เหตุการณ์จึงสงบ⁹⁴

มาในสมัยรัชกาลที่ 4 จากประกาศที่ทรงให้แจ้งแก่ราษฎรทราบแสดงให้เห็นถึงคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ เช่น ประกาศเรื่องเถรจันแทงผู้มีชื่อแล้วหนีไป แลห้ามไม่ให้บวชกุลบุตรอายุพ้น 24 ถึง 70

⁹¹ ดู Lalita Hingkanonta Hanwong, Policing in Colonial Burma (Chiang Mai: Center for ASEAN Studies, Chiang Mai University, 2015).

⁹² “พระไอยการอาญาหลวง,” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: องค์การคำของคุรุสภา, 2537).

⁹³ ดู “พระไอยการลักษณะโจร,” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, หน้า 208-302; พีรศักดิ์ ชัยได้สุข, “โจรในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางยุคการปฏิรูปการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์,” หน้า 7-11.

⁹⁴ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เล่ม 2 (นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2555), หน้า 1353-1358; พเยาว์ ศรีแสงทอง, อั้งยี่สยามฉบับอาชญาวิทยา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 36.

เป็นเกรเป็นเกร⁹⁵ หรือประกาศเรื่อง ห้ามไม่ให้เอาเครื่องประดับทองเงินแต่งกายให้เด็กที่ยังไม่รู้จักหลบหลีกโจรผู้ร้าย⁹⁶ ซึ่งประกาศฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าบ่อยครั้งมีผู้ทำการลักเครื่องประดับที่เด็กสวมใส่และฆ่าเด็ก

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การพิจารณาชำระคดีความในยุคจารีตก่อนเปลี่ยนแปลงเป็นแบบตะวันตก ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ได้แก่ ขั้นตอนการฟ้องคดี โดยราษฎรต้องนำคดีความมาฟ้องร้องต่อศาลให้หาความขึ้นปรึกษาลูกขุน ณ ศาลหลวงว่าควรรับฟ้องหรือไม่ ขั้นตอนการพิจารณาคดี เมื่อศาลรับฟ้องคดีแล้วจะมีหมายเรียกไปยังมูลนายของจำเลยเพื่อให้ส่งตัวจำเลยมาพิจารณาคดี ขั้นตอนการลงโทษ หากศาลพิจารณาคดีแล้วพบว่าจำเลยมีความผิดจริงตามคำฟ้อง สำหรับการสืบสวนคดีจะอยู่ในขั้นตอนการฟ้องคดีโดยตุลาการที่รับคำฟ้องจากศาล จะทำหน้าที่สืบพยานและหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดี นอกจากนี้ในขั้นตอนการพิจารณาคดี ศาลจะเรียกฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลยมาสืบสวนหาความอาจมีการเรียกสืบพยานบุคคลของทั้ง 2 ฝ่าย หากโจทก์ไม่สามารถหาพยานบุคคลที่รู้เห็นในเรื่องที่ตนมาฟ้องศาลได้ กฎหมายกำหนดให้คู่ความสามารถขอพิสูจน์ความจริงด้วยวิธีการต่างๆตามที่ปรากฏในลักษณะพิสูจน์ดำเนินาลุยเพลิงในกฎหมายตราสามดวง⁹⁷

เป็นที่น่าสังเกตว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 แม้ว่ากระบวนการพิจารณาคดีจะสืบทอดแบบแผนของราชสำนักสมัยอยุธยา แต่พระองค์ทรงให้ตั้ง “กองตระเวน” เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในพระนครและเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของชาวอังกฤษในกรุงเทพฯ และมีการบรรจุชาวตะวันตกเป็นครูฝึกโปลิศตามแบบตะวันตก⁹⁸ โดยกองโปลิศหรือกองตระเวนที่ทรงโปรดฯ ให้ตั้งขึ้นใหม่นี้ได้ปฏิบัติหน้าที่จับกุมผู้ก่อคดีอาชญากรรมในกรุงเทพฯ หลายคดี⁹⁹ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบการบริหาร

⁹⁵ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, หน้า 27-28.

⁹⁶ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2408-2411, หน้า 37-45.

⁹⁷ พิชัย ลิ้มปวรพรรณ, “วิวัฒนาการของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546, หน้า 106-113.

⁹⁸ พระมหากษัตริย์กับประวัติศาสตร์ตำรวจสยาม (กรุงเทพฯ: วชิรนทร์การพิมพ์, 2519), หน้า 29-31.

⁹⁹ นิยะดา เหล่าสุนทร, ปาปา: ฌองตามรันแรกของสยามประเทศกับเสียหนึ่งของประวัติศาสตร์ของกรมตำรวจ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2548), หน้า 20-25.

ราชการแผ่นดินแบบตะวันตกโดยตั้งกระทรวงต่าง ๆ ขึ้น 12 กระทรวง หนึ่งในนั้นคือกระทรวงนครบาล ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับโปลิศและการบัญชีคน โดยมีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เป็นเสนาบดี¹⁰⁰ ทั้งนี้พบว่าก่อนที่จะทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงนครบาล รัชกาลที่ 5 ทรงเสริมความเข้มแข็งของกองโปลิศที่ทรงให้ตั้งขึ้นโดยใน พ.ศ. 2412 พระองค์ทรงจ้างนายตำรวจต่างประเทศและกองตำรวจซึ่งได้ฝึกฝนมาจากสิงคโปร์เข้ามาประจำการในกรุงเทพฯ ต่อมาในปี 2430 รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ตั้งกองตำรวจภูธรขึ้นเพื่อรักษาความสงบตามมณฑลต่างๆ ภายนอกมณฑลกรุงเทพฯ โดยร้อยเอกยี เชา นายทหารชาวเบลเยียมได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองตำรวจอยู่ทอง¹⁰¹ และได้เชิญนายร้อยตำรวจชาวเดนมาร์ก 10 คนเข้ามารับราชการในสยาม¹⁰²

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างองค์กรของกองโปลิศที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่ามีการแบ่งหน้าที่ราชการออกเป็น 2 กองได้แก่ กองไต่สวนโทษหลวง ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาไต่สวนสืบจับโจรผู้ร้าย และกองรักษา ซึ่งทำหน้าที่ลาดตระเวนรักษาความสงบของเมืองไม่ให้มีผู้กระทำความผิดกฎหมาย¹⁰³ จึงกล่าวได้ว่าการสืบสวนคดีอาชญากรรมในสมัยนี้เป็นไปตามรูปแบบของตะวันตก ดังเห็นได้จากการจัดโครงสร้างหน้าที่ของพนักงานตำรวจกองไต่สวนโทษหลวงว่ามีตำแหน่ง นายตรวจ ทำหน้าที่ “กำกับ กำนัน ชันสูตรเหตุการณ์ต่างๆ”¹⁰⁴

ตัวอย่างของการสืบสวนคดีแบบตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 เห็นได้จากการสืบสวนคดีปล้นพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพ.ศ. 2440 ผู้ร้ายกลุ่มหนึ่งได้ปล้นกุฏิพระสงฆ์หลังหนึ่งในวัดจอมสุตา ตำบลสามเสน แขวงกรุงเทพฯ โดยคนร้ายรายหนึ่งได้ยิงปืนเข้าไปในกุฏิโดนนายปานศิษย์วัดเสียชีวิต แล้วขึ้นไปขู่ว่าจะให้พระบอกที่เก็บเงิน เมื่อพระบอกว่าไม่มีเงินทองเก็บไว้ก็ถูกคนร้ายทำร้ายร่างกายเป็นแผลฟกช้ำหลายแห่งก่อนที่คนร้ายจะหนีไปเนื่องจากไม่ได้ทรัพย์สินอะไร ส่วนพระเนียมซึ่งจำวัดอยู่บนกุฏิดังกล่าวและถูกทำร้ายร่างกายได้ไป

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

¹⁰¹ พระมหากษัตริย์กับประวัติศาสตร์ตำรวจสยาม, หน้า 48.

¹⁰² นิยะดา เหล่าสุนทร, ปาปา: มองตามรุ่นแรกของสยามประเทศกับเสี้ยวหนึ่งของประวัติศาสตร์ของกรมตำรวจ, หน้า 33-38.

¹⁰³ การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ 5. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตำรวจตรี วิสุทธิ์ วิสูตรศักดิ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 15 พฤศจิกายน 2509, หน้า 7.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

แจ้งความที่อำเภอกลาง หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ได้มาชันสูตรพลิกศพศิษย์วัดที่เสียชีวิตแล้งแรงออกสืบจับตัวผู้ร้าย¹⁰⁵

เมื่อมีการผลิตแผ่นดินสุ่มัยรัชกาลที่ 6 การสืบสวนคดีอาชญากรรมแบบตะวันตกคงจะได้รับการสานต่อ ดังพิจารณาได้จากที่ กัณฐิกา ศรีอุดม ได้ชี้ว่ารัชกาลที่ 6 ทรงพัฒนาระบบราชการที่พระราชบิดาทรงวางแบบแผนไว้ให้เหมาะสมแก่ยุคสมัย เน้นการสร้างและพัฒนาระบบการบริหารราชการที่ให้ความสำคัญของระบบมากกว่าตัวบุคคลผู้รับผิดชอบกระทรวงต่าง ๆ โดยในส่วนของจัดการปกครอง ทรงโปรดให้กระทรวงมหาดไทยจัดการปกครองหัวเมืองและกระทรวงนครบาลจัดการปกครองในกรุงเทพ พร้อมทั้งให้รวมกรมตำรวจและเรือนจำหัวเมืองของกระทรวงมหาดไทยมาขึ้นกับกระทรวงนครบาลเพียงกระทรวงเดียว¹⁰⁶

ตัวอย่างของการสืบสวนคดีอาชญากรรมแบบตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 6 เห็นได้จากคดีนางทองเลื่อนฆ่าหนูเล็ก น้องสาวซึ่งยังเป็นเด็กของสามีตน เนื่องจากต้องการให้สมบัติของสามีเป็นของตนและลูก ไม่ต้องการแบ่งสมบัติให้ใคร โดยนางทองเลื่อนอาศัยจังหวะที่สามีออกไปธุระ ไซ้ให้เด็กรับใช้พาลูกของตนไปฝากยาย จากนั้นนางจึงลวงหนูเล็กไปฆ่าหั่นคอแล้วเอาศพไปยัดใส่ตุ่มน้ำเพื่ออำพรางคดีว่าหนูเล็กจมน้ำตาย เมื่อเด็กรับใช้กลับมาพบหนูเล็กจมน้ำตุ่มน้ำจึงตกใจร้องไห้อาลัย ชาวบ้านได้ยินเสียงจึงพากันมาดูและช่วยเอาตัวหนูเล็กขึ้นจากตุ่ม หลังจากนั้นตำรวจก็มาโดยนายตำรวจสังเกตศพหนูเล็กเห็นว่าคอหักและมีรอยเขียวคล้ำจึงเชื่อว่าหนูเล็กตายเพราะถูกทารุณกรรม ไม่ใช่หั่นคอจมน้ำเอง และให้เอาศพไปให้โรงพยาบาลชันสูตรศพได้ผลว่าหนูเล็กถูกทำร้ายจริง ขณะที่ตำรวจได้ซักถามคนในบ้านจนพบว่านางทองเลื่อนแสดงท่าทีพิรุณจึงจับกุมตัวไว้ เมื่อเรื่องเข้าสู่กระบวนการตัดสินคดีได้มีการนำแพทย์ชันสูตรศพมาเป็นพยานให้การในศาลว่าผลการชันสูตรแสดงให้เห็นว่าหนูเล็กไม่ได้จมน้ำตายเพราะในกระเพาะอาหารไม่มีน้ำ ส่วนแก้มและคอของหนูเล็กมีรอยขีดแสดงว่าถูกทารุณกรรม¹⁰⁷

¹⁰⁵ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์, ผู้ร้ายเมืองหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอี่ยมกระสินธุ์, 2558), หน้า 133-135..

¹⁰⁶ กัณฐิกา ศรีอุดม, “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: พระผู้ทรงสร้าง “จิตวิญญาณ” แห่งสยามรัฐ,” ใน ปิยนาท บุนนาค และคณะ, 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556) , หน้า 152-158.

¹⁰⁷ เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่ (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2546), หน้า 38-40 .

ที่มาของการสืบคดีอาชญากรรมแบบตะวันตกในสังคมสยามสมัยรัชกาลที่ 5-6

กล่าวได้ว่าการสืบคดีอาชญากรรมแบบตะวันตกในสังคมสยามนั้นมีที่มาจากการแปรรูป “รัฐ” เป็น “รัฐบาล” ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยการแปรรูป “รัฐ” เป็น “รัฐบาล” ที่รัชกาลที่ 4 ทรงริเริ่มจะปรากฏชัดเจนและมีการสร้างกลไกอำนาจรัฐให้ทำหน้าที่ “รัฐบาล” ตามพันธกิจได้อย่างเป็นระบบในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ทั้งนี้เห็นได้จากพระราชหัตถเลขาและเอกสารจดหมายเหตุในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงระบุว่าข้าราชการต้องดูแลให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดี คอยระงับความเดือดร้อนของราษฎร ไม่ใช้อำนาจกดขี่ราษฎร¹⁰⁸ นำมาสู่การจัดตั้งกองโปลิศหรือกองตระเวนดังที่ได้กล่าวแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าชนชั้นนำสมัยรัชกาลที่ 5 รับเอาแนวความคิดเรื่อง “ความศิวิไลซ์” แบบตะวันตกและนำมาใช้ในการจำแนกประเภทจัดลำดับความศิวิไลซ์ของคนในสยาม ดังเห็นได้จากงานเขียนเกี่ยวกับคนชาติต่างๆในดินแดนสยามซึ่งมีการจำแนกคนตามแบบตะวันตกคือ คนในพื้นที่เมืองมีความรู้แบบตะวันตก มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย จัดเป็นพวกที่ “ศิวิไลซ์” ส่วนคนในพื้นที่ชนบทเป็นพวก “บ้านนอก” ที่ยังพอส่งสอนให้การศึกษาเพื่อให้ความ “ศิวิไลซ์” ได้ ขณะที่คนในพื้นที่ป่าเป็นพวก “ป่าเถื่อนล้าหลัง” ไม่สามารถทำให้เป็นคนที่มีศิวิไลซ์ได้¹⁰⁹

ในแง่มุมมองทางการเมืองการปกครองพบว่าชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แสดงออกถึงภาวะความศิวิไลซ์ของตนผ่านสื่อทางการเมืองและวัฒนธรรม เช่น การใช้ตราแผ่นดินหรือตราราชการแบบสมัยใหม่หรือแบบตะวันตก¹¹⁰ ฉะนั้นจึงเป็นไปได้ที่การเปลี่ยนแปลงวิธีการสืบสวนคดีแบบตะวันตกจะถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงออกถึงภาวะความศิวิไลซ์ของชนชั้นนำสยามในฐานะผู้ปกครองและผู้นำพาความเป็นสมัยใหม่มาสู่ประเทศให้ราษฎรสยามรับรู้ รวมทั้งให้ชาวตะวันตกได้เห็นถึงการจัดการคดีอาชญากรรมแบบใหม่ของสยาม โดยอย่างหลังนี้ผู้เขียนตีความจากพระราชหัตถเลขาเรื่องคดีลูกจ้างมิสเตอร์กอสตา ไซมิดทำร้ายนายจ้าง ที่ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ ให้พิจารณาคดีนี้อย่างระมัดระวังและ

¹⁰⁸ สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซด์, 2557), หน้า 50-53.

¹⁰⁹ ดู Thongchai Winichakul, “The Others Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1885-1910,” in Andrew Turton (ed.), *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States* (Surrey: Curzon Press, 2000), pp. 38-62.

¹¹⁰ เรวัตร์ หินอ่อน, “การใช้ตราราชการไทย พ.ศ. 2394 ถึงพ.ศ. 2482,” ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2557, หน้า 58-96.

กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ได้กราบบังคมทูลให้รัชกาลที่ 5 ทรงทราบเรื่องคดีนี้ระบุว่า คดีนี้ใช้วิธีการสืบสวนคดีแบบตะวันตกคือ ให้นุชนครเขตรเกษมศรีไปชันสูตรบาดแผลและรับถ้อยคำของมิสเตอร์กอสตา¹¹¹

การแสดงออกถึงความศรัทธาของชนชั้นผ่านระบบการเมืองการปกครองยังคงปรากฏต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคดีอาชญากรรมแบบตะวันตกนอกจากกรณีคดีนางทองเลื่อนฆ่าหนูเล็กซึ่งได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ยังเห็นได้จากกรณีคดีบุญเพ็งหีบเหล็กซึ่งเป็นคดีที่โด่งดังมากในช่วงกลางสมัยรัชกาลที่ 6 การสืบสวนคดีนี้หลังจากพบศพของนางปริกและมีการแจ้งข่าวการพบศพของนางปริกต่อความในหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อให้ญาติของผู้เสียชีวิตมาชี้ตัวระบุว่าผู้ตายคือใครและสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตาย จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจับกุมตัวนายบุญเพ็งซึ่งญาติของนางปริกผู้ตายชี้ว่าเป็นฆาตกรมาได้สวนพร้อมของกลางคือหีบเหล็กที่นายบุญเพ็งใช้ใส่ศพนางปริกถ่วงน้ำ จนนายบุญเพ็งจำนนต่อหลักฐานและข้อเท็จจริงจึงสารภาพความผิดที่ได้ทำ¹¹²

2.5) โทษและการลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายในสังคมยุคแรกเริ่มสมัยใหม่

บทลงโทษและการลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายในสยามยุคแรกเริ่มสมัยใหม่มักกล่าวได้ว่าเปลี่ยนแปลงจากสมัยต้นรัตนโกสินทร์อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ โดยการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 4 ยังคงใช้พระราชกำหนดกฎหมายที่ใช้ในสมัยอยุธยาและสมัยต้นรัตนโกสินทร์ 14 หมวด ซึ่งในส่วนของกฎหมายที่ระบุถึงการกระทำผิดที่มีโทษทางอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งมีการใช้ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีอยู่ 10 หมวดได้แก่ 1. กฎหมายลักษณะอาญาหลวง 2. กฎหมายลักษณะโจร 3. กฎหมายลักษณะวิวาท 4. กฎหมายลักษณะรับฟ้อง 5. กฎหมายลักษณะพยาน 6. กฎหมายลักษณะพิสูจน์จำนำลุยเพลิง 7. กฎหมายลักษณะตุลาการ 8. กฎ 36 ข้อ 9. พระราชกำหนดเก่า 10. พระราชกำหนดใหม่¹¹³

ในแง่การลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายทางร่างกายและทางทรัพย์สินจึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ ดังหมายเหตุประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2398 ให้ลงโทษตัดมือผู้กระทำความผิดฐานทำเงินปลอมแล้วจำคุกจนตาย ส่วนผู้ที่เป็นลูกมือทำเงินปลอมให้ตัดนิ้ว¹¹⁴ หรือในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดฆ่าคนตายด้วยการตัดคอ การจำคุกโจรผู้ร้าย และการลงโทษปรับเงินผู้กระทำความผิดฐานทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกาย

¹¹¹ พระมหากษัตริย์กับประวัติศาสตร์ตำรวจสยาม, หน้า 79-80.

¹¹² เอนก นาวิกมูล, ดาวร้ายในอดีต, หน้า 99-104, 111-120.

¹¹³ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, หน้า 69.

¹¹⁴ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, หน้า 117.

คู่วิวาท¹¹⁵ อย่างไรก็ตามก็ดีในช่วงเวลานี้ได้มีกระแสความคิดในการเปลี่ยนแปลงบทลงโทษและการลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายตามแบบอย่างสังคมสมัยใหม่ ดังประกาศรัชกาลที่ 4 เมื่อพ.ศ. 2409 ที่ให้บุตรภรรยาญาติพี่น้องบ่าวทาสของผู้ร้ายที่นำของที่ถูกปล้นขโมยมาสารภาพความผิดก่อนที่จะถูกฟ้องร้อง ไม่ต้องรับโทษตามผู้ร้ายดังที่เคยมีบทบัญญัติในกฎหมายเดิมให้บุตรภรรยาญาติพี่น้องบ่าวทาสของผู้ร้ายต้องรับโทษตามผู้ร้ายด้วย¹¹⁶ และในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการประกาศยกเลิกวิธีการพิจารณาโทษโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาลและให้ใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษ ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) แทน¹¹⁷

จุดที่สำคัญมาก ๆ สำหรับการลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่คือ จุดมุ่งหมายของการลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายได้เปลี่ยนจากช่วงก่อนหน้าที่โน้มไปในทางของการรับโทษอย่างรุนแรงเพื่อตอบแทนการกระทำผิดให้สาสมและป้องกันการกระทำผิดด้วยการทำให้ประชาชนกลัวการลงโทษ ไปสู่การมุ่งแก้ไขให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับสู่ภาวะ(คน)ปกติของสังคมและไม่ย้อนกลับมากระทำผิดอีกในลักษณะของการลดโทษจำคุกและทำงานหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่พ.ศ. 2433 ที่รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ปฏิรูปงานด้านราชทัณฑ์และสภาพเรือนจำที่คุมขังผู้กระทำผิดทั้งในกรุงเทพฯ และในหัวเมืองต่าง ๆ ตลอดจนมีการออกข้อบังคับลักษณะการคุมขัง การแบ่งประเภทสภาพความเป็นอยู่และการฝึกอาชีพของผู้กระทำผิด¹¹⁸ ดังนั้นการลงทัณฑ์ในช่วงเวลานี้จึงมีลักษณะเดียวกับการลงทัณฑ์ด้วยการจำคุกในสังคมตะวันตกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 อย่างชัดเจนและโดยนัยนี้การลงทัณฑ์เป็นกลไกที่ช่วยให้รัฐมีอำนาจในการควบคุมจัดการให้คนผิดปกตินอกเกณฑ์มาตรฐานกลับสู่ภายใต้ระเบียบวินัยอีกครั้ง

ข้อสุดท้ายที่จะกล่าวคือ การลงทัณฑ์โจรผู้ร้ายในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการไม่เฉพาะแค่ขั้นตอนการตัดสินความผิดและการลงโทษตัวโจรผู้ร้าย หากมีขั้นตอนของการป้องกันโจรผู้ร้าย ดังหมายประกาศรัชกาลที่ 4 เมื่อพ.ศ. 2397 ได้ระบุให้ชาวบ้านดูแลป้องกันผู้ร้ายขูดหาของมีค่าในวัดและเมื่อมีการขูดทำลายวัดให้แจ้งให้ทางการรู้ หากปล่อยให้ผู้อื่นฟ้องหรือทางการรู้เอง ตัวชาวบ้าน

¹¹⁵ เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปลื (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2546).

¹¹⁶ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2408-2411, หน้า 47-48.

¹¹⁷ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549), หน้า 183-184..

¹¹⁸ อมรา ชันอาสา, "สภาพสังคมไทย: ศึกษาจากงานการราชทัณฑ์ระหว่าง พ.ศ. 2433-2476," วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525, หน้า 32-51, 86-87, 131-132.

ต้องเสียค่าปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวัดกันเอง แม่แขกฝรั่งนอกศาสนาก็ต้องมาทำงานให้ทางการ¹¹⁹ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ช่วยให้รัฐสามารถรวมศูนย์อำนาจในการควบคุมสังคมได้ (ต่างจากการจัดการโจรผู้ร้ายในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับรัฐ) และสุดท้ายของเรื่องการจัดการเรื่องอาชญากรรมและการลงทัณฑ์ผู้กระทำความผิด ตลอดจนการสร้างวินัยให้แก่คนทั่วไปไม่สามารถกระทำการปล้นขโมย ฆ่า ช่มชู้ ในยุคแรกเริ่มสมัยใหม่ได้ปรากฏออกมาในรูปของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451)

¹¹⁹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, หน้า 71.

บทที่ 3

วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวน/อาชญาวิทยาในฐานะสื่อความรู้แบบตะวันตกและสื่อสร้าง

อัตลักษณ์ทางชนชั้นในสังคมสยาม ช่วงทศวรรษ 2440-ต้นทศวรรษ 2460

ในความหมายขั้นพื้นฐานแล้ววรรณกรรมหมายถึง งานหนังสือหรือบทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง¹ หากกล่าวในเชิงลึกยิ่งขึ้นกล่าวได้ว่า วรรณกรรมเป็นผลผลิตของการร้อยเรียงถ้อยคำและภาษาเข้าด้วยกันกลายเป็นเรื่องราว (story) ที่มีความหมายต่อผู้เขียนและผู้อ่าน² จากจุดนี้เองจึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมสืบทอดหน้าที่ของภาษาตามทฤษฎีของสำนักประจักษ์นิยม (Empiricism) ที่อธิบายว่าภาษาคือภาพสะท้อนหรือภาพแสดงโลกวัตถุและความคิดของมนุษย์โดยภาษามีหน้าที่อธิบายโลกแห่งความจริงที่มนุษย์พบเจอ³ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อนักวิชาการด้านวรรณกรรม ดังเห็นได้จากการมีอยู่ของกรอบแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแนวปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่มองว่าวรรณกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคลผู้สร้างงานเขียนขึ้นโดยจำลองภาพมนุษย์ ชีวิต และโลกที่ตนประสบพบเห็นไว้ในงานเขียน การศึกษาทำความเข้าใจวรรณกรรมและบริบททางสังคมที่แวดล้อมตัวผู้เขียนวรรณกรรมขึ้นหนึ่ง ๆ จะทำให้เข้าใจสังคมมนุษย์และ/หรือตัวมนุษย์ได้อย่างลุ่มลึกและมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์⁴

หรืออาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมสืบทอดหน้าที่ของภาษาตามทฤษฎีของนักคิดสายหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) ที่นำแนวคิดเกี่ยวกับภาษาของเฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสที่เชื่อว่าระบบภาษาของมนุษย์เกิดจากการประสมสลับกันไปมาของหน่วย

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556), หน้า 1100.

² ดู ชุตติ์ สันธุสิงห์ (บรรณาธิการ), วรรณคดีศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550); นพพร ประชากุล, ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม (กรุงเทพฯ: อาน, 2552).

³ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 3-5.

⁴ ชุตติ์ ภัทรกุลวณิช, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง (กรุงเทพฯ: คมไฟ, 2545), หน้า 390-392.

เสียง (phoneme) ไม่ก็หน่วยกลายเป็นคำแล้วนำคำแต่ละคำมาผูกกันตามหลักไวยากรณ์และการสร้างประโยค ได้เป็นคำพูดหรือภาษาเขียนที่สื่อความหมายต่าง ๆ ออกมา⁵ มาวิพากษ์ต่อยอดโดยชี้ว่า ภาษาที่มนุษย์ใช้มีหน้าที่ผ่า ตัด แบ่ง โลกแห่งความจริงหรือสิ่งที่ภาษาพูดถึงออกเป็นส่วนๆ เพื่อสร้างความแตกต่างและความไม่ต่อเนื่องของสิ่งต่าง ๆ แล้วตั้งหลักเกณฑ์ว่าด้วยโลกแห่งความจริงหรือสิ่งที่ภาษาพูดถึง ตามด้วยการทำให้หลักเกณฑ์ดังกล่าวกลายเป็น “วาทกรรม” ที่ใช้ในการนิยามความหมายและคุณค่าของผู้คนหรือสิ่งของต่าง ๆ⁶ ซึ่งแนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยมมีอิทธิพลต่อนักวิชาการด้านวรรณกรรมเช่นกัน ดังเห็นได้จากการมีอยู่ของกรอบแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแนวรื้อสร้าง (Deconstructuralism) ที่มองว่าวรรณกรรมเป็น “วาทกรรม” (คำพูด ข้อเขียน ที่เป็นสนามเปิดให้คิดความเชื่อ อุดมการณ์ ความรู้ เข้ามาแข่งขัน ปะทะขัดแย้ง เกือหนุนกันและกัน*) ที่สร้างความหมายและคุณค่าให้แก่ผู้คนและสิ่งของที่วรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ กล่าวถึง การศึกษาทำความเข้าใจความหมายของคำและภาษาในวรรณกรรมที่ถูกใช้ในการให้ความหมายและคุณค่าของผู้คนและสิ่งต่าง ๆ โดยเน้นที่การเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลของความหมายของภาษาและถ้อยคำ ซึ่งใช้ในการให้ความหมายและคุณค่าของผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ที่วรรณกรรมชิ้นหนึ่ง ๆ กล่าวถึงจะทำให้เราเข้าใจและวิเคราะห์สังคมมนุษย์และ/หรือตัวมนุษย์ได้อย่างลุ่มลึก⁷

กล่าวโดยสรุปบรรทัดได้ว่าการอ่านและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมตามกรอบคิดแนวรื้อสร้างได้ชี้ประเด็นให้เห็นถึง “การเมืองของภาษาและวรรณกรรม”⁸ ซึ่งเป็นมุมมองที่น่าสนใจและผู้วิจัยจะได้

⁵ เชียฮูติน ชาร์ดาร์ และแพทริก เกอร์รี, สุโลกหลังสมัยใหม่, วรณัฐ จรุงรัตนพงศ์ (แปล) (กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาสน์ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2548), หน้า 58-59.

⁶ ดู เชียฮูติน ชาร์ดาร์ และแพทริก เกอร์รี, สุโลกหลังสมัยใหม่, หน้า 70-113; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2554), หน้า 14-37.

* ความหมายของ “วาทกรรม” ในที่นี้ใช้ตามคำอธิบายของ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง, หน้า 390-392.

⁷ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง, หน้า 401-406.

⁸ ดู ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551); ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, สัณยวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษา รัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2545).

ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมแนวรีอัสสร้างมาใช้ในการทำความเข้าใจวรรณกรรมแนว “สืบสวน สอบสวน” วรรณกรรมแนวใหม่ซึ่งเพิ่งปรากฏชัดเจนในสังคมสยามช่วงทศวรรษ 2440-ต้นทศวรรษ 2460

3.1) เรื่องเล่า “อาชญากรรม” สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ในวรรณกรรมชาวบ้านภาคกลาง

ดังที่กล่าวในบทที่ 2 แล้วว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เกิดคดีอาชญากรรมขึ้นในพื้นที่ภาคกลางบ่อยครั้ง และมีข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดคดีอาชญากรรมร้ายแรงขึ้นหลายคดีโดยเฉพาะ คดีฆาตกรรมและคดีปล้นฆ่าในเขตกรุงเทพฯ เช่น คดีอิทองเลื่อนฆ่าหักคอน้องผัว คดีเสืออันและเสือเปลี่ยน ปล้นฆ่าคนในเขตพระนครและธนบุรี⁹ ประเด็นที่น่าสนใจคือชาวบ้านในภาคกลางรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นอย่างไรหรือมีทัศนะอย่างไรต่อ “โจร” ที่ก่อคดีอาชญากรรม

ผู้วิจัยเห็นว่าคำตอบของคำถามนี้อาจพิจารณาได้จากหนังสืออ่านเล่นประเภทกลอนที่จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์ในย่านวัดสัมพันธวงศ์หรือวัดเกาะ ซึ่งหนังสือประเภทนี้ได้รับความนิยมในแวดวงชาวบ้านที่พออ่านออกเขียนได้หรือชาวบ้านที่ต้องการซื้อหนังสือไปใช้เป็นบทแสดงกลอนลำตัด เนื่องจากเนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นพจนานิทานชาวบ้าน ชาดก เรื่องจักรๆวงศ์ๆ ข่าวสารบ้านเมือง อีกทั้งหนังสือมีราคาถูก โดยนิยมเรียกหนังสือประเภทนี้ว่า “หนังสือวัดเกาะ” ตามชื่อย่านที่ตั้งของโรงพิมพ์ผู้ผลิตหนังสืออ่านเล่นประเภทนี้¹⁰

นอกจากนี้แล้วหลักฐานอีกประเภทหนึ่งที่อาจนำมาพิจารณาเกี่ยวกับความรู้ของชาวบ้านเรื่องอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ได้แก่ เพลงพื้นบ้านประเภทเพลงแหล่หรือเพลงดับที่ศิลปินพื้นบ้านแต่งขึ้นและนิยมขับร้องเพื่อความบันเทิงในโอกาสต่างๆ¹¹

อย่างไรก็ดีการนำข้อมูลจากหนังสือวัดเกาะมาใช้ทำความเข้าใจเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “อาชญากรรม” ในบทความชิ้นนี้ทำภายใต้ข้อจำกัดที่ผู้ศึกษาเกี่ยวกับหนังสือวัดเกาะได้ชี้ไว้หลายประการ เช่น หนังสือที่พิมพ์

⁹ ดู เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่ (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2546), หน้า 37-60.

¹⁰ สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, “หนังสือวัดเกาะ” การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547, หน้า 22-82.

¹¹ ดู เอนก นาวิกมูล, ดาวร้ายในอดีต (กรุงเทพฯ: แสงแดด, 2541), หน้า 43-84; เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 37-60.

จากโรงพิมพ์วัดเกาะแบ่งได้เป็น 8 ประเภท บางประเภทไม่พบตัวเล่มหนังสือจริงๆ พบเพียงแต่รายชื่อหนังสือเท่านั้น¹² ด้วยข้อจำกัดเกี่ยวกับปริมาณหนังสือวัดเกาะที่พิมพ์จำหน่ายในท้องตลาด รวมทั้งการจัดเก็บหนังสือวัดเกาะที่ยังไม่เป็นระบบ กระจัดกระจาย ดังนั้นการอ้างอิงเนื้อความจากหนังสือวัดเกาะผู้เขียนจะอาศัยข้อมูลจากหนังสือและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับหนังสือวัดเกาะ ไม่ได้นำข้อความมาจากหนังสือวัดเกาะโดยตรงตามอย่างจารีตการสืบค้นข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้นอันเป็นวิธีการขั้นพื้นฐานของนัก(เรียน)ประวัติศาสตร์ที่ดี

เรื่องเล่า “อาชญากรรม” ในหนังสือวัดเกาะและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

งานศึกษาของสุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของหนังสือวัดเกาะไว้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2426-2465 ซึ่งตรงกับช่วงกลางสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 โรงพิมพ์วัดเกาะนิยมผลิตหนังสือซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องจักรวาลต่างๆ เนื่องจากเรื่องแนวนี้นตรงกับรสนิยมการบริโภคเรื่องอ่านเล่นของชาวบ้านที่ต้องการอ่านเรื่องสนุกๆ และมีการเสียดสีล้อเลียนเจ้า แต่นับจากพ.ศ. 2465-2475 โรงพิมพ์วัดเกาะได้เปลี่ยนแนวเนื้อหาหนังสือมาเป็นพวกกลอนลำตัดและเพลงแหล่ที่แต่งขึ้นจากข่าวสารเหตุการณ์ที่ได้รับความสนใจในสังคม เช่น เรื่องราวคดีอาชญากรรมและโจรผู้ร้าย เรื่องราวต่างๆ ที่คนส่วนมากให้ความสนใจ¹³ โดยเรื่องราวเกี่ยวกับโจรผู้ร้ายหรือคดีอาชญากรรมที่ปรากฏในหนังสือวัดเกาะช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 โดยภาพรวมแล้วเป็นการนำเรื่องราวคดีอาชญากรรมหรือเรื่องของโจรที่ก่อคดีในรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 6 มาเล่า เช่น แหล่เสื่อเปีย โจรชื่อดังซึ่งก่อคดีปล้นฆ่าในพื้นที่เมืองสมุทรปราการไว้หลายคดีในสมัยรัชกาลที่ 5 สืบเนื่องต่อมาจนถึงต้นสมัยรัชกาลที่ 6¹⁴ หรือแหล่ทิดเพ็ง เรื่องของบุญเพ็ง ทิ๊บเหล็ก พระภิกษุที่ก่อคดีฆ่าชิงทรัพย์แล้วเอาศพใส่หีบเหล็กถ่วงน้ำถึง 2 คดี โดยคดีบุญเพ็ง ทิ๊บเหล็กนี้โด่งดังมากในช่วงกลางสมัยรัชกาลที่ 6¹⁵

¹² เดือนใจ สันทะเกิด, “วรรณคดีชาวบ้านจาก “วัดเกาะ”,” ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520, หน้า 37.

¹³ สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, “หนังสือวัดเกาะ” การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475,” หน้า 22-71.

¹⁴ เอนก นาวิกมูล, ดาวย้ายในอดีต , หน้า 59-62, 85-88.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99-104, 111-120.

จุดที่น่าสังเกตคือ กลอนลำดับเกี่ยวกับคติอาชญากรรมที่พบในหนังสือวัดเกาะมีลักษณะพิเศษ 2 ข้อ ข้อแรก เรื่องคติอาชญากรรมที่หนังสือวัดเกาะนำมาเล่าส่วนใหญ่เป็นคติที่มีการตายอย่างโหดเหี้ยม ฆาตกรมีจิตใจโหดเหี้ยมผิดจากคนทั่วไป¹⁶ และข้อต่อมา ผู้แต่งกลอนลำดับมักจะนำเรื่องคติฆาตกรรมมาจากข่าวในหนังสือพิมพ์แล้วมาบรรยายเนื้อเรื่อง ลักษณะนิสัยหรือแรงจูงใจของโจร/ฆาตกร หรือเพิ่มเติมบทสนทนาลงไป เพื่อให้เรื่องมีความสนุกสนานถูกใจผู้อ่าน¹⁷

แม้ลักษณะพิเศษ 2 ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับคติอาชญากรรมที่พบในหนังสือวัดเกาะที่ผลิตในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 จะผ่านการคัดเลือกมานำเสนอเฉพาะเรื่องที่มีสีสันโดยตัวเอง (เรื่องของการฆาตกรรมที่โหดเหี้ยมนองเลือด) และผู้เขียนกลอนลำดับมีการแต่งเติมเนื้อหาให้สนุกสนานถูกใจผู้อ่าน แต่ประเด็นที่อยากนำเสนอในที่นี้คือเรื่องเล่าเกี่ยวกับคติอาชญากรรมในหนังสือวัดเกาะสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างมุมมองเรื่องอาชญากรรมตามกรอบความคิดแบบจารีตและมุมมองเรื่องอาชญากรรมตามกรอบความคิดแบบสมัยใหม่ โดยผู้วิจยขยายความข้อเสนอนี้ต่อจากงานวิจัยของ สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์ ที่ชี้ว่าหนังสือวัดเกาะเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคเปลี่ยนผ่านของสยามจากสมัยจารีตสู่ต้นสมัยใหม่ โดยผู้อ่านหรือผู้เสพย์หนังสือวัดเกาะจำนวนไม่น้อยยังคงมองโลกด้วยแนวคิดทางพุทธศาสนาแต่พวกเขาก็มีความสนใจข่าวสารหรือเรื่องราวของสิ่งใหม่ๆ ดังนั้นผู้ผลิตหนังสือวัดเกาะจึงนำเนื้อหาเรื่องจักรวาลวิสัยและกลอนลำดับที่นำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมสยามยุคต้นสมัยใหม่มาคละเล้าไว้ด้วยกันในหนังสือ¹⁸

สำหรับเรื่องราวของคติอาชญากรรมที่ปรากฏในหนังสือวัดเกาะ มีทั้งส่วนที่เล่าเรื่องชะตากรรมหรือจุดจบของอาชญากรด้วยหลักศีลธรรมทางพุทธศาสนา เช่น แหล่งเทศน์อื้อทอเลื่อนที่หักคอง้องผัว เรื่องราว

¹⁶ สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, “หนังสือวัดเกาะ” การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475,” หน้า 72-73.

¹⁷ ศิริวรรณ ลาภสมบูรณ์นนท์, “การผลิตซ้ำและการสร้างความนิยมของเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “เสือ” ในสังคมไทย พ.ศ. 2460-2510,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552, หน้า 65.

¹⁸ สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, “หนังสือวัดเกาะ” การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475,” หน้า 95-111.

คดีนางทองเลื่อนที่ฆ่าหักคอหนูเล็กน้องสาวของสามีแล้วอำพรางคดีว่าหนูเล็กจมน้ำตาย เนื่องจากนางทองเลื่อนมีความละโมภ ไม่อยากให้เด็กหญิงได้ส่วนแบ่งสมบัติด้วยหากสามีของนางเสียชีวิต จึงฆ่าหักคอหนูเล็ก แล้วยัดศพใส่ตุ่มน้ำเพื่ออำพรางคดีว่าหนูเล็กจมน้ำตาย โดยแหล่งเรื่องอีทองเลื่อนเล่าเรื่องคดีนี้ในลักษณะที่อิงกับเรื่องศีลธรรมกล่าวคือ ทองเลื่อนก่อคดีเนื่องจากมีนิสัยละโมภคอยคิดแต่จะฆ่าน้องสามี เมื่อตำรวจสืบสวนพบว่าหนูเล็กถูกฆ่า ไม่ได้ตายด้วยอุบัติเหตุและสอบสวนอีทองเลื่อนจนได้ความจริง จุดจบของเรื่องคือศาลตัดสินคดีให้ประหารชีวิตนางทองเลื่อน ซึ่งในตอนท้ายเรื่องได้ให้ข้อคิดทางศีลธรรมแก่ผู้อ่านว่า การละโมภยึดติดกับทรัพย์สินอาจนำไปสู่ความตายได้เหมือนนางทองเลื่อน สิ่งที่ผู้อ่านควรทำคือเมื่อมีทรัพย์สินให้แบ่งมาทำบุญ ชาติหน้าจะได้รับผลดี¹⁹ หรือ แหล่งทิดเพ็ง เรื่องราวคดีบุญเพ็งฆ่าชิงทรัพย์นายล้อมและนางปริกแล้วเอาศพใส่หีบเหล็กทิ้งลงแม่น้ำ ซึ่งแหล่งในหนังสือวัดเกาะเล่าเรื่องนี้โดยระบุว่า บุญเพ็งก่อคดีเนื่องจากมีนิสัยเป็นคนพาล ละโมภ อยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น ดิดการพั่น หลังจากตำรวจสืบคดีได้ความจริงแล้ว บุญเพ็งถูกจับและศาลตัดสินให้ประหารชีวิต ทั้งนี้ในตอนท้ายของแหล่งได้ยกเรื่องศีลธรรมมาเป็นข้อคิดให้ผู้อ่านว่า เงินทองเป็นของนอกกาย เมื่อตายไปก็เอาไปด้วยไม่ได้ และหากยึดติดอยากได้ใครมีอาจนำไปสู่การฆ่าคนเพื่อให้ได้มา การทำทานทำกุศลตั้งมั่นในศีลธรรมจะนำไปสู่นิพพาน ไม่ต้องพบจุดจบอย่างบุญเพ็ง²⁰

ขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้น เรื่องเล่าคดีอาชญากรรมในหนังสือวัดเกาะที่ผลิตในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นการเล่าเรื่องบนฐานคิดแบบสมัยใหม่ (แบบตะวันตก) ที่ชี้ว่าอาชญากรรมและโจรผู้ร้ายเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ต้องควบคุมให้น้อยลงหรือกำจัดให้หมดไปโดยหน่วยงานของรัฐมีบทบาทสำคัญในการนี้ เช่น แหล่งเสืออัน เรื่องราวคดีเสืออันและเสือเปลี่ยนปล้นฆ่าคนในเขตพระนครและธนบุรี โดยคดีนี้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองติดตามจับโจรทั้ง 2 คนนี้มาตลอด จนในที่สุดพลตระเวนหรือตำรวจได้ยิงเสืออันตายขณะที่เสืออันกำลังยิงต่อสู้กับพลตระเวน ส่วนเสือเปลี่ยนถูกจับได้ในเวลาต่อมา²¹ หรือ แหล่งเทศน์อีทองเลื่อนที่หักคอน้องสาว ซึ่งคดีนี้ตำรวจเป็นคนพบข้อพิรุณที่ชี้ว่าหนูเล็กตายเพราะถูกทำร้าย ไม่ได้ตายเพราะหน้าคว่ำจมน้ำในตุ่ม

¹⁹ เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 37-52.

²⁰ เอนก นาวิกมูล, ดาวร้ายในอดีต, หน้า 99-104, 111-120.

²¹ เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 55-58.

และได้ส่งศพผู้ตายไปให้โรงพยาบาลชั้นสูตรพบว่าผู้ตายถูกฆาตกรรม จากนั้นตำรวจได้นำตัวนางทองเลื่อน มาซักถามจนได้ความจริงและจับนางทองเลื่อนซึ่งถูกเข้าสู่กระบวนการตัดสินคดี²²

การเล่าเรื่องคดีอาชญากรรมและ” อาชญากร” ด้วยหลักคิดทางพุทธศาสนาผสมกับหลักคิดแบบสมัยใหม่ที่ปรากฏในหนังสือวัดเกาะช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นสิ่งใหม่ที่แตกต่างจากเรื่องเล่าในหนังสือวัดเกาะช่วงที่นิยมพิมพ์เรื่องจักรจวงศ์และนิทานพื้นบ้าน (ช่วงปี 2426-2465) โดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับ”อาชญากร/โจร” ที่พบในเรื่องจักรจวงศ์เป็นการกล่าวถึงอาชญากรรมและอาชญากรโดยให้ข้อคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและพูดถึงโจรตามตามสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ดังเห็นได้จาก เพลงพื้นบ้านเรื่อง “จันทะโครบ” ในหนังสือวัดเกาะ ซึ่งเนื้อร้องตอนหนึ่งพูดถึงนายโจรที่ตั้งช่องโจรอยู่ในป่าและออกหากินด้วยการปล้นชาวบ้าน โดยเนื้อเรื่องตอนท้ายพูดถึงการต่อสู้ระหว่างจันทะโครบกับนายโจรซึ่งจบด้วยชัยชนะของนายโจรเนื่องจากนางโมรายีนพระขรรค์ให้โจรมาจันทะโครบ และมีการพูดถึงศีลธรรมทั้งท้ายว่าการเลือกหญิงงามเป็นคู่ครองให้ตรึกตรองให้ดี ไม่เช่นนั้นจะเป็นอย่างจันทะโครบที่ได้หญิงงามแต่ใจคดเป็นคู่ จึงต้องตายด้วยฝีมือโจร²³

เรื่องราวเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมที่ปรากฏในแหล่งและเพลงพื้นบ้านที่ยกมากล่าวเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าแหล่งและเพลงพื้นบ้านที่เผยแพร่ในหนังสือวัดเกาะได้นำเสนอทัศนะแบบใหม่เกี่ยวกับ”อาชญากรรม” และ”อาชญากร” ที่สอดคล้องกับทัศนะของชนชั้นนำสยามไปสู่ชาวบ้านที่เสียเปรียบหรือบริโศก หนังสือวัดเกาะ อย่างไรก็ดีเราไม่สามารถประเมินได้ว่ามีชาวบ้านมากน้อยเพียงใดที่อ่านหนังสือวัดเกาะแล้วสมารถความคิดเห็นเกี่ยวกับ”อาชญากรรม” และ”อาชญากร” แบบใหม่นี้ ขณะเดียวกันจากงานศึกษาของสุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์ พบว่าแม้หนังสือวัดเกาะจะมีการนำเสนอเนื้อหาของข่าวสารในรูปแบบของเพลงพื้นบ้านแล้วก็ตาม แต่เอาเข้าจริงแล้วเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านในหนังสือวัดเกาะยังคงมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับแนวคิดในเรื่องจักรจวงศ์แบบเดิม เช่น เรื่องการใช้เวทมนตร์คาถา แนวคิดในการรักษาขนบประเพณีเดิมในโลกของพุทธศาสนา เนื่องจากลูกค้าส่วนใหญ่ของหนังสือวัดเกาะยังคงเป็นพวกคนในชนบทที่มี

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-40.

²³ ดูรายละเอียดของเพลงพื้นบ้านเรื่องนี้ใน อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล (บรรณาธิการ), ประชุมเพลงทรงเครื่อง สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านจากโรงพิมพ์วัดเกาะ (นครปฐม: ศูนย์สยามทรรศนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2555), หน้า 197-241.

รสนิยมการบริโภคหนังสือตามแบบเดิมๆ²⁴ ข้อเท็จจริงนี้ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ทัศนะเกี่ยวกับ “อาชญากรรม” และ “อาชญากร/โจร” ซึ่งมีการนำเสนอในหนังสือวัดเกาะยังไม่ใช้ทัศนะแบบใหม่เสียทีเดียว ยังมีทัศนะแบบเดิมแทรกอยู่

3.2) วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวน: จากตะวันตกสู่สยาม

ถือกันว่าวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนมีจุดเริ่มจากเรื่องสั้นเรื่อง “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” (The Murders in the Rue Morgue) ของเอ็ดการ์ แอลแลน โป (Edgar Allen Poe 1809-1849) นักเขียนชาวอเมริกัน โดยเรื่องสั้นเรื่องนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร Graham's Lady's and Gentlemen's Magazine ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. 2384 (ค.ศ. 1841) ในช่วงแรกนั้นโปให้ชื่อวรรณกรรมแนวใหม่ที่เขาเขียนว่า “เรื่องเล่าแห่งการคาดคะเนตามหลักเหตุผล” (tale of ratiocination) ซึ่งแนวเรื่องของวรรณกรรมกำหนดให้มีตัวละครที่มีบทบาทในการสืบค้นหาความจริงซึ่งถูกปิดบังซ่อนเร้นไว้โดยองค์ประกอบที่ไปวางพื้นฐานไว้มีอยู่ 6 ประการได้แก่ คดีอาชญากรรม, ปริศนาในห้องปิดตาย, ตัวละครผู้ฉลาดปราดเปรื่องที่มีบทบาทในการคลี่คลายคดี, ตำรวจที่เงอะงะงุ่มง่าม, การเล่าเรื่องที่ไข่มุมมองเบนความสนใจของผู้อ่านไปที่อื่นจนค้นไม่พบความจริงและให้คู่หูของนักสืบเป็นผู้บรรยายเรื่อง, การใช้ตัวละครต่อเนื่องในการดำเนินเรื่องและวางรูปแบบนักสืบเก่าอันนาม²⁵

นอกจากเรื่องสั้น “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” แล้วเรื่องสั้นของโปอีก 2 เรื่องคือ “ปริศนาความตายของมารี โรเชต์”) และ “จดหมายที่หายไป” ซึ่งใช้ตัวละครชื่อ “คล็อด ดูแปง” นักสืบสมัครเล่นเป็นตัวเอกผู้คลี่คลายคดี (เช่นเดียวกับเรื่อง “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก”) ได้รับความนิยมในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเช่นเดียวกับเรื่อง “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” ทำให้เรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องของโปกลายเป็นต้นแบบของนิยายสืบสวนและนิยายอาชญากรรมที่นักเขียนรุ่นหลังดำเนินรอยตาม แต่ผู้ที่ทำให้นิยายแนวสืบสวนและอาชญากรรมเป็นที่รู้จักกัน

²⁴ สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์, “หนังสือวัดเกาะ’ การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475,” หน้า 136.

²⁵ เรื่องเตช จันทรศิริ, “นิยายสืบสวนเรื่องแรกของโลก,” รหัสคดี 7 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก 160 ปีนิยายสืบสวน (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2544), หน้า 7-10; นักสืบเก้าอี้หนัง (armchair detective) หมายถึงนักสืบที่ใช้ข้อมูลที่มีผู้สืบสวนไว้แล้วมาอนุมานใช้เหตุผลในการวิเคราะห์โดยนักสืบไม่ต้องลงจากเก้าอี้หนังของตนไปหาข้อมูลหรือสำรวจที่เกิดเหตุด้วยตัวเอง

ทั่วโลกคือ เซอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์ นักเขียนชาวอังกฤษเชื้อสายสกอตแลนด์ ผู้เขียนนิยายชุด “เชอร์ล็อก โฮลม์”²⁶ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นในโลกตะวันตกโดยช่วง พ.ศ. 2463-2488 (ค.ศ. 1920-1945) ถือเป็น “ยุคทอง” ของวรรณกรรมแนวนี้นี้เนื่องจากมีนักเขียนนวนิยายแนวนี้นี้โด่งดังขึ้นหลายคน เช่น อากาธา คริสตี้ (ค.ศ. 1890-1976), โดโรธี แอล. ซาเยอร์ (ค.ศ. 1893-1957), มาร์เจอร์ อัลลิงแฮม (ค.ศ. 1904-1966), ไนโอ มาร์ช (ค.ศ. 1895-1982) ขณะที่ด้านผู้อ่านก็พบว่าในยุคนี้ผู้อ่านวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนขยายตัวกว้างขวางทั้ง 2 ฝ่ายมหาสมุทรแอตแลนติก²⁷

สำหรับความเป็นมาของนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนในสังคมสยามนั้น จากการสืบค้นของสุชาติ สวัสดิ์ศรี ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมพบว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ได้นิพนธ์วรรณกรรมแนวนี้นี้โดยดัดแปลงจากวรรณกรรมของตะวันตก ดังเห็นได้จากพระนิพนธ์เรื่อง “ลายตามหน้า” และ “สู้กันด้วยกลินยาพิษ” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณรายเดือน เมื่อเดือนมกราคมและกรกฎาคม พ.ศ. 2439 นอกจากนี้พระนิพนธ์เรื่องสั้นเรื่อง “แม่สืบ” ของ น.ม.ส. ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณรายเดือนเมื่อปี พ.ศ. 2443 ได้ริเริ่มสิ่งแปลกใหม่ในแวดวงวรรณกรรมของสยามคือให้ตัวละครเพศหญิงเป็นผู้สืบสวนคลี่คลายคดีและ น.ม.ส. ยังคิดคำว่า “นักสืบ” ขึ้นมาใช้เพื่อตัดปัญหาการระบุเพศของตัวละครที่เป็นผู้สืบสวนคลี่คลายคดี รวมทั้งท่านได้สร้างคำว่า “เรื่องสืบสรรพการ” มาใช้โดยตั้งใจให้หมายถึงคำภาษาอังกฤษว่า Detective Story²⁸ แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบุกเบิกวรรณกรรมแนวสืบสวนในสังคมสยาม ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ในการกล่าวถึงพระองค์ในครั้งต่อไปจะใช้คำว่า “รัชกาลที่ 6” ซึ่งคนไทยในปัจจุบันคุ้นเคย) ซึ่งทรงเห็นความสำคัญของวรรณกรรมประเภทนี้โดยทรงมีพระราชนิพนธ์แปลจากวรรณกรรมของตะวันตกและที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเองภายใต้นามปากกา “นายแก้วนายขวัญ” และอีกหลายนามปากการวม 55 เรื่อง ทั้งยังทรงบัญญัติคำไทยว่า “คดีรหัส” ขึ้นมาใช้แทนคำภาษาอังกฤษ

²⁶ ชุติศักดิ์ ภัทรกุลวณิชช์, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง, หน้า 353-354.

²⁷ เรื่องเดช จันทรศิริ, “ยุคทองของรหัสคดี (บุ๋น),” รหัสคดี 5 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ขอคุณอากาธา คริสตี้ 110 ปี ราชนิยายนิยาย 80 ปี แฮร์ลีย์ ปัวโรต์ (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2543), หน้า 7-8.

²⁸ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “นิทาน น.ม.ส. นำมาสู่คำว่า “นักสืบ,”” ใน เรื่องเดช จันทรศิริ (บรรณาธิการ), รหัสคดี 6 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ กุหลาบและกะโหลก (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2544), หน้า 180-183.

“Mystery” เพื่อหมายถึงงานประพันธ์แนวเรื่องลึกลับซึ่งมักมีการสืบสวนคดีฆาตกรรมหรืออาชญากรรมที่ซ่อนเงื่อนยากแก่การคลี่คลาย²⁹ จนกล่าวได้ว่ารัชกาลที่ 6 ทรงเป็น “บิดาของคิธีรหัสไทย” เนื่องจากทรงมีพระราชนิพนธ์แนวนีที่ชัดเจนและเป็นระบบมากกว่านักเขียนคนอื่นๆ ในช่วงปลาย(พุทธ)ทศวรรษ 2440-ต้น(พุทธ)ทศวรรษ 2460 ซึ่งเป็นยุคบุกเบิกของวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนหรือ “คิธีรหัส” ของไทย โดยพระราชนิพนธ์แนวนีเรื่องสำคัญของรัชกาลที่ 6 คือ “นิทานทองอิน” ซึ่งรับอิทธิพลจากนวนิยายชุดเชอร์ล็อกโฮล์มส์ของเซอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์³⁰ และอีกส่วนหนึ่งรับอิทธิพลจากเรื่องสั้น “ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก” ของเอ็ดการ์ แอลแลน โป³¹

กล่าวได้ว่าวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนได้รับความนิยมในสังคมสยามพอสมควรนับจากทศวรรษ 2440เรื่อยมาจนถึงกลางทศวรรษ 2470 ดังเห็นได้จากงานศึกษาของ สุพรรณี วราทร ที่กล่าวถึงพัฒนาการของวรรณกรรมแนวนีโดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 4 ช่วงเวลาดังนี้³²

1) ช่วงพ.ศ. 2443-2453 เป็นช่วงแรกที่มีนวนิยายเกิดขึ้นในสังคมไทยโดยนวนิยายในช่วงนี้มีโครงเรื่องหลัก 2 แนวคือ นวนิยายผจญภัยกึ่งนิยายรักและนวนิยายสืบสวนสอบสวน โดยนวนิยายแนวหลังที่ปรากฏชัดเจนคือ นิทานทองอินของนายแก้วนายขวัญ (รัชกาลที่ 6) ซึ่งรับอิทธิพลจากนวนิยายชุดเชอร์ล็อกโฮล์มส์ของอังกฤษ

²⁹ ดู รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “ความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน “คิธีรหัส”,” ใน คิธีรหัสพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2555), หน้า 12-65.

³⁰ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “แต่...บิดาแห่งรหัสคดีไทย ผู้ให้กำเนิดนายทองอิน,” ใน เรื่องเดช จันทรคีรี (บรรณาธิการ), รหัสคดี 3 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ข. ย่อมาจากฆาตกรรม(กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, 2543), หน้า 184-191.

³¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “ท่านเสียวสิงตัวไหน,” ใน เรื่องเดช จันทรคีรี (บรรณาธิการ), รหัสคดี 7 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ฆาตกรรมที่ถนนมอร์ก 160 ปินิยายสืบสวน (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, 2544), หน้า 197-199.

³² สุพรรณี วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึงพ.ศ. 2475 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519), หน้า 115-283.

2) ช่วงพ.ศ. 2454-2463 เป็นช่วงที่สองของนวนิยายไทยโดยนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนที่ปรากฏในช่วงนี้เป็นเรื่องที่แปลจากภาษาตะวันตกและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากโดยเฉพาะชุดนักสืบเชอร์ล็อก โฮล์มส์ แต่เรื่องที่คนไทยแต่งเองมีน้อย ด้านตัวละครในนวนิยายมีลักษณะเป็นแบบฉบับคือผู้อ่านสามารถรู้ได้ทันทีว่าตัวละครใดเป็นตัวเอกหรือผู้ร้าย

3) ช่วงพ.ศ.2463-2469 เป็นช่วงที่สามของนวนิยายไทย นวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนในช่วงนี้ต่างจาก 2 ช่วงแรกคือ ผู้ร้ายในนวนิยายสมัยนี้จะแต่งตัวเป็นบุคคลลึกลับ ปกปิดร่างกาย ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์ต่างประเทศที่แพร่เข้ามา โดยสมัยนี้นวนิยายสืบสวนสอบสวนยังมิผู้นิยมอ่านอยู่และมีผู้แต่งนวนิยายแนวนี้เพิ่มมากขึ้นด้วย

4) ช่วงพ.ศ.2470-2475 เป็นช่วงที่สี่ของนวนิยายไทย โดยนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน(คดีรหัส) ในช่วงนี้มี 2 แนวทางคือ แนวทางของชุดนักสืบเชอร์ล็อก โฮล์มส์ และแนวทางของหลวงสารารนุประพันธ์ผู้แต่งเรื่อง “แพรดำ” ซึ่งผู้ร้ายในเรื่องจะแต่งตัวเป็นบุคคลลึกลับ ปกปิดร่างกาย โดยนวนิยายคดีรหัสในสมัยนี้ไม่ต่างจากสมัยก่อนหน้าเท่าไรนัก แต่ตัวละครเริ่มมีความหลากหลายและสมจริงมากขึ้น ขณะเดียวกันความนิยมอ่านนวนิยายแนวคดีรหัสมีน้อยลง คนเริ่มให้ความนิยมนวนิยายรักและนวนิยายแนวอื่น เช่น นวนิยายผจญภัย นวนิยายอิงประวัติศาสตร์

เป็นที่น่าสังเกตว่าวรรณกรรมประเภทนวนิยายยุคแรก ๆ ของสยามถูกเขียนหรือแปลสำหรับตีพิมพ์ในวารสารของไทย เช่น วารสาร “ลักขวิทยา” ของเจ้าพระยาธรรมาศกัณฐิมนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา), วารสาร “ถลลขวิทยา”ของหลวงวิลาศปริวัตร (เหลียม วินทุพราหมณกุล), วารสาร “ทวีปัญญา” ของรัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร* ซึ่งวารสารเหล่านี้เลียนแบบวารสารรายเดือนประเภท “แมกกาซีน” ของต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มจำนวนหนังสือรายเดือน ส่งเสริมการแต่งและแปลหนังสือในประเทศสยามและเพื่อเพิ่มจำนวนเรื่องอ่านเล่นที่เป็นภาษาไทย³³ ในส่วนผู้เขียนและผู้่านกล่าวได้ว่าในระยะแรกนั้น นวนิยายในสยามถูกผลิตโดยชนชั้นสูงคือ

* วารสาร “ลักขวิทยา” และวารสาร “ถลลขวิทยา”เริ่มพิมพ์ในปีพ.ศ. 2443 ส่วนวารสาร “ทวีปัญญา” เริ่มพิมพ์ในปีพ.ศ. 2447

³³ สุพรรณิ วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึงพ.ศ. 2475, หน้า 53.

เจ้านายและข้าราชการระดับ(ค่อนข้าง)สูง³⁴ โดยผู้อ่านได้แก่ เจ้านายและข้าราชการ จนในช่วงต้นทศวรรษ 2470 จึงมีหลักฐานชี้ชัดว่าวัฒนธรรมการอ่านนวนิยายได้ขยายตัวไปยังคนทั่วไปที่ได้รับการศึกษาแผนใหม่³⁵

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว ในแง่หนึ่งจึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนที่ปรากฏในสังคมสยามช่วงปลายทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2460 (ยุคก่อตั้งของวรรณกรรมประเภทนี้) เป็นวรรณกรรมที่ถูกผลิตขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิงในแวดวงชนชั้นสูงก่อนแล้วจึงขยายตัวลงมาถึงคนทั่วไปที่ได้รับการศึกษาแผนใหม่

3.3) วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนในฐานะสื่อบันเทิง

กล่าวได้ว่าการอ่านหนังสือเพื่อความบันเทิงเป็นกิจกรรมที่ชนชั้นสูงและกระฎุมพี(พ่อค้าชาวจีนและคนเชื้อสายจีนที่ประกอบอาชีพค้าขาย)ในสมัยรัตนโกสินทร์ให้ความนิยมโดยวรรณกรรมที่ชนชั้นสูงและกระฎุมพีสมัยนี้นิยมอ่านมีลักษณะสำคัญคือ เนื้อเรื่องเป็นเรื่องไกลตัว ไกลจากชีวิตที่ซ้ำซากจำเจในเมืองและไม่ขัดกับ “ความเป็นจริง” ในชีวิตของผู้อ่าน³⁶ โดยปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่หนุนให้วัฒนธรรมการอ่านวรรณกรรมเพื่อความบันเทิงเริ่มก่อตัวขึ้นในกลุ่มชนชั้นสูงและกระฎุมพีของสยามได้แก่ เทคโนโลยีการพิมพ์ซึ่งมิชชันนารีชาวอเมริกันนำเข้ามาในสยามเพื่อใช้ประโยชน์ด้านเผยแผ่คริสต์ศาสนา ขณะเดียวกันก็มีการพิมพ์วรรณกรรมประเภทร้อยกรอง ประเภทจักรงวงศ์ๆ หรือแปลพงศาวดารร้อยแก้วสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิงออกจำหน่าย จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีการผลิตวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีร้อยแก้ว

³⁴ ศรีศิโรตม์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 18-20; วิชา เสนาชาญ กงกะนันทน์, กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2540), หน้า 123-172.

³⁵ วิชา เสนาชาญ กงกะนันทน์, กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย, หน้า 390-400.

³⁶ ดู นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์-วรรณกรรมรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์, 2538).

ผลงานของชนชั้นสูงของสยามลงพิมพ์ในนิตยสารของชนชั้นสูง เช่น ดรุโณวาท วชิรญาณวิเศษ ลัทธิวิทยา ถลลวิทยา ทวีปัญญา ฯลฯ³⁷

นิตยสารที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อพิจารณาในเชิงเนื้อหา กล่าวได้ว่านิตยสารในสมัยนี้เกือบทั้งหมดมีโครงสร้างเนื้อหาไปในแนวเดียวกันคือ นำเสนอเรื่องอ่านเล่น ข่าวสารบ้านเมือง ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม โฆษณา³⁸ ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนทั้งงานแปลจากวรรณกรรมต่างประเทศและงานนิพนธ์ของชนชั้นสูงของสยามที่ได้ตีพิมพ์ในนิตยสารสมัยรัชกาลที่ 5 จะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่าน “อ่านเล่น” ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ระบุว่าเรื่อง “สืบสรรพการ” ที่ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นสำหรับอ่านเล่น หรือเห็นได้จากที่รัชกาลที่ 6 ทรงลงแจ้งความโฆษณา “นิทานทองอิน” ซึ่งทรงปรับปรุงใหม่จากฉบับที่เคยลงพิมพ์ในนิตยสารทวีปัญญาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2447-2448³⁹ โดยฉบับปรับปรุงใหม่นี้จะลงพิมพ์ในนิตยสารดุสิตสมิต แจ้งความฉบับนี้พระองค์ทรงระบุว่า “ผู้ที่เคยอ่านแล้ว เราก็เชื่อว่าถ้าจะกลับมาอ่านใหม่อีกก็คงยังรู้สึกสนุก, ทั้งผู้แต่งได้ดัดแปลงแก้ไขบางแห่งในเรื่องให้เหมาะสมที่เปลี่ยนแปลง และได้จัดการให้ช่างเขียนภาพประกอบเรื่องขึ้นด้วย, ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้สนุกมากขึ้น”⁴⁰

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือวัฒนธรรมการอ่านวรรณกรรมเพื่อความบันเทิงในสังคมกรุงเทพระมีการขยายตัวจากแวดวงชนชั้นสูงมาสู่ชนชั้นกลาง ดังปรากฏว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นสูงจำนวนหนึ่งนิยมใช้ชีวิตยามค่ำคืนด้วยการอ่านหนังสือ ขณะที่สโมสรและสมาคมของชนชั้นสูงมีการจัดกิจกรรมอ่านหนังสือและมีหนังสือให้สมาชิกของสโมสรหรือสมาคมยืมกลับไปอ่านที่บ้าน ต่อมาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงต้นรัชกาลที่

³⁷ สุมาลี วีระวงศ์ (บรรณาธิการ), ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ. 2417-2453 (รวมเรื่องพร้อมด้วยบทนำเสนอและตารางประกอบ), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2547), หน้า 4-23.

³⁸ ดู สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 206-213.

³⁹ อ้างใน พนิดา หล่อเลิศรัตน์, “พัฒนาการการแปลอาชญาวิทยาชุดเซอร์ลือก โฮมส์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548, หน้า 3.

⁴⁰ ดุสิตสมิต ฉบับที่ 116 ลงวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2464 อ้างใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “ความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน “คิรีทาส,” ใน คิรีทาส พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 37.

7 กิจกรรมอ่านหนังสือยามค่ำคืนได้แพร่หลายไปสู่ชนชั้นกลางเนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่สนับสนุนทั้งในแง่ที่ว่าการจัดการศึกษาภาคบังคับในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้อัตราการรู้หนังสือของประชาชนชาวสยามมีเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งแง่ที่ว่า การอ่านหนังสือเป็นกิจกรรมบันเทิงที่สะดวกสบายทำเมื่อใด ที่ใดก็ได้ และแง่ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการพิมพ์ การเพิ่มขึ้นของหนังสือพิมพ์นิตยสารและวารสาร ทำให้สิ่งพิมพ์แพร่หลายไปสู่คนกรุงเทพฯ ที่ได้รับการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้และต้องการพักผ่อนหย่อนใจอย่างสะดวกสบาย⁴¹ ฉะนั้นจึงพบว่าชนชั้นกลางจำนวนหนึ่งได้จัดทำหนังสือรายปักษ์และรายเดือนซึ่งลงเรื่องบันเทิงคดีและสารคดี เช่น หนังสือผดุงวิทยาของนายเชียวสุดเส็ง สิบญะเรื่อง หนังสือศรีกรุงของนายสุกรี วสุวัต หนังสือไทยเอื้อของหลวงสุนทรอัศวราช (จำรัส สรวินุต) และเพื่อน โดยนิตยสารของชนชั้นกลางเหล่านี้มีการตีพิมพ์วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนด้วย อาทิ ผดุงวิทยาพิมพ์วรรณกรรมแปลเรื่อง “เชอร์ล็อก โฮล์ม” ศรีกรุงพิมพ์วรรณกรรมแปลชุด “อาแซนลูปง” หรือไทยเอื้อพิมพ์งานแปลของ “แม่สะอาด” เรื่อง “ความลับในทุ่งร้าง” ซึ่งเป็นตอนหนึ่งของนิยายชุด “เชอร์ล็อก โฮล์ม” ของเซอร์อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์⁴²

3.4) วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนในฐานะสื่อนำความรู้แบบตะวันตก

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ได้ตั้งประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับนวนิยายตะวันตกที่ถูกแปลเป็นภาษาไทยและนวนิยายไทยที่ดัดแปลงจากนวนิยายของตะวันตกว่าการแปลนวนิยายตะวันตกและการเขียนนวนิยายที่ดัดแปลงจากนวนิยายตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5-6 เป็นกิจกรรมที่มีส่วนในการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมตะวันตกแก่ผู้อ่าน (รวมถึงมีการสอดแทรกความคิดเห็นของผู้แปลที่เสนอว่าวัฒนธรรมไทยมีความเท่าเทียมกับวัฒนธรรมตะวันตกหรือเหนือกว่าวัฒนธรรมตะวันตกในบางด้านให้แก่ผู้อ่านด้วย)⁴³ ข้อเสนอของทักษ์เปิดประเด็นให้ผู้เขียนพิจารณานวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนในสังคมสยามช่วงทศวรรษ 2440-ทศวรรษ 2460 เช่น พระนิพนธ์เรื่องสั้นของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) พระราชนิพนธ์ “นิทานทองอิน” ของรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ดัดแปลงหรือรับอิทธิพลจาก

⁴¹ วีระยุทธ ปิสาสิทธิ์, กรุงเทพฯ ยามราตรี (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), หน้า 116-119.

⁴² สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย, หน้า 217-218.

⁴³ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, “ด้านขนบทางวรรณกรรมไทย: ความสำคัญของนวนิยายแปล, นวนิยายต้นฉบับและนวนิยายเลียนแบบ-การศึกษา การทำให้เป็นภาษาถิ่น, ความเป็นของแท้, ความเป็นลูกผสม, การเอาแบบและลักษณะทวิวัฒนธรรม.” รัฐศาสตร์สาร รัฐศาสตร์วัฒนธรรมศาสตร์ 60 ปี/ รัฐศาสตร์สาร 30 ปี เล่ม 2 (2552): 1-52.

วรรณกรรมของตะวันตกในฐานะสื่อความรู้แบบตะวันตกสู่ผู้อ่าน โดยมีข้อเท็จจริงที่สนับสนุนข้อเสนอนี้อีกประการหนึ่งคือ ทั้งวารสารวชิรญาณที่ตีพิมพ์เรื่องสั้นของ น.ม.ส. และวารสารทวิปัญญาที่ตีพิมพ์ “นิทานทองอิน” ของรัชกาลที่ 6 ต่างเป็นวารสารที่ชนชั้นนำสยามตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้แก่สมาชิกผู้อ่าน⁴⁴

กล่าวได้ว่าความรู้ที่ผู้อ่านจะได้จากวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนอย่าง พระนิพนธ์เรื่องสั้นของ น.ม.ส. หรือ พระราชนิพนธ์ “นิทานทองอิน” ของรัชกาลที่ 6 ได้แก่ ความรู้ด้านการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์หรือการคิดตามหลักตรรกวิทยา (Logic) ดังเห็นได้จากเรื่องสั้น “สืบสรรพการ” ของ น.ม.ส. ซึ่งเล่าถึงการคลี่คลายคดีของท่านสืบ โดยชี้ให้เห็นถึงการคิดพิจารณาเพื่อหาคำตอบของเหตุที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดถี่ถ้วนผ่านคำพูดของท่านสืบที่ว่า

การสืบสรรพการมิใช่จะดูเอาลวกๆได้เมื่อไร ก็ต้องเหมือนกับวิชาชนิดอื่น ๆ เหมือนกัน รอยเท้าเป็นต้นดังนี้ จะต้องตรวจสอบกันด้วยกล้องแลทำพิธีอื่น ๆ อีกหลายอย่าง...ถ้าเห็นไม้เท้าทั้งอยู่อันหนึ่งดังนี้ท่านสืบตรวจดูแล้วควรจะได้ว่าเจ้าของหรือคนที่เคยถือไม้เท้านั้นเป็นคน(ต่างว่า)มีมือซ้ายข้างเดียวแลมักคอนห่อหรือมัดอะไรไปด้วยไม้เท้า ถ้าท่านถามเขาว่าทำไมถึงว่าอย่างนั้น เขาจะบอกว่าเขาสังเกตว่าไม้อันนั้นเป็นไม้ข้อแลสกปรกเปื้อนขึ้นไปถึงที่มือถือ ตรกรอยมือถือนั้นเป็นรอยจับเป็นมัน แลรอยนิ้วที่ไม้นั้นบอกอยู่ในตัวว่าคนที่ถือนั้นถือด้วยมือซ้าย⁴⁵

และคำบอกเล่าที่แสดงถึงการหาหลักฐานร่องรอยเพื่อพิสูจน์ข้อสงสัยของท่านสืบอย่างเป็นเหตุเป็นผล

⁴⁴ ดู ธนพงศ์ จิตต์สง่า, “ ‘วชิรญาณ’ กับการแสวงหาความรู้ของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2427-2448. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552, หน้า 92-105; สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย, หน้า 209-213 .

⁴⁵ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, นิทานของ น.ม.ส., พิมพ์ครั้งที่ 6 (พระนคร: รวมสาส์น, 2517), หน้า 290-291.

เมื่อฉันให้ปากหลักซึ่งเชือกลงสอบดู ฉันตรวจดูรอบปลายเท้ากับต้นเสนปลอมกับ
รอยหัวเข่าที่คุกลงกับดิน ทราบว่ากับต้นเสนปลอมลงมากินข้าวหลังใครๆหมด ข้อนี้
ทำให้ความสงสัยกระจ่างขึ้น⁴⁶

ในพระราชนิพนธ์ “นิทานทองอิน” ของรัชกาลที่ 6 ก็มีการเล่าถึงความรู้เกี่ยวกับการคิดอย่างมี
เหตุผลที่นายทองอินใช้ในการคลี่คลายคดี ดังเห็นได้จากนิทานตอน “นากพระโขนงที่สอง” คดีเกี่ยวกับปีศาจ
นางนากที่มาหลอกพันโชติผู้เป็นสามีไม่ให้มีภรรยาใหม่ โดยบทสนทนาในตอนต้นเรื่องนายทองอินได้พูดกับ
นายวัด คู่หูของตนว่า ฉันไม่เชื่อว่าผีเหมือนกันแล อะไรผีจะมาทำได้อย่างนั้น⁴⁷ และในตอนกลางของเรื่องซึ่ง
เป็นการสืบสวนคดี นายทองอินได้สำรวจบ้านพันโชติและพบไม้ตอเป็นเพิงขนาดพอคนเดินได้อยู่ด้านนอก
ของตัวบ้านจึงชี้แจงให้นายวัดฟังว่า

นั่นแหละทางผีเดินละพ่อวัด ผีเดินออกจากห้องนี้ไปกินเครื่องเซ่นในหอฉันยังไล่
นี่ยายชมมันพอใช้จริง ฉันเองยังนึกแทบตายว่ามันไปขยำเครื่องเซ่นยังงี้ไม่ให้พัน
โชติกับเจ้าบ่าวสองคนรู้ได้

เมื่อนายวัดถามถึงเหตุที่นายพันโชติเห็นผีผู้หญิงอยู่สองแห่ง นายทองอิน ได้อธิบายว่า แกจำคำดา
เปรมไม่ได้หรือ เจ้าปริกถูกแกห่มนี้หายไปบ่อยๆ จำไม่ได้หรือ⁴⁸ ทำให้นายวัดเข้าใจเหตุที่นายพันโชติเห็นผี
ผู้หญิงอยู่สองแห่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่าความรู้เกี่ยวกับการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์หรือการคิดตามหลัก
ตรรกวิทยาถือเป็นความรู้ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาความรู้แบบตะวันตกและมีการเรียนการสอนวิชา
ตรรกวิทยาในโรงเรียน ดังปรากฏว่าในรายชื่อแบบเรียนหลวงที่แต่งเรียบเรียงขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 มี
รายชื่อแบบเรียนหลวงวิชาตรรกวิทยาที่แต่งเรียบเรียงเมื่อพ.ศ. 2446 (ร.ศ. 122) รวมอยู่ด้วย⁴⁹ ขณะที่

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 292-293.

⁴⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, นิทานทองอิน (นนทบุรี:วิสตอม, 2554), หน้า 11.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

⁴⁹ ดู วุฒิชัย มูลศิลป์, สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2554), หน้า 341-344.

หนังสือตรรกวิทยาที่พระยาไพศาลศิลปสาตราตั้งขึ้นจากประสบการณ์การสอนในโรงเรียนอาจารย์เทพศิรินทร์ในปีพ.ศ. 2447 (ร.ศ. 123) ระบุว่า ตรรกวิทยาเป็นวิทยาที่ว่าด้วยความนึก อันเป็นเหตุให้เกิดความรู้ทั้งปวง...ในการสังเกตค้นคว้าหาวิทยาอื่น ๆ ก็ต้องอาศัยตรรกวิทยาเป็นประมาณ⁵⁰ โดยจุดที่น่าสนใจคือหนังสือของพระยาไพศาลศิลปสาตรามีร่องรอยที่ชี้ให้เห็นว่าความรู้ด้านตรรกวิทยาเป็นความรู้เฉพาะของผู้ที่ได้ศึกษาในระดับสูงพอสมควร ไม่ใช่ความรู้ที่ผู้อ่านออกเขียนได้ทุกคนจะรู้ ดังพิจารณาได้จากข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลส่วนกลางในสมัยรัชกาลที่ 5 กำหนดให้การศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับราษฎรสามัญชน ประกอบด้วยความรู้จรรยา ความประพฤติดี เพื่อสร้างความเจริญแก่บ้านเมือง อันมีพื้นฐานจากวิชา 4 ประเภทคือ อ่านเขียน หนังสือไทยส่วนกลาง เลข วิชาเลี้ยงชีพ และจรรยา⁵¹ อีกทั้งหนังสือ “ตรรกวิทยา” ของพระยาไพศาลศิลปสาตราก็เป็นหนังสือที่ใช้สอนครูโดยในปีพ.ศ. 2455 (ร.ศ. 131) หรือต้นสมัยรัชกาลที่ 6 หนังสือเล่มนี้ได้ตีพิมพ์เป็นแบบเรียนวิชาครูในกรมราชบัณฑิต⁵²

ข้อสังเกตอีกประการที่ผู้วิจัยขอจะทิ้งท้ายให้พิจารณาคือ การนำเสนอหรือเผยแพร่ความรู้ด้านตรรกวิทยาในวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2440-ต้นทศวรรษ 2460 และเป็นที่ยินยอมอ่านในแวดวงชนชั้นสูงแล้วขยายมาสู่คนทั่วไปที่ได้รับการศึกษาแผนใหม่ เป็นการกระทำที่มีนัยของการสร้างอัตลักษณ์ทางชนชั้นของผู้เขียนและผู้อ่านวรรณกรรมแนวนี้ด้วย ทั้งนี้พิจารณาได้จากข้อเท็จจริงที่ว่าชนชั้นสูงของสยามนับตั้งแต่ทศวรรษ 2410 เรื่อยมาจนถึงต้นทศวรรษ 2460 มีหลักคิดแบบเดียวกับชาวตะวันตกในช่วงกลางทศวรรษ 2340-ทศวรรษ 2460 (ตรงกับช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ของตะวันตก) คือมีแนวคิดที่ว่าพวกตนมีความเจริญก้าวหน้า (คิวิไลซ์) ต่างจากราษฎรในปกครองและพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของชนชั้นสูง เช่น การบริโภคสินค้าสมัยใหม่ การบริโภคอาหารตามแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตก การรู้ภาษาของชาวตะวันตก การมีความรู้แบบตะวันตก

⁵⁰ พระยาไพศาลศิลปสาตรา, ตรรกวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 2.

⁵¹ วารุณี โอสการมย์, กำเนิดการศึกษาสมัยใหม่แบบรวมศูนย์สมัยรัชกาลที่ 5: การสร้างพลเมืองดีและกำลังคนในระบบราชการภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์และผลกระทบต่องสังคม (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 87-89.

⁵² พระยาไพศาลศิลปสาตรา, ตรรกวิทยา, หน้า คำนำของสำนักพิมพ์.

ชลช⁵³ ขณะที่คนทั่วไปซึ่งได้รับการศึกษาแผนใหม่และส่วนใหญ่กลายเป็นคนชั้นกลางทำงานในหน่วยงานของรัฐหรือทำงานในบริษัทห้างร้านของเอกชน⁵⁴ ก็พยายามสร้างและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของพวกตน เช่น การออกมาทานอาหารนอกบ้านตามร้านอาหารเพื่อแสดงถึงความมั่งคั่งและ/หรือความมีรสนิยมในการใช้ชีวิตแบบคิวิไลซ์⁵⁵ ในส่วนของวัฒนธรรมการเสพวรรณกรรมของชนชั้นกลางในช่วงปลายทศวรรษ 2440 ต่อเนื่องมาถึงกลางทศวรรษ 2470 พบว่ามีนิตยสารของชนชั้นกลาง เช่น ตลิวภาคพจนกิจและศิริพจนภาคของเทียนวรรณ, กุลสตรีของ “จันทราผดุง”, ผดุงวิทยาของเชียวสุดแสง สีนุญเรือง, สุภาพบุรุษของกุหลาบ สายประดิษฐ์, ชลช ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับนิตยสารของชนชั้นกลาง (รวมทั้งมีการตีพิมพ์นวนิยายแปลแนวสืบสวนสอบสวนเช่นเดียวกัน)⁵⁶

อาจกล่าวได้ว่าความพยายามสร้างและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้า (คิวิไลซ์) ของชนชั้นกลางสยามในช่วงปลายทศวรรษ 2440-กลางทศวรรษ 2470 แสดงให้เห็นว่าการนำเสนอหรือเผยแพร่ความรู้ด้านตรรกวิทยาในวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนที่ผลิตโดยชนชั้นสูงประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งนั่นคือ ความรู้เกี่ยวกับการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์หรือการคิดตามหลักตรรกวิทยาได้เผยแพร่ไปสู่ชนชั้นกลางส่วนหนึ่งแล้ว แต่ในแง่หน้าที่สร้างอัตลักษณ์ทางชนชั้นที่ขบขันถึงความคิวิไลซ์ของชนชั้นสูง วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนกลับเป็นสื่อที่ทั้งชนชั้นสูงและชนชั้นกลางใช้ในการนิยามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ(พวก)ตนแทนที่จะทำหน้าที่ขบขันเฉพาะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

⁵³ ดู Thongchai Winichakul, “The Other Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1885-1910,” In Turton, Andrew (editor). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai State*, p. 38-62 (London: Curzon Press, 2000), pp. 38-62; กมลทิพย์ จ่างกมล, “อาหาร: การสร้างมาตรฐานในการกินกับอัตลักษณ์ทางชนชั้น,” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545; Maurizio Peleggi, *Lord of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*. (Honolulu: University of Hawaii Press, 2002); อาวุธ ชีระเอก, “รัฐสยามกับการจัดการศึกษาภาษาอังกฤษอย่างจำกัด พ.ศ. 2440-2453,” *รัฐศาสตร์สาร* 36: 1 (มกราคม-เมษายน 2558): 151-229.

⁵⁴ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2553), หน้า 121-131.

⁵⁵ จิรวรรณ แสงทอง, “ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2426-2475,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546, หน้า 167-168.

⁵⁶ สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย, หน้า 214-225.

ของชนชั้นสูงดังที่ชนชั้นสูงตั้งใจให้เป็น กระนั้นก็ตามวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนหรืออาชญาวิทยาที่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ(พวก)ตนก็ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าชาวบ้านทั่วไปซึ่งยังบริโภคเรื่องเล่าเกี่ยวกับอาชญากรรมในหนังสืออ่านเล่นประเภท “หนังสือวัดเกาะ”

บทที่ 4

บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง “อาชุนิยายในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ประวัติศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม” เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชุนิยายหรือนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลการศึกษาพบว่า อาชุนิยายหรือนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนเป็นวรรณกรรมแนวใหม่ที่ปรากฏขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในระยะแรกวรรณกรรมแนวนี้เป็นวรรณกรรมที่ชนชั้นสูงของสยาม เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยलगรณ (น.ม.ส.), สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแปลจากวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนของชาติตะวันตก ต่อมาจึงมีบทพระนิพนธ์และพระราชนิพนธ์ที่ดัดแปลงจากวรรณกรรมของตะวันตก ดังเห็นได้จากพระนิพนธ์ในพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยलगรณ (น.ม.ส.) เรื่อง “ลายตามหน้า” และ “สู้กันด้วยกลินยาพิษ” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณรายเดือน เมื่อเดือนมกราคมและกรกฎาคม พ.ศ. 2439 หรือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชุด “นิทานทองอิน”

ทั้งนี้อาชุนิยายหรือนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนที่ชนชั้นนำสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แปลจากอาชุนิยายของตะวันตกหรือแต่งขึ้นใหม่โดยดัดแปลงจากอาชุนิยายของตะวันตก เป็นวรรณกรรมที่ชนชั้นสูงอ่านเพื่อความสนุกสนาน ขณะเดียวกันวรรณกรรมแนวยังเป็นสื่อนำความรู้แบบตะวันตก ได้แก่ ความรู้ด้านการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์หรือการคิดตามหลักตรรกวิทยา (Logic) ที่ปรากฏให้เห็นในเนื้อเรื่องส่วนที่เป็นการคลี่คลายคดีถ่ายทอดไปสู่ผู้อ่าน โดยที่ความรู้ด้านตรรกวิทยานี้จะมีส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางชนชั้นของผู้เขียนและผู้อ่านวรรณกรรมแนวนี้อย่างยิ่ง เนื่องจากความรู้ด้านตรรกวิทยาเป็นความรู้เฉพาะของผู้ที่ไดศึกษาในระดับสูงพอสมควร ไม่ใช่ความรู้ที่ผู้ที่อ่านออกเขียนได้ทุกคนจะรู้ จึงสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ว่าชนชั้นสูงของสยามนับตั้งแต่ทศวรรษ 2410 เรื่อยมาจนถึงต้นทศวรรษ 2460 มีหลักคิดแบบเดียวกับชาวตะวันตกในช่วงกลางทศวรรษ 2340-ทศวรรษ 2460 (ตรงกับช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ของ

ตะวันตก) คือมีแนวคิดที่ว่าพวกตนมีความเจริญก้าวหน้า (ศิวิไลซ์) ต่างจากราชรัฐในปกครองและพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของชนชั้นสูง เช่น การบริโภคสินค้าสมัยใหม่ การบริโภคอาหารตามแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตก การรู้ภาษาของชาวตะวันตก การมีความรู้แบบตะวันตก ฯลฯ ต่างจากคนทั่วไปซึ่งมีสถานะต่ำกว่า มีรูปแบบการใช้ชีวิตต่าง ๆ เช่น บริโภคสินค้า อาหาร ฯลฯ ที่มีมูลค่าและคุณค่าต่ำกว่า โดยในกรณีของการเสพหรืออ่านวรรณกรรมจะเห็นได้จากการที่ราชรัฐเสพหรืออ่านวรรณกรรมประเภท “หนังสือวัดเกาะ” ที่มีการนำเสนอเรื่องบันเทิงคดีต่าง ๆ เช่น เรื่องอ่านเล่นแนวจักร ๆ วงศ์ รวมทั้งที่ผู้วิจัยขอเน้นเป็นพิเศษคือ ขำคดีอาชญากรรมซึ่งเน้นเรื่องความโหดเหี้ยมของฆาตกรเพื่อเป็นสื่อนของเรื่อง ฯลฯ ประกอบกับ ข้อคิดทางศีลธรรม (มีแทรกหลักคิดแบบสมัยใหม่ปนอยู่บ้าง) ต่างจากนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนหรืออาชญาวิทยาที่มีการนำเสนอความรู้ด้านการคิดอย่างมีเหตุมีผลเชิงวิทยาศาสตร์ และเริ่มเป็นที่นิยมอ่านในแวดวงชนชั้นสูง

เป็นที่น่าสังเกตว่า วัฒนธรรมการอ่านวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนหรืออาชญาวิทยานี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ชนชั้นสูงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของพวกตน ไม่ได้จำกัดวงอยู่เฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น หากแต่วัฒนธรรมดังกล่าวนี้ได้ขยายตัวลงมาถึงคนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาแผนใหม่และมีศักยภาพทางความรู้ ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ พอที่จะท้าทายชนชั้นสูงได้ ดังปรากฏว่า ชนชั้นกลางจำนวนหนึ่งได้จัดทำหนังสือรายปักษ์และรายเดือนซึ่งในเล่มมีการตีพิมพ์วรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนหรืออาชญาวิทยาซึ่งแปลมาจากอาชญาวิทยาของตะวันตก เช่น ชุด “เชอร์ล็อก โฮล์ม” หรือชุด “อาแซนลูปง”

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การปรากฏขึ้นของอาชญาวิทยาในสังคมสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และความแพร่หลายของวรรณกรรมประเภทนี้ มีขึ้นในช่วงจังหวะที่รัฐบาลสยามได้เปลี่ยนแนวทางการจัดระเบียบสังคมโดยแปรรูป “รัฐ” ให้เป็น “รัฐบาล” กล่าวคือรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมและบริการราชรัฐเพื่อให้ราชรัฐมีความเป็นอยู่ที่ดีในโลกสมัยปัจจุบันที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ ไม่ใช่ในโลกหน้าหรือเพื่อการนิพพาน โดยในส่วนของ การจัดระเบียบสังคมด้วยการควบคุมจัดการโจรผู้ร้าย ได้มีการจัดตั้งกองตระเวน(ตำรวจ)ขึ้นมาทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในเขตเมืองหลวง ประกอบกับมีการนำเอาวิธีการสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมแบบตะวันตก เช่น การชันสูตรพลิกศพ การสอบปากคำโจทก์ จำเลย พยานผู้เห็นเหตุการณ์ มาใช้ในการสืบหาตัวอาชญากรหรือฆาตกร ความ

เปลี่ยนแปลงนี้อาจจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางเริ่มให้ความสนใจอ่านอาชญา
นิยาย นอกเหนือจากความพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของพวกเขา
ผ่านการบริโภควรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนหรืออาชญาวิทยานิยาย

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

กนิษฐา ชิตช่วง. “มูลเหตุของการร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127.” ใน สุนทรี อาสะไวย์, ม.ล.วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, กาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ). ไทยคดีศึกษา: รวมบทความทางวิชาการเพื่อแสดง มติดาจิต อาจารย์ พันเอกหญิง คุณนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, หน้า 37-70 . กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานแสดงมติดาจิตครบรอบ 60 ปี อาจารย์ พันเอกหญิง คุณนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2533.

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย. ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525.

กัณฐิกา ศรีอุดม. “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: พระผู้ทรงสร้าง “จิตวิญญาณ” แห่งสยามรัฐ.” ใน ปิยนาด บุณนาค และคณะ. 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชการ, หน้า 143-168. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

การจัดกิจการตำรวจกรมกองตระเวนในรัชกาลที่ 5. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตำรวจตรี วิสุทธิ์ วิสูตรศักดิ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 15 พฤศจิกายน 2509.

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรมสมัยโบราณ-สมัยกลาง, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. พระนคร: คลังวิทยา, 2515.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2527.

----- . ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การ ค้ำของคุรุสภา, 2528.

----- . ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การ ค้ำของคุรุสภา, 2534.

- ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2408-2411. กรุงเทพฯ: องค์การค้า
ของคุรุสภา, 2504.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. สังคมวิทยาอาชญากรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2524.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
(วปส.) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551.
- ชัตสนันท์ สินธุสิงห์ (บรรณาธิการ). วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงาน
วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ชาย เสวิกุล. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. ม.ป.ท.: 2517.
- ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. ผู้ร้ายบางกอก. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ 1999 จำกัด, 2542.
- ผู้ร้ายเมืองหลวง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอี่ยมกระสินธุ์, 2558.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2545.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม. กรุงเทพฯ: สมมติ, 2554.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. สัญญาวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิ
ภาษา, 2545.
- ชาร์ดาร์, เชียฮูติน และเคอร์รี่, แพทริก. สู่โลกหลังสมัยใหม่. วรุข จรุงรัตนพงศ์ (แปล). กรุงเทพฯ:
โครงการสรรพสาสน์ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2548.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. นวนิยายกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ธงชัย วินิจจะกุล. “การศึกษาประวัติศาสตร์แบบสหภาพ วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของฟูโกต์.” ใน อนุสรณ์ อุณโณ, จันทน์ เจริญศรี, สลิล ยุคตะนันท์ (บรรณาธิการ). อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์, หน้า 127-178. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2558.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ฟ้ามุข, 2553.

นพพร ประชากุล. “ฟูโกต์กับการสืบสาวความเป็นมาของสมัยใหม่.” ใน ฟูโกต์, มิเชล. ร่างภายใต้บังคับการ ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่, หน้า (3)-(31). ทองกร โภคธรรม (แปล). กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2547.

—————. ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: อ่าน, 2552.

นพมาศ ชีระเวคิน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มติชน, 2542.

—————. ปากไก่และใบเรือ ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์-วรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์, 2538.

นิยะดา เหล่าสุนทร. ปาปา: ฆ้องตามรุ่งแรกของสยามประเทศกับเสียงหนึ่งของประวัติศาสตร์ของกรมตำรวจ. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2548.

บุรุษ จอห์นสัน, เดวิด. สังคมชนบทและภาคเศรษฐกิจข้าวของไทย พ.ศ. 2423-2473. พริทิมณ์ เอี่ยมธรรม และคณะ (แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2530.

ปิยนารถ บุนนาค. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาริงถึง “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม” พ.ศ. 2516). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

พเยาว์ ศรีแสงทอง. อภัยสยามฉบับอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

พรชัย ชันดี, ธัชชัย ปิยะนิตะบุตร, อัศวิน วัฒนวิบูลย์. ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: บัณฑิต, 2543.

พระมหากษัตริย์กับประวัติศาสตร์ตำรวจสยาม. กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์, 2519.

“พระราชกำหนดเก่า.” ใน กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4, หน้า 293-354. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537.

“พระราชกำหนดใหม่.” ใน กฎหมายตราสามดวง เล่ม 5, หน้า 193-372 . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เล่ม 2 .
นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2555.

“พระไอยการลักษณะโจร.” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, หน้า 208-302. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537.

“พระไอยการลักษณะผ้าเมี่ยง.” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 2, หน้า 205-284. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537.

“พระไอยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน.” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, หน้า 184-207. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537.

“พระไอยการอาญาหลวง.” กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4, หน้า 1-105. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 2537.

พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น. นิทานของ น.ม.ส.. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร: รวมสาส์น, 2517.

พิศาล มุกดาภิรมย์. บทสำรวจปรัชญาการเมืองคลาสสิก. กรุงเทพฯ: วิชา, 2551.

ไพศาลศิลปศาสตร์, พระยา. ตรรกวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

พิน ดอกบัว. ปวงปรัชญากรีก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2555.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. นิทานทองอิน. นนทบุรี: วิสdom, 2554.

มาโฮน, เอลิซาเบธ เคอร์รี่ . นางฉาวในประวัติศาสตร์. โคมาร สุขปรีชา (แปล). กรุงเทพฯ: มติชน ,2556.

ยศ สันตสมบัติ. ฟรอยด์และพัฒนากาจิตวิเคราะห์: จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

รีนฤทัย สัจจพันธุ์. “ความสนพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน “คดีรหัส”.” ใน คดีรหัส พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 13-65 . กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2555.

เรย์โนลด์ส,เคิร์ก เจ. เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชนและคนสามัญ. รัชนิพร จันทรอารี และคณะ (แปล) กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550.

เรืองเดช จันทรศิริ. “ยุคทองของรหัสคดี (บุ๋น).” รหัสคดี 5 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ขอบคุณอกาธา คริสต์ 110 ปี ราชนิอาชญาณินาย 80 ปี แอร์คูลส์ ปัวโรต์, หน้า 7-10. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2543.

_____. “นิยายสืบสวนเรื่องแรกของโลก.” รหัสคดี 7 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ฆาตกรรมที่ถนนมอรั 160 ปีนิยายสืบสวน, หน้า 7-10. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2544.

วัยอาจ,เดวิด เค. ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ (แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

วาร์ณี ไอสถาณมย์. กำเนิดการศึกษาสมัยใหม่แบบรวมศูนย์สมัยรัชกาลที่ 5: การสร้างพลเมืองดีและกำลังคนในระบบราชการภายใต้รัฐธรรมนูญลัทธิราชย์และผลกระทบต่อสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. “การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ปริทรรศน์ประวัติศาสตร์ ,หน้า 75-120. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, 2544.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. “มิกสัญญ์ปี 2000.” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). ประวัติศาสตร์ปริทรรศน์ , หน้า 1-46 . กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2542.

วิภา เสนาชาญ กงกะนันท์. กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2540.

วีระยุทธ ปีสาลี. กรุงเทพฯยามราตรี. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.

วุฒิชัย มูลศิลป์. สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2554.

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2523.

สมภพ มานะรังสรรค์. แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549.

สายชล สัตยานุรักษ์. ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครัว ชุมชน ชีวิตสามัญชน ความทรงจำ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.

สายชล สัตยานุรักษ์. 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์. กรุงเทพฯ: โอเพ่นไช้ไช้ดี, 2557.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. “แต่...บิดาแห่งรหัสคดีไทย ผู้ให้กำเนิดนายทองอิน.” ใน เรื่องเดช จันทรศิริ (บรรณาธิการ). รหัสคดี 3 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ข. ย่อมาจากฆาตกรรม, หน้า 184-191. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2543.

———. “ท่านเสียวถึงตัวไหน.” ใน เรื่องเดช จันทรศิริ (บรรณาธิการ). รหัสคดี 7 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ ฆาตกรรมที่ถนนมอรั 160 ปินยายสืบสวน, หน้า 197-199. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2544.

———. “นิทาน น.ม.ส. นำมาสู่คำว่า “นักสืบ.” รหัสคดี 6 รวมเรื่องสั้นแนวสืบสวนสอบสวนและสยองขวัญ กุหลาบและกะโหลก, หน้า 179-186. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, 2544.

สุพรรณิ วราทร. ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึงพ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519.

สมาลี วีระวงศ์ (บรรณาธิการ). ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ. 2417-2453 (รวมเรื่องพร้อมด้วยบทนำเสนอและตารางประกอบ). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2547.

เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ, 2510.

แสง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549.

หนังสือจดหมายเหตุ THE BANGKOK RECORDER ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพนายสมหมาย ชุนตระกูล ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 25 ธันวาคม พุทธศักราช 2536.

อนันต์ชัย เลหาพันธุ. เรื่องนารีนุโยปสมัยกลาง. กรุงเทพฯ: ศักดิโสภากการพิมพ์, 2550.

อนุสรณ์ ดิทยานนท์. ลำแม่มด. กรุงเทพฯ: มติชน, 2558

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล (บรรณาธิการ). ประชุมเพลงทรงเครื่อง สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านจากโรงพิมพ์วัดเกาะ (นครปฐม: ศูนย์สยามทรรศนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2555.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

----- . "ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสยาม." ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกัณฐิกา ศรีอุดม (บรรณาธิการ). พระเจ้ากรุงสยามกับเซอร์จอห์น เบาว์ริง, หน้า 367-375. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.

อัจฉริยา ชูตินันท์. อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา . กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.

อุทัย อาทิวะ. ทฤษฎีอาชญวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ: วี.เจ. พรินติ้ง, 2557.

เอนก นาวิกมูล. ฆาตกรยุคคุณปู่. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2546.

เอนก นาวิกมูล. ดาวร้ายในอดีต .กรุงเทพฯ: แสงแดด, 2541.

ฮาร์มัน, คริส. ประวัติศาสตร์โลกฉบับประชาชน: จากยุคหินถึงสหัสวรรษใหม่. อรวรรณ คูหเจริญ นาวายุทธ (แปล) . กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2557

บทความ

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. "ด้านชนบททางวรรณกรรมไทย: ความสำคัญของนวนิยายแปล, นวนิยายต้นฉบับและนวนิยายเลียนแบบ-การศึกษา การทำให้เป็นภาษาถิ่น, ความเป็นของแท้, ความเป็นลูกผสม, การเอาแบบและลักษณะทิวทัศน์ธรรม". รัฐศาสตร์สาร รัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 60 ปี/ รัฐศาสตร์สาร 30 ปี เล่ม 2 (2552): 1-52.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. "Michel Foucault กับรัฐเสรีนิยมใหม่: วินัย/วิชา และสภาวะปกติ/สภาวะที่ผิดปกติ." ตำราวิชาการ วารสารรวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี 3: 5 (มกราคม-มิถุนายน 2547): 271-290.

ธาวิต สุขพานิช. "หัวใจไม่มีส่วนเกิน: ประวัติศาสตร์ผิวเมีย (2)." บ้านไม่รู้อยู่ 4:5 (2531): 84-93.

นนทพร อยู่มั่งมี. "การปล้นและลักกระป๋องในทุ่งรังสิต: ภาพสะท้อนการเสื่อมคลายของระบบอุปถัมภ์แบบนักเลง." วารสารอักษรศาสตร์ ฉบับใจ อันธพาล ขอทานและอาชญากรรม 33:2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2547): 27-79.

วรุณี โอสธารมย์. "ท้องถิ่นเมืองสุพรรณกับพฤติกรรมขโมยและปล้นควายในยุคเศรษฐกิจยังชีพ ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 –ต้นพุทธศตวรรษที่ 25." รัฐศาสตร์สาร 24: 1 (2546): 117-161.

วิระดา สมสวัสดิ์. "กฎหมายสามสมัย: ความสอดคล้องในเรื่องเพศนิยม." วารสารสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) 2:1 (มกราคม 2531): 76-91.

อาวูธ ธีระเอก. "รัฐสยามกับการจัดการศึกษาภาษาอังกฤษอย่างจำกัด พ.ศ. 2440-2453". รัฐศาสตร์สาร 36: 1 (มกราคม-เมษายน 2558): 151-229.

วิทยานิพนธ์

กมลทิพย์ จ่างกมล. "อาหาร: การสร้างมาตรฐานในการกินกับอัตลักษณ์ทางชนชั้น." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

กาญจน์ สมเกียรติกุล. "การฉ้อราษฎร์บังหลวง: วิเคราะห์จากการพัฒนาประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411-2453." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

จิรวัดน์ แสงทอง. "ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2426-2475." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

เดือนใจ สันทะเกิด. "วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ". " ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.

ชนพงศ์ จิตต์สง่า. " 'วชิรญาณ' กับการแสวงหาความรู้ของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2427-2448." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

นฤมล ชีรวัดน์. "พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ประสิทธิ์ พัฒนอมร. "ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา." วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป.

ปาริฉัตร ภูพันธ์. "อาชญาวิทยาไทย พ.ศ. 2541-2550." ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.

พินดา หล่อเลิศรัตน์. "พัฒนาการการเปลอาชญาบัญชชดเซอร์ลือก โสมส์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

พิชัย ลิ้มปวรพรรณ. " วิวัฒนาการของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

พิรศักดิ์ ชัยได้สุข. “โจรในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางยุคการปฏิรูปการปกครองรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ภัชราพร ช้างแก้ว. “พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. “ขุนนางกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองในสมัยอยุธยา.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

เรวัตร หินอ่อน. “การใช้ตราราชการไทย พ.ศ.2394 ถึงพ.ศ.2482.” ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2557.

ศรีสุพร ช่างสกุล. “ความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์: ศึกษากรณีธรรมยุติกนิกาย (พ.ศ. 2368-2464).” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

ศิริวรรณ ลาภสมบุรณานนท์. “การผลิตซ้ำและการสร้างความนิยมของเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “เสือ” ในสังคมไทย พ.ศ. 2460-2510.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สายชล วรรณรัตน์. “พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ.2325-2352).” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

สิริรัตน์ พุ่มเกิด. “ “อศวพาหุ” กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537.

สุพงษ์ จันทรเกษมพงษ์. “หนังสือวัดเกาะ’ การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

อมรา ชันอาสา, “สภาพสังคมไทย: ศึกษาจากงานการราชทัณฑ์ระหว่าง พ.ศ. 2433-2476,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525.

อัญชลี ภูมะกา. “พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

อัญชลี สุสายัณห์. “ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

อื่น ๆ

วิศรุต พึ่งสุนทร. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ความเป็นมาและแนวคิด. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557. (เอกสารอัดสำเนา)

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. “กามารมณ์ของผู้ชายไทย.” (เอกสารอัดสำเนา)

Books

Burke, Peter . Varieties of Cultural History. New York: Cornell University Press, 1997.

Lalita Hingkanonta Hanwong. Policing in Colonial Burma. Chiang Mai: Center for ASEAN Studies, Chiang Mai University, 2015.

Lea, John . Crime & Modernity Continuities in Left Realist Criminology. London: Sage Publications, 2003.

Peleggi, Maurizio. Lord of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image.

Honolulu: University of Hawaii Press, 2002.

Stead, Philip John. "Pioneers in Policing An Overview." in Pioneers in policing, pp. 1-11.

Maidenhead, England: McGraw-Hill Book, 1977.

Thongchai Winichakul. The Other Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1885-1910. In Turton, Andrew (editor). Civility and Savagery: Social Identity in Tai State, p. 38-62 .London: Curzon Press, 2000.

